

HOOFDSTEMBUREAU
CURAÇAO

VERKIEZINGSVERSLAG STATEN CURAÇAO

28 APRIL 2017

Oktober 2017
Willemstad, Curaçao
v4

HOOFDSTEMBUREAU
CURAÇAO

**VERKIEZINGSVERSLAG
STATEN CURAÇAO**

28 APRIL 2017

Oktober 2017
Willemstad, Curaçao
v4

Verslag Verkiezing Staten Curaçao 28 april 2017

Uitgave en redactie

Hoofdstembureau Curaçao/Konseho Supremo Elektoral

Contact

Secretariaat Hoofdstembureau Curaçao

Adres

Roodeweg 42
434-1639 / 434-1642
461-8166
www.kse.cw
info@kse.cw

Fotografie

Hoofdstembureau Curaçao

Willemstad, Curaçao,
Oktober 2017

Niets uit dit verslag mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, zonder uitdrukkelijke vermelding van de bron.

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
1. Samenvatting	6
2. Organisatie	9
3. Verkiezingen	13
4. Proces gekozen verklaring	31
5. Juridische aspecten	32
6. Voorlichting en communicatie	35
7. Contacten en Waarnemers	40
8. Financiën	46
9. Aanverwante taken	50
10. Aanbevelingen	52
11. Slot	55
12. Bijlage	58

Voorwoord

Met dit verslag legt het Hoofdstembureau Curaçao (Konseho Supremo Elektoral) en verder aan te duiden als Hoofdstembureau, verantwoording af over de wijze waarop zij haar taken met betrekking tot de Verkiezing van de Staten op 28 april 2017 heeft verricht. Deze verantwoording vindt primair plaats aan de minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening en voorts ook aan de regering en de Staten.

Het Hoofdstembureau heeft al haar kennis en ervaring ingezet voor de realisatie van een betrouwbare verkiezing volgens de vereisten van algemene, vrije en geheime verkiezingen zoals vastgelegd in de Staatsregeling. Transparantie, voorlichting en duidelijke communicatie aan de bevolking van Curaçao hebben een belangrijke rol gespeeld in het electoraal proces. Het vertrouwen dat vanaf haar aanstelling is uitgesproken in het Hoofdstembureau heeft zeker bijgedragen dat de leden met volle overgave de werkzaamheden hebben uitgevoerd.

Het Hoofdstembureau kijkt terug op een periode waarin intensief en op een constructieve wijze met elkaar is samengewerkt, zowel intern als met alle betrokken partijen en steeds met een hoog verantwoordelijkheidsgevoel. Alle betrokkenen worden bedankt voor hun inzet die zeker bijgedragen heeft dat deze verkiezingen efficiënt en zonder noemenswaardige problemen zijn verlopen. Ook de bevolking zelf heeft hierbij een belangrijke bijdrage geleverd. Zij hebben wederom in grote getale gebruik gemaakt van één van de belangrijkste rechten van een individu in een democratie, namelijk het stemrecht.

drs. Raymond Römer,
Voorzitter Hoofdstembureau/Konseho Supremo Elektoral

1. Samenvatting

Per 14 februari 2017 heeft de toenmalige minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening, mevr. mr. R. Larmonie-Cecilia, de leden van het Hoofdstembureau benoemd. Doel, taak en samenstelling Hoofdstembureau wordt geregeld bij Landverordening Kiesreglement 2010 no. 87.

Door tevens de relevante mandaten te verlenen, ministeriële beschikking van 14 februari 2017, no. 2017/6872/1, heeft die minister het ook mogelijk gemaakt om het Hoofdstembureau zo zelfstandig mogelijk te laten functioneren.

Lijstondersteuning

De kandidaatstelling heeft conform het Kiesreglement Curaçao op 10 maart 2017 plaatsgevonden. Op de dag van de kandidaatstelling bleek dat 13 politieke groeperingen aan de lijstondersteuning moesten participeren, aangezien zij niet vertegenwoordigd zijn in de Staten hebben of voor het eerst deelnemen aan een verkiezing.

Het aantal ondersteuningslokalen is uitgebreid met drie 3 locaties, te weten Barber, Julianadorp en Koraal Specht.

De lijstondersteuning is op 18 en 19 maart 2017 gehouden. De volgende politieke groeperingen werden door het minimum aantal van 792 kiezers ondersteund en hebben daardoor ook aan de verkiezingen zelf deelgenomen.

Movementu Kousa Promé
Frente Obrero – Partido Aliansa Nobo
Partido Inovashon Nashonal

Kiezersregister

Veel aandacht is wederom besteed aan het opschonen van het kiezersregister. Het Hoofdstembureau heeft veel energie besteed door het initiatief te nemen tot het project adresopschoning en dit, hoewel relatief laat, uit te voeren. Het aantal kiesgerechtigden bedroeg 120.430

Oproepingskaarten

De oproepingskaarten zijn aan de hand van het elektronisch kiezersbestand geproduceerd. Voor de verkiezingen van 28 april 2017 heeft het Hoofdstembureau 116.435 oproepingskaarten laten afdrucken, waarbij 98% van de adressen bereikt werden.

Stembiljetten

Om het verkiezingsproces te verzekeren, zijn er 15.000 ondersteuningsbiljetten en 125.000 stembiljetten gedrukt.

Toegankelijkheid Stemlokalen

Voor de verkiezingen is het uitgangspunt aangehouden dat alle stemlokalen voor iedere kiezer, die zelfstandig een rolstoel kan bedienen (minder validen) toegankelijk moest zijn. Er zijn naar aanleiding van een inventarisatie 36 stemlokalen van een hellingbaan voor rolstoelen voorzien.

Stemdistricten

Het Hoofdstembureau heeft voor de verkiezing van 28 april 2017, het aantal stemgerechtigden kunnen vaststellen op maximaal 1500 per stemdistrict om zodoende te voldoen aan artikel 38 van ons Kiesreglement. Afgezien van stemdistrict 72 en 93 voldeden alle stemdistricten aan het voorgeschreven aantal.

Verkiezingsuitslag

In de zitting van het Hoofdstembureau van 3 mei 2017 is de uitslag van de verkiezingen conform artikel 90 van het Kiesreglement Curaçao vastgesteld en bekendgemaakt. De definitieve uitslag was als volgt.

	Politieke groeperingen	%	Stemmen	Zetels
1	Korsou di NosTur		7439	2
2	Hustu		3206	-
3	Partido Inovashon Nashonal		4200	1
4	Partido Alternativa Real		18368	6
5	Partido MAN		16070	5
6	Partido Nashonal di Pueblo		3099	-
7	Frente Obrero - PAN		859	-
8	Movimentu Futuro Kòrsou		15706	5
9	Pueblo Soberano		4028	1
10	Movimentu Kousa Promé		1975	-
11	Movimentu Progresivo		3880	1
	Kiesgerechtigden	-	120.430	-
	Opkomst	65,6%	79968	-
	Geldige stemmen		78830	-
	Onwaarde inclusief blanco		1138	-
	Kiesdeler	-	3.753,80	-

Juridisch

Bij de organisatie van de verkiezingen is gebleken dat een aantal van toepassing zijnde wetten, documenten, procedures, werkwijzen etc. verouderd zijn. Voorbeelden hiervan zijn het kiesreglement en kiesbesluit.

Rechtszaak

Op 10 maart 2017 diende de rechtszaak tegen de Voorzitter van het Hoofdstembureau, de Minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening en de Minister van Justitie. Eis in deze zaak was om verzoekers (alsnog) te doen inschrijven in het kiezersregister aangezien eisers zich verkiesbaar wilden stellen voor de verkiezingen van 28 april 2017 en door het feit dat zijn niet ingeschreven staan in het kiezersregister en derhalve niet-ingezetenen zijn, zij de kans mislopen om gebruik te maken van zowel hun actief als passief kiesrecht.

Het Hoofdstembureau heeft echter duidelijk naar voren gebracht bij het Gerecht dat het kiezersregister op 8 februari 2017 werd gesloten in verband met het feit dat de verkiezingen op 28 april moesten plaatsvinden. Het Gerecht in eerste aanleg heeft onder meer naar aanleiding hiervan, de openbare rechtspersoon Curaçao in het gelijk gesteld.

Financieel

Ten tijde van het opstellen van de begroting voor de Statenverkiezing 2017 liep een traject om te komen tot een "Onafhankelijk" Hoofdstembureau en uiteindelijk een Kiesraad met diens Secretariaat. Bij het opstellen van de begroting is het Hoofdstembureau daardoor uitgegaan van het principe van zorgvuldigheid en is alleen rekening gehouden met de kosten die direct te maken hebben met de Statenverkiezing 2017. In februari 2017 hebben de ministers van Bestuur, Planning en Dienstverlening en van Financiën de door het Hoofdstembureau ingediende begroting ad. Naf 2.115.000 voor het organiseren van de Statenverkiezing.

Zoals hiervoor reeds naar voren gebracht heeft de huidige begroting slechts betrekking op de directe kosten verband houdende met het organiseren van de statenverkiezing. De jaarlijks terugkerende kosten verbonden aan de taak van het Hoofdstembureau in casu de kosten voor het jaar 2017, zijn niet opgenomen in de huidige begroting. Aangezien het nog steeds niet bekend is of en wanneer de nieuwe entiteit zal worden opgericht en het ook zeer waarschijnlijk is dat de oprichting niet op korte termijn zal gaan plaatsvinden, zal deze taak voor de komende periode, in ieder geval tot de oprichting van de nieuwe entiteit, door het huidig Hoofdstembureau moeten worden uitgevoerd. Vooruitlopend op de indiening van de exploitatiebegroting voor het jaar 2017, heeft het Hoofdstembureau gelden gereserveerd ter bekostiging van de kosten van secretariaatswerkzaamheden voor o.m. het inhuren van een tijdelijke administratief medewerker, training van stembureauvoorzitters, voorlichting, educatie, opschonen kiezersregister, uitvoeren Landsverordening Financiën Politieke Groeperingen, advieskosten, overige kosten verbandhoudende met de voorbereiding om te komen tot een onafhankelijk hoofdstembureau/kiesraad, alsmede voldoen aan haar andere wettelijke taken alsmede overige apparaatskosten van het bureau.

Het Hoofdstembureau adviseert het mogelijk te maken om jaarlijks extra budget vrij te maken voor het Hoofdstembureau voor de periodes waarin geen verkiezingen worden georganiseerd.

Voorlichting en communicatie

Het Hoofdstembureau heeft volledig onafhankelijk en los van de regering een communicatie plan opgesteld en uitgevoerd. Speerpunten waren 1) het belang van de verkiezing, 2) het verkiezingsproces en de rol van het Hoofdstembureau, 3) het vertrouwen in het verkiezingsproces versterken en 4) het stimuleren van de bevolking, en voornamelijk de jeugd om te gaan stemmen. Hiervoor is een centraal informatiepunt ingericht, telefooncentrale, een eigen website en interactief gebruikte-mail adres waar mensen met hun vragen terecht konden.

Kiesraad

De belangrijkste actie die in de komende periode genomen moet worden is de verdere institutionalisering van het Hoofdstembureau in de vorm van een Kiesraad of Electorale Raad. Alleen op deze wijze kan de organisatie en uitvoering van verkiezingen op Curaçao verder verbeterd worden en de vrije uitoefening van het kiesrecht worden gewaarborgd. Het Hoofdstembureau adviseert voort te gaan met de uitwerking van de nieuwe formele positionering van het Hoofdstembureau, en zo spoedig mogelijk te komen tot een Kiesraad of Electorale Raad.

2. Organisatie

2.1 Taken

Wettelijke taken

Het Hoofdstembureau is een bij landsverordening, het Kiesreglement Curaçao, ingesteld orgaan, dat verkiezingen en referenda op Curaçao organiseert en de uitslag vaststelt.

Het Hoofdstembureau Curaçao heeft conform het Kiesreglement Curaçao tot taak:

- **Organisatie van de verkiezingen in algemene zin**
Het Hoofdstembureau ontvangt het mandaat van de minister van BPD om de verkiezingen te organiseren.
Vanaf de aanvang van de verkiezingsperiode is het Hoofdstembureau verantwoordelijk voor het hele verkiezingsproces. Het Kiesreglement beschrijft het proces nauwkeurig.
- **Controle en eventuele wijziging van de ingeleverde kandidatenlijsten**
Door middel van een landsbesluit, houdende algemene maatregelen, controleert het Hoofdstembureau de lijsten op persoonsgegevens van de kandidaten zoals naam, adres, geboortedatum en vergelijkt de informatie met de gegevens in de registers van de administratie van Publieke Zaken.
- **Het besluit over de geldigheid van de lijsten**
Daarna beslist het Hoofdstembureau over de geldigheid van de lijsten in een voor kiezers toegankelijke zitting. Als er geen bezwaar is tegen de lijsten, wordt het proces-verbaal getekend. (artikel 27 Kiesreglement Curaçao).
- **De nummering van de kandidatenlijsten**
Het Hoofdstembureau nummert de lijsten in een voor kiezers toegankelijke zitting conform de volgorde door het lot aangewezen.
- **Elke partij krijgt een kleur**
Elke politieke groepering, die aan de verkiezingen zal deelnemen, komt in aanmerking om een verzoek voor een kleur ten burele van het Hoofdstembureau in te dienen (artikel 33 Kiesreglement Curaçao). Politieke groeperingen die al een kleur hebben gekregen (bij de voorgaande verkiezing), behouden deze. Als een nieuwe partij een bepaalde kleur verzoekt, zal het Hoofdstembureau de kleur goedkeuren mits geen andere partij die kleur al heeft. De beschikbare kleuren worden bij landsbesluit vastgesteld.
- **De verkiezingsresultaten vaststellen en publiceren**
Voor elke lijst stelt het Hoofdstembureau vast:
  - het aantal stemmen per kandidaat en
  - het stemcijfer per partij.

Na het stemproces en de vaststelling van de resultaten stelt het Hoofdstembureau een proces-verbaal voor de uitslag op. Alle mogelijke bezwaren worden in het proces-verbaal vermeld (artikelen 89 en 90 Kiesreglement Curaçao). De voorzitter van het Hoofdstembureau maakt de verkiezingsresultaten zo snel mogelijk bekend (art. 86, 87, 89 en 90).

Het Hoofdstembureau dient op basis van de regelgeving in het kiesreglement een aantal openbare zittingen te houden. Deze zittingen, die toegankelijk zijn voor de kiezer, worden gehouden in het daartoe bestemd gebouw en de dag en uur van de zitting worden tijdig door of namens de voorzitter ter openbare kennis gebracht.

Het Hoofdstembureau garandeert openheid en efficiëntie in het electorale proces en zorgt dat een vrije en geheime verkiezing wordt gewaarborgd. Dit betekent o.m. dat het Hoofdstembureau de verkiezingen organiseert zonder voorkeur te tonen voor een of andere politieke groepering.

Zelfstandigheid

Een essentieel aspect bij deze verkiezingen was dat het Hoofdstembureau als zelfstandig orgaan is opgetreden. Het was niet de afdeling Publieke Zaken die de organisatie voor haar rekening nam maar het Hoofdstembureau zelf. Dit bracht een grote verantwoordelijkheid met zich mee en heeft het werk aanzienlijk zwaarder gemaakt

Aangezien de onafhankelijke status van het Hoofdstembureau nog niet was geformaliseerd moesten zoveel mogelijk bevoegdheden worden gemandateerd.

De mandatering door de voormalige minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening, heeft het mogelijk gemaakt dat het Hoofdstembureau zo zelfstandig mogelijk kon functioneren.

2.2 Samenstelling

De leden van het Hoofdstembureau Curaçao oftewel de Konseho Supremo Elektoral, verder te noemen het Hoofdstembureau, werden per 14 februari 2017 bij ministeriële beschikking benoemd.

Het Hoofdstembureau heeft de volgende samenstelling:

Voorzitter	Drs. Raymond Römer
Vice voorzitter	Drs. Charles do Rego, MBA
Lid	Dhr. Edward Panneflek, AA
Lid	Dhr. Irving Roosburg
Lid	Mr. Theo Caris,
Plv. lid	Dhr. Anthmar Kranwinkel, Msc
Plv. lid	Mevr. Mr. Marguerite Hatma en
Plv. lid	Mevr. Sheryl Losiabaar, Msc

*Leden van het Hoofdstembureau Curaçao van links naar rechts:
A. Kranwinkel, S. Losiabaar, E. Panneflek, Ch. do Rego, R. Römer, M. Hatma, Th. Caris, en I. Roosburg*

Taakverdeling

De Voorzitter heeft de algemene leiding en is woordvoerder. Zijn specifieke taken worden aangegeven in het Kiesreglement.

De plv. Voorzitter vervangt de voorzitter in geval van belet of ontstentenis en bezit dan overeenkomstige bevoegdheden en verantwoordelijkheden. Eigen specifieke taken (wanneer niet in hoedanigheid van vervanger van de voorzitter): stembureaus, voorlichting, internationale contacten en openbare orde.

De functie van voorzitter (en plv. voorzitter) wordt geregeld in het Kiesreglement Curaçao.

De leden verdelen de taken naar behoefte en specifieke deskundigheid.

Onderscheiden taken zijn: secretariaat, verkiezingsproces, planning-finance-& control, informatiemanagement, relatie Publieke Zaken, begroting, financiële administratie, financiële verantwoording, wetgeving, modellen, besluiten, beschikkingen, ICT, communicatie, voorlichting, training van stembureauvoorzitters en educatie.

Wat betreft de plaatsvervangende leden wordt in de praktijk geen onderscheid gemaakt tussen leden en plv. leden.

2.3 Vergaderingen Hoofdstembureau

Het Hoofdstembureau moet op basis van het Kiesreglement een aantal openbare vergaderingen/zittingen houden. Openbaarheid in deze context betekent dat de vergaderingen/zittingen toegankelijk zijn voor de kiezer. Hiervoor worden dag en uur van de zitting door of namens de voorzitter ter openbare kennis gebracht middels plaatsing van een bericht in verschillende kranten. Het Hoofdstembureau had naast de verplichte zittingen de vrijdagmiddag als vaste vergaderdag en tijd. In de openbare zittingen komen o.m. het volgende aan de orde.

- a. bepaling van de volgorde van de vermelding van de kandidatenlijsten op het ondersteuningsbiljet (art. 16, 20 en 21 Kiesreglement Curaçao),
- b. het onderzoeken van ingeleverde kandidatenlijsten en besluitvorming inzake verzuimen op ingediende kandidatenlijsten (art. 25 Kiesreglement Curaçao),
- c. de beslissing over de geldigheid der ingeleverde lijsten van kandidaten en over het handhaven van de daarop voorkomende kandidaten (art. 27 Kiesreglement Curaçao),
- d. vaststelling kleur en nummer van de ingediende (en geldig verklaarde) kandidatenlijsten (art. 33 Kiesreglement Curaçao),
- e. het vaststellen van de uitkomst der stemming, de behandeling van bezwaren (art. 86 Kiesreglement Curaçao),
- f. de vaststelling van de uitslag der verkiezing van de leden van de staten, de vaststelling van de kiesdeler, de verdeling van de plaatsen op de lijsten, de aanwijzing van de gekozen kandidaten, en de rangschikking van de kandidaten (conform art. 89, 93 Kiesreglement Curaçao),
- g. de vaststelling van de uitslag bij besluit (art. 94 Kiesreglement Curaçao) en
- h. het bekendmaken van de uitslag der verkiezing van de leden van de staten (art. 104 Kiesreglement Curaçao).

Vergaderingen van het Hoofdstembureau

Verkiezingsverslag 2016

Op 17 maart 2017 heeft het Hoofdstembureau bij de Minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening verantwoordelijk voor de verkiezingen, het verkiezingsverslag van 5 oktober 2016 aangeboden.

Aanbieding van het Verkiezingsverslag 5 oktober 2016

3. Verkiezingen

Door ondertekening van mandaten heeft de voormalige minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening, mevr. mr. R. Larmonie-Cecilia het mogelijk gemaakt om het Hoofdstembureau zo zelfstandig mogelijk te laten functioneren. Het betrof hier op grond van het Kiesreglement Curaçao de bevoegdheid bij ministerieel besluit d.d. 14 februari 2017 om:

- oproepingskaarten voor de verkiezingen uit te brengen (art. 41, eerste, vierde en vijfde lid);
- de stemlokalen in te richten (art. 48, tweede lid);
- het aantal benodigde stembiljetten vast te stellen en zorg te dragen dat elk stembureau de benodigde stembiljetten krijgt in verzegelde verpakkingen. (art. 54) en
- het in ontvangst nemen van de verzegelde pakken met daarin de uitgebracht stemmen door de voorzitters van de verschillende stembureaus, (art. 73, tweede en derde lid).

Het mandateren had alleen betrekking op de ondersteuning op 18 en 19 maart 2017 en de verkiezing van 28 april 2017.

3.1 kiezersregister

De leden van de Staten worden rechtstreeks gekozen door degenen die volgens de Staatsregeling als kiesgerechtigd worden aangemerkt. De kiesgerechtigden worden opgenomen in het kiezersregister (artikel 7, eerste lid, Kiesreglement Curaçao). In het kiezersregister wordt het stembedict waartoe de kiezer behoort vermeld. Ingevolge artikel 3 van het Kiesreglement Curaçao nemen aan de stemming deel Nederlanders die op de dag van de stemming de leeftijd van 18 jaar hebben bereikt en op de dertigste dag vóór de dag van de kandidaatstelling ingezetene zijn. Het kiezersregister is op 8 februari 2017 gesloten met 120.430 kiezers.

Uitsluiting tot het uitoefenen van het kiesrecht

Kiesgerechtigden kunnen door een onherroepelijke rechtelijke uitspraak uitgesloten worden van het kiesrecht. Ter voldoening aan het bepaalde in artikel 4 van het Kiesreglement Curaçao inzake uitsluiting van de uitoefening van het kiesrecht heeft de Gouverneur van Curaçao het Hoofdstembureau per brief d.d. 20 april 2017 van de Procureur Generaal van het Openbaar Ministerie middels medegedeeld dat geen kiezers zijn uitgesloten van de uitoefening van hun stemrecht. Het kiesrecht betreft overigens een belangrijk democratisch recht waarbij uitsluiting uiterst zorgvuldig afgewogen dient te worden.

3.2 Kandidaatstelling

De kandidaatstelling heeft conform het Kiesreglement Curaçao op 10 maart 2017 plaatsgevonden. De dag van de kandidaatstelling wordt voorafgegaan door een intensieve raadpleging van het kiezersregister van Curaçao om de verkiesbaarheid van de aangedragen kandidaten te kunnen vaststellen. Dit gebeurt op verzoek van de politieke groeperingen en op basis van voorbereidend onderzoek omtrent de verkiesbaarheid van de kandidaten door het Hoofdstembureau. De dag der kandidaatstelling is zonder incident, correct en op gedegen wijze verlopen.

Vergadering bepalen tijdstip van lijstindiening

Sympathisanten bij de lijstindiening

Lijstindiening

Controle op volledig- en juistheid van in te dienen kandidatenlijsten

3.3 Ondersteuning kandidatenlijsten

Op de dag der kandidaatstelling bleek dat er, conform artikel 16 van het Kiesreglement Curaçao, de kandidatenlijst van 6 politieke groeperingen door minimaal 792 kiezers ondersteund moest worden om te kunnen deelnemen aan de verkiezing van 28 april 2017.

De lijstondersteuning vond plaats op 18 en 19 maart 2017. Een kandidatenlijst diende ondersteund te worden door minimaal 792 kiezers, zijnde 1% van het totaal geldig uitgebrachte stemmen van de Statenverkiezing van 5 oktober 2016, om te kunnen participeren aan de Statenverkiezing van 28 april 2017. Het betrof de volgende politieke groeperingen met het behaalde aantal ondersteuners.

Eerste lijst	Partido Democraat	603
Tweede lijst	Movimentu PUSH Kòrsou	501
Derde lijst	Movimentu Kousa Promé	1.218
Vierde lijst	Frente Obrero - Partido Aliansa Nobo	1.124
Vijfde lijst	Partido Inovashon Nashonal	2.260
Zesde lijst	Liberashon Klàsiko Komunidat di Kòrsou	113

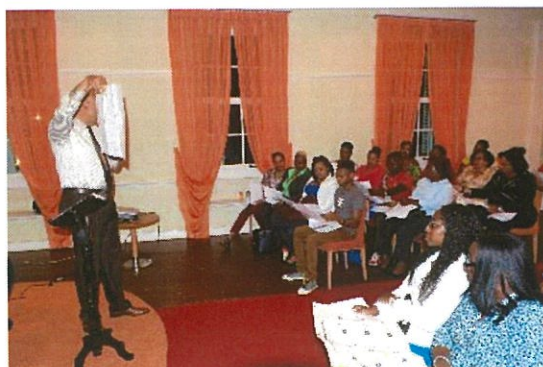
Ondersteuningsbiljetten

Op de dag van de lijstondersteuning zijn:
 6.280 ondersteuningsbiljetten aan kiezers uitgereikt;
 2 ondersteuningsbiljetten onbruikbaar gemaakt;
 65 ondersteuningsbiljetten van onwaarde verklaard en
 6.219 ondersteuningsbiljetten geldig verklaard.

Ondersteuningsbureaus

Voor de ondersteuning heeft het Hoofdstembureau extra instructie avonden voor de leden van de ondersteuningsbureaus georganiseerd. Dit heeft geleid tot goed verloop op de ondersteuningsdagen en correct opgemaakte proces-verbalen.

Instructie aan leden van de ondersteuningsbureaus

Het Hoofdstembureau heeft voor de ondersteuning van de kandidatenlijsten dit keer drie extra ondersteuningsbureaus aangewezen. Bij deze negen ondersteuningsbureaus, verspreid over het eiland, konden kiezers op vertoon van hun identiteitsbewijs deelnemen aan de ondersteuning. Het ondersteunen gebeurde volgens de "potlood- en papiermethode". "Online real time" werd in het kiezersbestand een aantekening gemaakt van degenen die een politieke groepering kwamen ondersteunen om te voorkomen dat een kiezer meerdere keren een lijst c.q. meerdere lijsten kon ondersteunen.

Instructie aan medewerkers van Publieke Zaken

Op beide dagen was de ondersteuning van de kandidatenlijsten mogelijk van 8:00 uur tot 20:00 uur. De ondersteuningsbureaus waren:

- Kolegio San José te Barber;
- Sentro di Bario Tera Kora;
- Atanacio EmilioGoilo school te Julianadorp
- Sentro di Bario Santa Maria;
- Prof. dr. I.C. van Houteschool te Brievengat;
- Skol Marieta Alberto te Koraal Specht;
- Sentro di Bario Montagne;
- Publieke Zaken (Kranshi) en
- Sentro di Detenshon i Korekshon Kòrsou.

Lijstondersteuning te Ondersteuningsbureaus Sta. Maria en Koraal Specht

Controle van de telling van ondersteuningsbiljetten door het ondersteuningsbureau wordt door het aanwezig publiek gadeslagen

Uitkomst van de ondersteuning

De uitkomst van de op 18 en 19 maart 2017 gehouden ondersteuning luidde als volgt:

Ondersteuningsbureaus										
	Barber	Tera Cora	Santa Maria	Juliana-dorp	Brievengat	Montanja	Koraal Specht	SDKK	Publieke Zaken	TOTAAL
Partido Democraat	56	62	161	47	93	56	41	5	82	603
Movementu PUSH Kòrsou	11	17	137	19	103	48	37	59	70	501
Movementu Kousa Promé	55	67	277	49	251	283	112	3	121	1.218
Frente Obrero – Partido Aliansa Nobo	22	9	450	61	271	103	55	25	128	1.124
Partido Inovashon Nashonal	67	101	480	246	622	598	224	2	320	2.660
Liberashon Klásiko Komunidat di Kòrsou	4	6	22	7	21	15	3	19	16	113
Geldig-TOTAAL	215	262	1.527	429	1.361	1.103	472	113	737	6.219
Onwaarde Totaal (Ongeldig-Totaal)	3	2	16	4	15	12	2	3	6	63
Onwaarde (Ongeldig waarvan Blanco)	1	0	2	1	0	10	0	1	0	15
Onbruikbaar	0	0	2	0	0	0	0	0	0	2

Bezwaren tijdens de lijstondersteuning

Tijdens de ondersteuning zijn door kiezers aan de voorzitters van de ondersteuningsbureaus de volgende bezwaren mondeling medegedeeld.

Inzake artikel 51 (c.q. 21) van het Kiesreglement:

- a. Volgens kiezer (1) mag de stembus niet van karton zijn. Het moet volgens deze kiezer van metaal vervaardigd zijn en met een slot.
- b. Volgens kiezer (2): De stembus moet van metaal vervaardigd zijn en niet van karton en dient grijskleurig te zijn.

Het hoofdstembureau heeft de bezwaren in beraad genomen en heeft geoordeeld dat er geen zwaarwegende bezwaren gevonden zijn welke het ondersteuningsproces, en de uitkomst van de ondersteuning zouden kunnen hebben beïnvloed.

Ondersteunde lijsten

De uitkomst van de ondersteuning is op 24 maart 2017 in een openbare zitting bekend gemaakt. De volgende politieke groeperingen kregen meer stemmen dan het minimumvereiste van 792 ondersteuningsstemmen en hebben aan de daarmee aan de verkiezingen kunnen deelnemen.

Movementu Kousa Promé
Frente Obrero - Partido Aliansa Nobo
Partido Inovashon Nashonal

Persconferentie bij de uitslag van de ondersteuning op 19 maart 2017

3.4 Geldigverklaring kandidatenlijsten

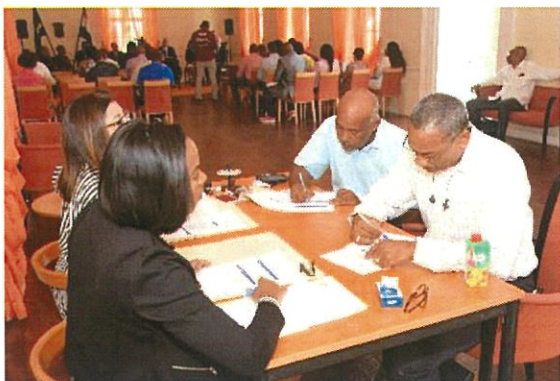
Na voltooiing van het ondersteuningsproces werden de politieke groeperingen, waarvan toepassing, in de gelegenheid gesteld om zogenaamde verzuimen van hun kandidatenlijsten te herstellen. In artikel 25 van het Kiesreglement Curaçao staat vermeld wat ten aanzien van de ingediende kandidatenlijsten onder een verzuim verstaan wordt. Hierna werden tijdens een op 21 maart 2017 gehouden openbare zitting, ingevolge artikel 33 van het kiesreglement Curaçao, de volgende lijsten geldig verklaard:

Kòrsou di Nos Tur
Hustu
Partido Inovashon Nashonal
Partido Alternativa Real
Partido MAN
Partido Nashonal di Pueblo
Frente Obrero – Partido Aliansa Nobo
Movementu Futuro Kòrsou
Pueblo Soberano
Movementu Kousa Promé
Movementu Progresivo

3.5 Vaststelling kleur en lijstnummer

Ingevolge artikel 33 van het Kiesreglement Curaçao werden tijdens een openbare zitting d.d. 3 april 2017de geldig verklaarde lijsten van kandidaten voor de verkiezingen van de Staten genummerd en zijn de kleuren, zoals verzocht door de politieke groeperingen, toegekend en bekend gemaakt.

Opgave van naam-aanduiding van kandidatenlijsten en loting toekennen van nummers

3.6 Kiesgerechtigden

Het aantal kiesgerechtigden bedroeg bij deze verkiezingen 120.430 (in 2016 waren dit er 120.456 en in 2012 waren dit er 116.857). In onderstaande tabellen wordt de demografische verdeling van de kiesgerechtigden weergegeven. De kiesgerechtigden zijn in de tabellen ingedeeld naar de kenmerken, leeftijd, geslacht en geboorteplaats.

De meeste kiesgerechtigden waren die geboren in Curaçao (81,0%). De in Nederland geboren kwamen op de tweede plaats (6,8%), de op de andere eilanden van de voormalige Nederlandse Antillen geboren op de derde plaats (3,1%) en de kiesgerechtigden geboren in het Dominicaanse Republiek (2,5%) namen de vierde plaats in.

3.7 Oproepingskaarten

Het Kiesreglement Curaçao bepaalt dat de ingezetene van Curaçao die voldoet aan de voorwaarden om als kiezer deel te nemen aan de verkiezing, een oproepingskaart behoort te ontvangen. Het Kiesreglement bepaalt ook dat de kiezer die geen oproepingskaart heeft ontvangen of wiens oproepingskaart in het ongereede is geraakt bij Publieke Zaken een duplicaat kan verkrijgen.

Productie

Productie van oproepingskaarten gebeurde in het verleden door de data center van de overheid. Gezien het korte tijdsbestek om de verkiezingen te organiseren en het feit dat de data center van oudsher steeds oproepingskaarten voor de verkiezingen met de nodige kwaliteit, snelheid en betrouwbaarheid geproduceerd heeft, is bij deze verkiezing wederom aan de data center opdracht verstrekt om de oproepingskaarten te produceren. De oproepingskaarten zijn aan de hand van het elektronische kiezersbestand geproduceerd.

Artikel 41, tweede lid stelt dat de vorm en de inrichting van de oproepingskaarten worden vastgesteld bij landsbesluit, houdende algemene maatregelen. Conform artikel 8 van het Kiesbesluit Curaçao werden de oproepingskaarten op crèmekleurige kartolina afgedrukt. Productie van de oproepingskaarten vond plaats onder direct toezicht van het Hoofdstembureau. De misprints werden aan het einde van elke werkdag vernietigd.

Uitwijk

Uit voorzorgsmaatregelen is voor de productie van oproepingskaarten voor uitwijk gezorgd. In het geval van een calamiteit konden de oproepingskaarten op de dag van de verkiezing ook bij de Bentana di Informashon van het Ministerie van Bestuur, Planning en Dienstverlening geproduceerd en afgehaald.

Het bezorgen van de oproepingskaarten

Voor de verkiezingen van 28 april 2017 heeft het Hoofdstembureau 116.436 oproepingskaarten laten afdrukken in plaats van 120.430. De reden hiervoor was ten eerste dat van 2.147 kiesgerechtigden het adres niet bekend was bij Publieke Zaken.

Ook waren er in totaal 970 kiesgerechtigden woonachtig op een adres zonder een huisnummer. Tenslotte was er van 225 kiesgerechtigden bekend dat zij inmiddels hetzij het eiland hadden verlaten of waren overleden. In onderstaand tabel wordt een overzicht gegeven van de bezorging van oproepingskaarten bij de laatste vijf gehouden verkiezingen in Curaçao. Het percentage bereikte adressen was bij deze verkiezing 98%.

Afgehaalde duplicaten

In de aanloop naar de verkiezingen werden bij Publieke Zaken 3.292 duplicaat-oproepingskaarten afgehaald.

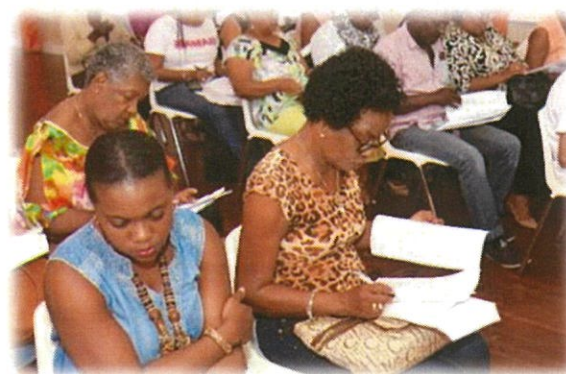
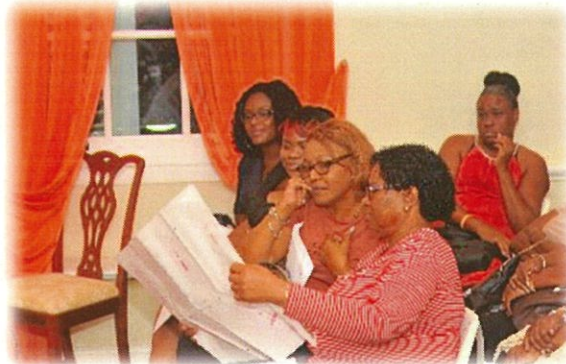
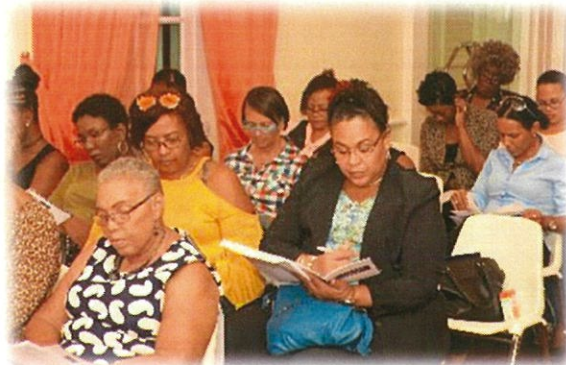
Uitgereikte duplicaat oproepingskaarten

Voor de verkiezing van 28 april 2017 zijn 3.292 duplicaat oproepingskaarten uitgereikt.

Benoeming stembureauleden.

In de aanloop naar de verkiezingen wordt de bemensing van de stembureaus georganiseerd en leden geselecteerd. Bij besluit van 24 april 2017 heeft het Hoofdstembureau de stembureauleden benoemd. De selectie geschiedt op een gestructureerde en systematische wijze.

Voorlichting aan voorzitters en leden van stembureaus

3.8 Opkomst

De opkomst bij de verkiezingen van 28 april 2017 bedroeg 66,40%. Dit is bijna gelijk aan de opkomst van 66,76% van de verkiezing van 2016 en een daling van bijna 10% vergeleken met de verkiezing van 2012.

3.9 Ondersteuning- en stembiljetten

De productie van stembiljetten wordt normaliter door de drukkerij “de Curaçaosche Courant” uitgevoerd. Dit bedrijf kreeg de opdracht om zowel de ondersteuning- als de stembiljetten te drukken. Ten behoeve van de ondersteuning werden 15.000 ondersteuningsbiljetten op wit papier, met beige achtergrond, met zwarte tekst zonder (partij)kleuren geproduceerd. Deze biljetten bevatten alle kandidatenlijsten met per lijst de naam van de ‘politieke groepering’ gevolgd door de namen van de eerste kandidaat. De productie van de ondersteuningsbiljetten heeft plaatsgevonden onder direct toezicht van het Hoofdstembureau.

In totaal werden er 125.000 stembiljetten gedrukt. De stembiljetten waren op wit papier met zwarte tekst gedrukt. In tegenstelling tot de ondersteuningsbiljetten werden de stembiljetten wel met de partijkleuren geproduceerd.

De ondersteunings- en stembiljetten zijn onder toezicht van het Hoofdstembureau met bijstand van de Vrijwilligerskorps Curaçao (VKC) gedrukt. Misprints zijn in aanwezigheid van leden van de VKC vernietigd.

3.10 Opslagplaats

De gedrukte stembiljetten zijn onder begeleiding van de politie naar Publieke Zaken vervoerd en daar opgeslagen tot de dag voor de verkiezingen. Op de dag voor de verkiezingen zijn de stembiljetten onder begeleiding en toezicht van de politie en het VKC naar het World Trade Center (WTC) vervoerd. Op de verkiezingsdag zelf zijn de stembiljetten vanuit het WTC gedistribueerd naar de verkiezingslokalen. Ook dit is gebeurd onder begeleiding van de politie en het VKC.

Uitrukken naar stembureaus op verkiezingsdag 28 april 2017 in de ochtend.

3.11 Stemdistricten

Aanpassing stemdistricten

Artikel 38 van het Kiesreglement Curaçao schrijft voor dat stemdistricten in de regel niet meer dan 1.500 kiezers bevatten. Belangrijk was en is de bereikbaarheid van alle stemlokalen en daardoor is een weloverwogen spreiding betracht en gelet op de infrastructurele faciliteiten om lopend of per auto het stemlokaal te bereiken. Door de beperkte beschikbaarheid van geschikte lokalen moesten op bepaalde plekken stemlokalen gehergroepeerd en of geconcentreerd worden. Dit was overigens het gevolg van een operatie adresopschoning.

Stemdistricten met een kiezersaantal groter dan 1.500 kiezers

Door de op 12 februari 2017 aangekondigde verkiezing van 28 april 2017, is bij het opstellen van de kiezerslijsten geconstateerd dat in de stemdistricten 72 en 93 het aantal kiezers vergeleken met de verkiezingen van 5 oktober 2016 substantieel is toegenomen. Het aantal kiezers in stemdistrict 72 bedraagt 1.918, terwijl dat in september 2016 1.503 was, een toename van 415 kiezers. Het aantal kiezers in stemdistrict 93 bedraagt 1.698 vergeleken met 1.432 in september 2016, een toename van 266 kiezers.

De toename van het aantal kiezers in deze stemdistricten is veroorzaakt door het feit dat eind 2016 en begin 2017 in de buurten rondom deze stemdistricten officiële straatnamen en huisnummers zijn toegekend aan een groot aantal adressen. Dat toekennen van straatnamen en nummers heeft er (gelet op de wettelijke omschrijving van de verschillende stemdistricten) automatisch toe geleid dat de betreffende kiesgerechtigde bewoners in een ander stemdistrict zijn terechtgekomen.

De toename in stemdistrict 72 betreft grotendeels kiesgerechtigden die tijdens de verkiezingen van 2016 nog in stemdistrict 90 waren opgenomen. In 2016 bedroeg het aantal kiezers in stemdistrict 90 1.315 vergeleken met 955 van de verkiezing van 28 april 2017.

De toename in stemdistrict 93 betreft grotendeels kiesgerechtigden die tijdens de verkiezingen van 2016 nog in stemdistrict 92 waren opgenomen. In 2016 bedroeg het aantal kiezers in stemdistrict 92 1450 vergeleken met 1299 van de verkiezing van 28 april 2017.

Door de onverwachte afkondiging op 12 februari 2017 van nieuwe tussentijdse verkiezingen, naar aanleiding waarvan het kiezersregister reeds op 8 februari 2017 is afgesloten, was de beschikbare voorbereidingstijd zo beperkt dat niet voorkomen kon worden dat de kiezers in de vier stemdistricten 72, 90, 92 en 93 heringedeeld konden worden.

Het Hoofdstembureau heeft in elk van de stemdistricten 72 en 93 een extra stemhokje geplaatst en een extra stembureau-lid ingezet om eventueel ongemak voor de kiezers zoveel mogelijk op te vangen.

3.12 Stemlokalen

Op 3 april 2017 is bij besluit van het Hoofdstembureau de locatie van de stemlokalen per kiesdistrict aangewezen en vastgesteld.

Bij de verkiezingen wordt voor het overgrote deel gebruik gemaakt van schoollokalen als stemlokaal. Het Hoofdstembureau heeft geconstateerd dat er minder schoolgebouwen gebruikt worden en dus minder schoollokalen als stemlokaal gebruikt konden worden. O.m. daardoor was het Hoofdstembureau genoodzaakt om bij de stembureaus op de A.E. Gailoschool te Julianadorp en de Iris Bruyningschool te Montagne elk, vier stemlokalen aan te wijzen. Het Hoofdstembureau heeft bij de twee scholen tijdens de opening van de stembureaus steeds vier begeleiders voor de kiezers aangewezen. Onnodig lange wachttijden hebben zich, afgezien van een grote concentratie van kiesgerechtigden op bepaalde momenten voor een zeer korte tijdsbestek rond de gebruikelijke rijen rond de sluitingstijd, niet tot ongeregelheden geleid en het stemproces niet beïnvloed.

Orde-maatregelen in stemlokalen

Om de verkiezingen ordelijk te laten verlopen heeft het Hoofdstembureau een aantal orde maatregelen ingesteld om ongewenst gedrag in de stemlokalen te voorkomen. Deze ordemaatregelen zijn op een A4 geprint en opgehangen bij de ingang van het stemlokaal. Zo was het verboden om te eten en te drinken in het stemlokaal en tevens verboden om te roken. Het gebruik van de telefoon was verboden en er mochten geen foto's in het stemlokaal gemaakt worden. Dit laatste bleek problematisch omdat veel van de huidige telefoons een camerafunctie bevatten. Ondanks dat gevraagd werd geen foto's te maken is het op dit moment nog niet wettelijk mogelijk om kiezers te verbieden hun telefoons mee te nemen in de stemhokken. Door de wijze waarop de stemhokjes waren geplaatst (art. 52 Kiesreglement Curaçao) werd het voor kiezers alsnog mogelijk om ongemerkt foto's te nemen van hun stembiljet. Bij toekomstige verkiezingen moet worden nagedacht over mogelijkheden om controle op het nemen van foto's beter mogelijk te maken.

Toegankelijkheid stemlokalen (minder validen)

Voor de verkiezingen is het uitgangspunt aangehouden dat alle stemlokalen voor iedere kiezer, zodanig moet zijn gelegen en zo moet zijn ingericht dat kiezers met lichamelijke beperkingen, vooral met rolstoelen, zoveel mogelijk hun stem zelfstandig moeten kunnen uitbrengen.

Het Hoofdstembureau heeft zich hiervoor bijzonder intensief ingezet en heeft alle stemlokalen geïnspecteerd of zij toegankelijk waren voor mensen in rolstoelen. Er zijn naar aanleiding van de inventarisatie, 36 stemlokalen voorzien van een houten hellingbaan voor rolstoelen. In de toekomst zal geëvalueerd worden om dezen van beton te laten vervaardigen.

Verplaatsbare toiletten

Het Hoofdstembureau heeft gebruik gemaakt van scholen en buurtcentra om de stemlokalen in te richten. In het verleden is er echter sprake geweest van vandalisme en of onhygiënisch gebruik van de toiletten door het publiek. Voor het publiek en de kiezers zijn bij deze 105 stemlokalen verplaatsbare toiletten geplaatst. Door de viering van Koningsdag op 27 april 2017 konden de gebruikte verplaatsbare toiletten niet eerder en sneller opgehaald, schoongemaakt en tijdig bij de locaties van de stemlokalen geplaatst worden. Hierdoor werden enkele van de verplaatsbare toiletten pas in de ochtenduren geplaatst bij de locaties van de stemlokalen geplaatst.

3.13 (Geen) Ongeregeldheden

Op de verkiezingsdag is melding gedaan door een kiezer die na het verlaten van het stemhok aan de voorzitter van het stembureau medegedeeld heeft dat deze twee stembiljet heeft ontvangen. De kiezer heeft één stembiljet aan de voorzitter overhandigd. De voorzitter heeft dit in het procesverbaal aangetekend. De kiezer heeft daarna op tijdens de verkiezing zijn verklaring ingetrokken.

Voor de rest hebben zich geen noemenswaardige incidenten voorgedaan die het stemproces hebben verstoord.

Propaganda van politieke groeperingen tijdens de verkiezingscampagne

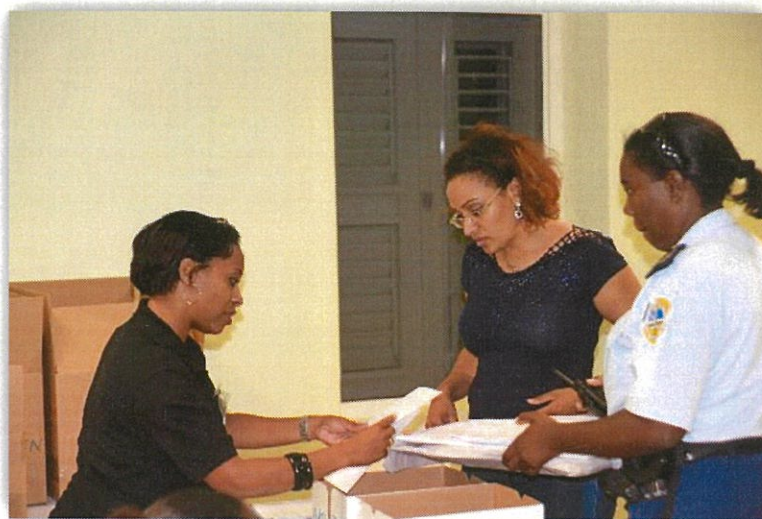
3.14 Verkiezingsuitslagen

Proces verbalen

Na de sluiting van de stemlokalen hebben de voorzitters van de stembureaus de proces-verbalen aangeleverd waarin het aantal uitgebrachte stemmen van hun stembureau waren opgenomen. Het Hoofdstembureau heeft de proces-verbalen die zijn ingediend gecontroleerd.

Een probleem dat zich bij de controle van de proces-verbalen voordeed is dat deze in tweevoud aangeleverd moesten worden. Het is in een aantal gevallen voorgekomen dat medewerkers van de stembureaus deze twee proces-verbalen verschillend hebben ingevuld. Dit was met name te wijten aan het feit dat het proces-verbaal voor de voorzitters van de stembureau onnodig complex is maar vooral ook door de vermoeidheid van de lange dag.

Gelet daarop heeft het Hoofdstembureau voor de ondersteuning en verkiezing extra aandacht besteed aan instructiesessies voor de stembureauleden. Met het oog op een beter begrip en training in het opmaken van het proces-verbaal zijn specifieke workshops voor de voorzitters gehouden. Dit heeft geresulteerd in proces-verbalen van uitstekende kwaliteit.

Indienen van de proces-verbalen na sluiting van de verkiezing

Definitieve uitslag

In de zitting van het Hoofdstembureau van 3 mei 2017 is de uitslag van de verkiezingen conform artikel 94 van het Kiesreglement Curaçao vastgesteld en bekend gemaakt. De definitieve uitslag was als volgt:

	Politieke groeperingen	%	Stemmen	Zetels
1	Korsou di NosTur		7439	2
2	Hustu		3206	-
3	Partido Inovashon Nashonal		4200	1
4	Partido Alternativa Real		18368	6
5	Partido MAN		16070	5
6	Partido Nashonal di Pueblo		3099	-
7	Frente Obrero - PAN		859	-
8	Movimentu Futuro Kòrsou		15706	5
9	Pueblo Soberano		4028	1
10	Movimentu Kousa Promé		1975	-
11	Movimentu Progresivo		3880	1
	Kiesgerechtigden	-	120.430	-
	Opkomst	65,6%	79968	-
	Geldige stemmen		78830	-
	Onwaarde inclusief blanco		1138	-
	Kiesdeler	-	3.753,80	-

Gekozen verklaarde Statenleden

In voormelde zitting werden ook de gekozen Statenleden bekend gemaakt.

Gekozen leden van de Staten van Curaçao (in alfabetische volgorde)
Alcala geb. Wallé, Marilyn Maria
Camelia-Römer, S.F.C. (Suzy)
Constancia, Jacinta Venancia Adelaida
Cooper, CharlesFernandes
Córdoba, Jaime L.
Doran, Gilbert Joseph Anthony (Gibi)
dos Santos, Miro Amparo
el Ayoubi, Jeser
Gijsbertha, Kenneth (Kenene)
Jesus geb. Leito, Zita Altagracia Maria
Koeiman, Hensley F.
Martina, Ivan Steve (Steven)
Mc William, Giselle
Moses, Marilyn C.
Obispo, Curtley Saturnino
Pisas, Gilmar Simon (Pik)
Rhuggenaath, Eugene Philip
Rojer, Meindert N.J. (Menky)
Rozendal, Elsa
Schotte, Gerrit Fransisco
Walroud, Stephen Cristopher Andrew

3.15 Besluiten

Voor een aantal handelingen van het Hoofdstembureau moeten volgens het Kiesreglement Curaçao openbare zittingen plaatsvinden. Van deze zittingen en de daarin genomen besluiten moeten conform de artikelen 35 en 106 van het Kiesreglement Curaçao processen verbaal worden opgemaakt. Deze verplichte openbare zittingen staan weergegeven in paragraaf 2.3 van dit rapport.

3.16 Vernietiging bescheiden

Nadat het Hoofdstembureau de uitslag van de verkiezingen heeft vastgesteld dienen de stembiljetten conform art. 91 van het Kiesreglement Curaçao te worden vernietigd. In het kader van de geheimhouding worden ook andere bescheiden zoals turflijsten, de niet gebruikte stembiljetten, teruggegeven en onbruikbaar gemaakte stembiljetten, ingeleverde oproepingskaarten, het uittreksel uit het kiezersregister oproepingskaarten samen met de stembiljetten vernietigd. Het transport van de bescheiden naar het vernietigingsbedrijf is door het Vrijwilligerskorps Curaçao (VKC) uitgevoerd. De stembiljetten en overige bescheiden werden onder toezicht van het Hoofdstembureau en het VKC vernietigd. Door een versnippermachine werden de stembiljetten en bescheiden gereduceerd tot papierstukjes van gemiddeld 1 x 4 cm. Terstond na afloop van de vernietiging is daarvan proces-verbaal opgemaakt.

De vernietiging van de stembescheiden vond plaats nadat de leden van de Statenzitting hebben genomen.

Het vernietigen van stembiljetten en bescheiden

Niet-vernietigde bescheiden

Het Hoofdstembureau heeft één exemplaar van de proces-verbalen van de stembureaus in haar bezit voor eventuele verzending naar de Griffie van de Staten van Curaçao en heeft tevens voorgesteld om het tweede exemplaar nog niet te vernietigen zodat deze als voorbeeld gebruikt kan worden bij toekomstige verkiezingen.

Archief opbouw

Ten behoeve van de archief opbouw zijn voorbeelden van oproepingskaarten, ondersteuningsbiljetten, stembiljetten, Hoofdstembureau Proces-verbalen, Stembureau proces-verbalen, financiële en comptabele administratie, elektronische bestanden, kiezersregister, correspondenties, e.d., digitaal opgeslagen. Ten behoeve van educatie en voorlichting zijn tevens 20 ondersteuningsbiljetten en 100 stembiljetten als "ONBRUIKBAAR" bestempeld en geperforeerd. Ook is een blanco-exemplaar van de proces-verbalen bewaard gebleven.

4. Proces gekozen verklaring

De voorzitter van het Hoofdstembureau geeft de gekozene kennis van zijn verkiezing bij een door hem ondertekende brief, welke in tweevoud binnen drie dagen na de vaststelling van de uitslag van de verkiezing of na gekozenverklaring aangetekend wordt toegezonden of tegen gedagtekend ontvangstbewijs wordt uitgereikt. De brief wordt toegezonden aan het adres van de gekozene, vermeld bij kandidaatstelling, of, zo de gekozene daarna een ander adres of bezoekadres heeft opgegeven, aan dat adres. Bij de verkiezingen van 2017 zijn de brieven aan de gekozenen uitgereikt. Alle gekozenen hebben het ontvangstbewijs voor de brief “kennisgeving gekozenverklaring” getekend en afgegeven.

Binnen twee weken na dagtekening van de kennisgeving van verkiezing moet bij de voorzitter mededeling zijn ontvangen of gekozene de verkiezing aanneemt. De voorzitter geeft van de ontvangst van de mededeling van aanneming van de verkiezingsuitslag (onverwijld) bericht aan de gekozenen en de Staten. Dit is bij deze verkiezingen per brief binnen de bij wet gestelde termijn van twee weken gebeurd.

4.1 Geloofsbrieven

Hierna moeten de gekozenen hun geloofsbrieven (conform art. 109 Kiesreglement Curaçao) aanleveren bij de Staten. Geloofsbrieven bevatten de bewijsstukken dat iemand op wettige wijze gekozen is en voldoet aan de wettelijke eisen voor het lidmaatschap van de Staten. De geloofsbrief moet door de gekozenen binnen drie weken na de dagtekening van de kennisgeving van verkiezing bij de Staten worden ingezonden. Is de geloofsbrief niet binnen deze termijn ingezonden, dan wordt de plaats geacht op de eerste dag na afloop van die termijn opnieuw te zijn opengevallen. Alle geloofsbrieven zijn binnen drie dagen na ontvangst bij de Griffie van de Staten afgeleverd.

4.2 Toelating tot de Staten

Op basis van de geloofsbrieven en de andere wettelijk verplichte documentatie wordt door de Staten bepaald of de gekozenen voldoen aan de vereisten voor het lidmaatschap van de Staten. Als de Staten heeft besloten tot toelating van een gekozene geeft de voorzitter daarvan kennis aan:

- de Gouverneur,
- de voorzitter van het Hoofdstembureau en
- degene die toegelaten is.

Dit is conform uitgevoerd.

Kennisgeving aan de Gouverneur Curaçao van gekozenen tot de Staten

5. Juridische aspecten

Bij de uitvoering van de verkiezingen zijn een aantal juridische aspecten naar voren gekomen waarvan het wenselijk wordt geacht dat deze aangepast worden. Het gaat hierbij met name over de formele rol en positie van het Hoofdstembureau en gewenste aanpassingen in het Kiesreglement Curaçao zelf.

5.1 Mandaat aan het Hoofdstembureau

Door de behoefte aan afstand van het landsbestuur (de politiek) ten opzichte van de voorbereiding en organisatie van de verkiezingen is er bij de verkiezingen van 2012 en 2016 voor gekozen de meeste taken en bevoegdheden voor de uitvoering van de verkiezingen aan het Hoofdstembureau te mandateren. Deze trend is doorgezet voor de verkiezingen van 2017.

Ingevolge het Kiesreglement Curaçao is de minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening grotendeels verantwoordelijk voor de voorbereiding, organisatie en uitvoering van uitgeschreven verkiezingen. De desbetreffende bevoegdheden zijn door de toenmalige minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening, mevr. mr. R. Larmonie-Cecilia, op 14 februari 2017 bij ministeriële beschikking (no. 2017/6872/1) aan het Hoofdstembureau gemandateerd met het oog op de voor 28 april 2017 uitgeschreven verkiezingen.

Tegelijkertijd met het op 12 februari 2017 genomen besluit tot ontbinding van de Staten heeft het toenmalige kabinet Koeiman zijn ontslag aangeboden. Het vanaf dan demissionaire kabinet Koeiman is op 24 maart 2017 opgevolgd door het interim-kabinet Pisas. Op dat moment waren de voorbereidingen voor de op 28 april 2017 te houden verkiezingen gevorderd tot en met de bekendmaking (op 24 maart 2017), overeenkomstig het Kiesreglement Curaçao, van de kandidatenlijsten die tot de op 28 april 2017 te houden verkiezingen waren toegelaten.

Vrijwel meteen na het aantreden zijn door het interim-kabinet Pisas de verdere voorbereidingen voor de op 28 april 2017 te houden verkiezingen stilgelegd en is aan de Gouverneur ter vaststelling voorgelegd een ontwerp-landsbesluit tot intrekking van het Landsbesluit van 12 februari 2017, no. 17/0223, tot ontbinding van de Staten en het uitschrijven van verkiezingen op 28 april 2017.

Het stilleggen van de verdere voorbereidingen voor de op 28 april 2017 te houden verkiezingen is geschied bij ministeriële beschikking van 27 maart 2017, no. 2017/011400, van de toenmalige minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening, mr N. Ribeiro. Onderdeel daarvan was de intrekking van de ministeriële beschikking van 14 februari 2017, no. 2017/6872/1, waarmee een groot deel van de bevoegdheden van de minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening tot het organiseren van de op 28 april 2017 te houden verkiezingen, aan het Hoofdstembureau waren gemandateerd. Daardoor was het Hoofdstembureau niet langer in staat om door te gaan de voorbereiding en organisatie van de op 28 april 2017 te houden verkiezingen. De ministeriële beschikking van 27 maart 2017, no. 2017/011400, hield tevens in dat door het ministerie van Bestuur, Planning en Dienstverlening ook niet meer kon worden gewerkt aan die voorbereiding en organisatie.

5.2 Koninkrijkstoezicht

Het op 27 maart 2017 door het interim-kabinet Pisas aan de Gouverneur ter vaststelling voorgelegde ontwerp-landsbesluit tot intrekking van het landsbesluit van 12 februari 2017, no. 17/0223, is door de Gouverneur niet vastgesteld. Diezelfde dag heeft de Gouverneur, in overeenstemming met artikel 21 van het Reglement voor de Gouverneur van Curaçao, de Koninkrijksregering daarvan in kennis gesteld. Daarop is bij koninklijk besluit van 3 april 2017, Staatsblad 2017, 137, beslist dat het op 27 maart 2017 aan de Gouverneur ter vaststelling voorgelegde ontwerp-landsbesluit in strijd is met belangen waarvan de waarborging aangelegenheid van het Koninkrijk is, in het bijzonder de rechtszekerheid en deugdelijkheid van bestuur.

In samenhang met dat koninklijk besluit van 3 april 2017 is (krachtens artikel 51 en gelet op artikel 43, tweede lid, van het Statuut voor het Koninkrijk) bij algemene maatregel van rijksbestuur van diezelfde datum (Staatsblad 2017, 138) verzekerd dat de voor 28 april 2017 uitgeschreven verkiezingen goed konden worden voorbereid en ordentelijk konden verlopen. Daartoe zijn onder meer de aan de Minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening wettelijk toegekende bevoegdheden uit handen van die minister genomen en aan de Gouverneur toegekend. Ook is de ministeriële beschikking van 14 februari 2017, no. 2017/6872/1, tot het mandateren aan het Hoofdstembureau van de bevoegdheden tot het voorbereiden, organiseren en uitvoeren van de voor 28 april 2017 uitgeschreven verkiezingen, weer onverkort van toepassing verklaard.

5.3 Onafhankelijke positie Hoofdstembureau

Voor een goed functioneren van de democratische rechtsstaat is het in het belang van het goed functioneren van de democratische rechtsstaat noodzakelijk dat, nadat er verkiezingen zijn uitgeschreven, het electorale proces zelfstandig, integer en transparant verloopt. Dat maakt het dringend gewenst dat in de wet- en regelgeving wordt verankerd dat het Hoofdstembureau in de toekomst zelfstandig kan handelen ter zake van de voorbereiding, organisatie en uitvoering van rechtmatig uitgeschreven verkiezingen.

Het is ook van belang dat er een permanente, centrale verkiezingsautoriteit op het gebied van kiesrecht en verkiezingen aanwezig is. Een autoriteit, met kennis en ervaring. Het is in dit verband van belang dat dit orgaan adequaat wordt ondersteund door een secretariaat, maar tevens wanneer dat nodig is, ook door het ambtelijk apparaat.

Die onafhankelijke organisatie dient bovendien niet slechts belast te worden met uitvoerende taken inzake verkiezingen, maar, vanwege zijn kennis en ervaring met het verkiezingsproces, ook met gevraagd en ongevraagd adviserende taken richting regering en parlement. Daardoor verkrijgt de onafhankelijke organisatie kenmerken van een kiesraad c.q. electorale raad. Een dergelijke onafhankelijke organisatie kan ter zake van het electorale proces en democratie ook bijdragen aan een verdere bewustwording en kennis bij burgers en samenleving van Curaçao.

Voor de nadere beschouwing van de positie van het Hoofdstembureau zijn ook van belang de jaarlijkse terugkerende taken van dat Hoofdstembureau in het kader van de Landsverordening Financiering Politieke Groeperingen.

5.4 Kiesreglement Curaçao

Het Kiesreglement Curaçao is bedoeld als een voortzetting van de bestaande regelgeving en praktijk van de verkiezingen in de periode tot aan de staatkundige veranderingen in 2010 en komt in grote lijnen overeen met de voormalige Kiesreglementen van de Staten en de Eilandsraad van het voormalige eilandgebied Curaçao. Het is voorts gebleken dat een aantal, voorafgaande aan 10 oktober 2010, doorgevoerde veranderingen niet in het Kiesreglement Curaçao zijn overgenomen. Dat zal alsnog moeten gebeuren. Enkele voorbeelden hiervan zijn de regels met betrekking tot het materiaal, de vorm en inrichting van de stembus en de stembokken.

Het Kiesreglement Curaçao is vanzelfsprekend ook aangepast als gevolg van de gewijzigde staatkundige situatie per 10 oktober 2010. Tot aan die staatkundige verandering hadden de gezaghebber en het bestuurscollege specifieke verantwoordelijkheden met betrekking tot het organiseren van de eilandelijke verkiezingen. Genoemd kunnen worden de zorg voor het bijhouden van het kiezersregister en de voorbereiding van de verkiezingsdag (o.a. oproeping, beschikbaar stellen stembiljetten, inrichting stemlokalen). In de Nederlands-Antilliaanse periode was de gezaghebber naast hoofd van het bestuurscollege tevens voorzitter van het Hoofdstembureau. Met de staatkundige herstructurering zijn de organen gezaghebber en bestuurscollege komen te vervallen. De verantwoordelijkheden en taken van de gezaghebber zijn nu in handen gelegd van de minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening. Deze is echter een politieke gezagsdrager in tegenstelling tot de gezaghebber.

Het Kiesreglement Curaçao bevat overigens op dit moment ook nog een aantal foutieve verwijzingen en andere kennelijke onvolkomenheden. Een voorbeeld van dat laatste is artikel 25, tweede lid, onder f. In dit artikel stelt dat als een politieke groepering niet op de wettelijk voorgeschreven wijze geregistreerd is, dit als een verzuim gezien moet worden. De wijze van registratie is echter (nog) niet bij wet geregeld.

Bij de aanpassing van het Kiesreglement Curaçao kunnen overigens ook andere meer beleidsmatige onderwerpen worden meegenomen. Voorbeelden hiervan zijn:

- de herindeling van stembedistricten gelet op het aantal kiezers per wijk;
- het nut en de noodzaak van ondersteuning gedurende twee dagen;
- het nut om de verkiezingen op een vrijdag te houden in plaats van in het weekeinde;
- het aspect van stemmen bij volmacht;
- stemmen door in tehuizen en ziekenhuizen verblijvende kiezers; bijkomende aspectenzijn:
  - het aantal ondersteuningsbureaus en
  - transport van de ondersteuningsstembussen naar Publieke Zaken, waardoor dit tijdelijk uit het gezichtsveld van de kiezer en dus openbaarheid en controle valt;
- de (vereenvoudiging van de) proces-verbalen van de zitting van de stembureaus;
- een evaluatie van de wettelijke taakverdeling van de leden van de stembureaus;

- of het verstrekken van het kiezersregister aan een ieder dient te worden gehandhaafd;
- of gebruik kan worden gemaakt van een pasfoto bij de kandidaatstelling in plaats van een foto van 4 bij 6 cm;
- of de retributie niet elders (commerciële banken) kan worden gestort op de rekening van de Ontvanger en of het bewijs van storting kan dienen als bewijs van die storting.

5.5 Rechtszaak

Op 10 maart 2017 diende de rechtszaak van Nashaira Solange Desbarida en Dennis Christian Anthony tegen de Voorzitter van het Hoofdstembureau, de Minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening en de Minister van Justitie. Eis in deze zaak was om verzoekers (alsnog) te doen inschrijven in het kiezersregister aangezien zij zich verkiesbaar wilden stellen voor de verkiezingen van 28 april 2017 en door het feit dat zijn niet ingeschreven staan in het kiezersregister en derhalve niet-ingezetenen zijn, zij de kans mislopen om gebruik te maken van zowel hun actief als passief kiesrecht.

Het Hoofdstembureau heeft echter duidelijk naar voren gebracht bij het Gerecht dat het kiezersregister op 8 februari 2017 werd gesloten in verband met het feit dat de verkiezingen op 28 april 2017 moesten plaatsvinden. Dit allemaal omdat conform artikel 53, tweede lid, van de Staatregeling, de nieuw gekozen Staten 3 maanden na ontbinding van de (vorige) Staten zitting moeten nemen. Datum van het ontbindingsbesluit was 12 februari 2017 en derhalve moet de nieuwe Staten 11 mei zitting nemen. Aan de hand van deze datum worden alle andere data (uitslag verkiezingen, kandidaatstelling, ondersteuning etc.) vastgesteld door van deze datum terug te tellen. Hierdoor valt de datum waarop de kiezersregister moet worden gesloten op 8 februari 2017.

Het Gerecht in eerste aanleg heeft onder meer naar aanleiding hiervan, de openbare rechtspersoon Curaçao in het gelijk gesteld.

6. Voorlichting en communicatie

Voor deze verkiezing is er extra nadruk gelegd op de voorlichting en transparantie. Voorlichting, informatie en communicatie was geheel onder de verantwoordelijkheid van het Hoofdstembureau. Drie verschillende bedrijven hebben het hele proces ondersteund met het maken van spotjes, advertenties, posters, etc. en een aangepaste huisstijl. Belangrijk hierbij was om het Hoofdstembureau vlot, dynamisch en aantrekkelijk te laten profileren zodat de professionaliteit op dit gebied ook gewaarborgd wordt. Door onze branding is het onderwerp "verkiezingen" voor alle doelgroepen in onze maatschappij belangrijk geworden.

6.1 Plan van Aanpak

Onder toezicht van de Gouverneur is de verkiezing volgens de electorale wetgeving uitgevoerd. Het Hoofdstembureau heeft ten allen tijden voor adequate en accurate informatie, communicatie en voorlichting gezorgd.

Het Hoofdstembureau is van start gegaan met het organiseren van de verkiezingen aan de hand van een vastgesteld draaiboek. Vanwege de aard van de verkiezing en de stemming die in de gemeenschap heerste, heeft het Hoofdstembureau naast de officiële zittingen, ook extra zittingen ingelast ter bevordering van communicatie tussen het Hoofdstembureau en de gemeenschap via de lokale pers.

Voorlichting, informatie en communicatie waren van essentieel belang voor het Hoofdstembureau omdat dit de kern is van de verkiezing. Deze taak was een gedragen verantwoordelijkheid van het Hoofdstembureau en werd volledig door het Hoofdstembureau geregisseerd. Dit bracht met zich mee dat de druk op het Hoofdstembureau ook behoorlijk toenam, om ten allen tijden gereed en klaar te staan om de pers, politieke groeperingen, sociale organisaties, kiesgerechtigden en de gemeenschap in z'n algemeenheid te woord te staan.

6.2 Communicatieplan

Aangezien de laatste verkiezing reeds was afgerond, heeft het Hoofdstembureau besloten om de 2016 informatiecampagne aan te passen in plaats van een geheel nieuwe campagne op te zetten. Dit bracht met zich mee dat de kosten voor productie zeer gering bleven. De verkiezing van 2016 zat nog vers in het geheugen van eenieder en dus werd "herhaling" een belangrijke factor bij de manier waarop informatie werd gegeven. De huisstijl van 2016 werd een beetje aangepast en een nieuw slogan werd gebruikt om de kiesgerechtigden weer te stimuleren om te gaan stemmen. Belangrijk bij de huisstijl was om het Hoofdstembureau modern, vlot, dynamisch en aantrekkelijk te laten profileren zodat de professionaliteit van het instituut gewaarborgd werd.

Ofschoon de verkiezing in een zeer kort tijdstip georganiseerd moest worden, heeft het Hoofdstembureau een communicatieplan opgesteld. De voornaamste onderdelen waren:

- a. het belang van vrije en geheime verkiezing;
- b. het vertrouwen in het verkiezingsproces versterken;
- c. het verkiezingsproces en de rol van het Hoofdstembureau benadrukken;
- d. het stimuleren van de kiesgerechtigden om te gaan stemmen.

Het doel van de communicatie hield in dat:

- a. het verkiezingsproces en verantwoordelijkheden van het Hoofdstembureau voor iedereen duidelijk en transparant werd;
- b. de burger vertrouwen in het verkiezingsproces kreeg;
- c. alle kiesgerechtigden van Curaçao het belang van stemmen begreep en dus interesse kregen om te gaan stemmen.

Enkele specifieke acties:

- a. gesprekken en interviews bij verschillende radio en televisieprogramma's om alle benodigde informatie omtrent de verkiezing te verspreiden;
- b. publicatie van relevante en officiële informatie in lokale bladen, op de website en Facebook Page van het Hoofdstembureau;
- c. directe beantwoording van vragen van de kiezer door goed gebruik te maken van de website van het Hoofdstembureau;
- d. televisie- en radiospot om het volk te stimuleren om te gaan stemmen en hoe te stemmen;

- e. directe plaatsing van de verkiezingsresultaten op de website en Facebook.

6.3 Communicatiekanalen

Informatiepunt verkiezingen

Er waren verschillende mogelijkheden waarop de bevolking informatie kon verkrijgen. Ten eerste kon gebeld worden naar het centraal informatiepunt van het Hoofdstembureau. Hiernaast was de website van het Hoofdstembureau ingericht speciaal om informatie van deze en eerdere verkiezingen te verstrekken. Naast algemene informatie kon men via de website ook vragen versturen naar het Hoofdstembureau. Het Hoofdstembureau heeft het beantwoorden van de binnengekomen vragen zelf uitgevoerd.

Interviews

Gedurende de hele voorbereidingsperiode en na de verkiezingen, waren de voorzitter en de plv-voorzitter constant op bezoek bij radio- en televisiestations om informatie te verschaffen. De voorzitter en plv-voorzitter waren te gast bij speciale programma's (talkshows) van radiostations of televisiezenders en of tijdens ochtend-, middag- of avond nieuws van de lokale media. Tijdens de verkiezingen van 2017 was het Hoofdstembureau verschillende malen bij alle 4 televisiestations aanwezig en bij minstens 10 verschillende radiostations.

Tevens heeft de voorzitter en plv-voorzitter ook verschillende interviews afgelegd bij journalisten die een Facebook pagina gebruiken als nieuwsmidium en of voor krantenartikelen.

De 8 kranten van Curaçao waren gedurende de verkiezingsperiode ook vol van publicaties over en door het Hoofdstembureau vanwege de verschillende interviews die werden afgelegd en persberichten die werden verstuurd.

Enkele van de onderwerpen waren:

- a. Landsverordening Kiesreglement
- b. Positie en verantwoordelijkheden van het Hoofdstembureau,
- c. Het belang van een onafhankelijke Hoofdstembureau/Kiesraad met diens secretariaat,
- d. De verkiezingskalender,
- e. Kandidaatstelling,
- f. Lijstondersteuning,
- g. Aanwijzing nummer en kleur,
- h. Geldige en ongeldige stemmen,
- i. Gekozenverklaring,
- j. Landsverordening Financiën Politieke Groeperingen

Informatie aan derden

Verschillende scholen, sociale organisatie en belangrijke instellingen hebben gebruik gemaakt van de verkiezingsperiode en bereidwilligheid van het Hoofdstembureau om hun doelgroepen te informeren over de totaliteit van verkiezingen. De expertise, kennis en kunde van het Hoofdstembureau om verkiezing gerelateerde onderwerpen te commentariëren is van essentieel belang, maar het vergt tijd van de leden en dat was niet altijd even makkelijk te organiseren vanwege de tijdsdruk van de verkiezingen.

Publicaties

Ten behoeve van het informatief karakter van de verkiezingen heeft het Hoofdstembureau veel gebruik gemaakt van geschreven tekst dat voornamelijk door de lokale kranten werd gepubliceerd, maar ook als nieuwsitem werd beschouwd voor interviews bij radio- en televisiestations. Het Hoofdstembureau heeft ongeveer 15 persberichten verstuurd, 10 verschillende officiële publicaties en uitgebreide voorlichtingscampagne in Papiaments en Nederlands om de kiesgerechtigden te stimuleren om te gaan stemmen, wanneer gestemd moet worden en hoe.

Voor de voorlichtingscampagne heeft het Hoofdstembureau gekozen om spotjes en advertenties te maken met als thema "Mi ta bai vota, ban bo tambe!" / "Ik ga stemmen, kom op, jij ook".

Deze campagne was gericht op het algemeen publiek, dus alle kiesgerechtigden en werd in kranten, radio, televisie en ook social-media en de website van het Hoofdstembureau gepubliceerd.

In totaal heeft het Hoofdstembureau voor de voorlichtingscampagne van de verkiezingen van 2017 het volgende gepubliceerd en geproduceerd.

Advertenties

- 10 verschillende "Mi ta bai vota, ban bo tambe!" advertenties die zijn geplaatst in 6 Papiamentstalige kranten, Extra, Ultimo Notisia, Vigilante, Bala, La Prensa, Nobo, website en FB-page van het Hoofdstembureau.

- 10 verschillende “Ik ga stemmen, kom op, jij ook” advertenties die zijn geplaatst in 2 Nederlandstalige kranten, Amigoe en Antilliaans Dagblad, website en FB-page van het Hoofdstembureau.

Audio Spot

- 2 verschillende “Mi ta bai vota, ban bo tambel!” audio spots in het Papiamentu die zijn geplaatst bij de radiostations Radio Direct, Radio Mas99, Radio Curom, Radio Hoyer, Radio TCFM en FB-page van het Hoofdstembureau.
  - Spot 1: “Kon ta vota”
  - Spot 2: “Instrukshon pa bai vota”

Audiovisueel Spot

- Het “Mi ta bai vota, ban bo tambel!” audiovisueel spot in het Papiamentu werd bij alle 4 televisiezenders, Telecuracao, CBA-Television, Nos Pais Television, TV Direct geplaatst en ook op de FB-page van het Hoofdstembureau.

Brochures

In 2016 heeft het Hoofdstembureau ten behoeve van het informatief karakter van de verkiezingen een dubbelzijdige en tevens tweetalige voorlichtingsbrochure gemaakt voor alle huishoudens. Vanwege budget, tijdsdruk en korte tijd tussen verkiezing 2016 en 2017, heeft het Hoofdstembureau voor de verkiezing van 2017 deze brochure alleen op de website en Facebook-page geplaatst en dus geen extra kosten gemaakt om de brochure te herdrukken aangezien de meeste huishoudens het al in hun bezit hadden.

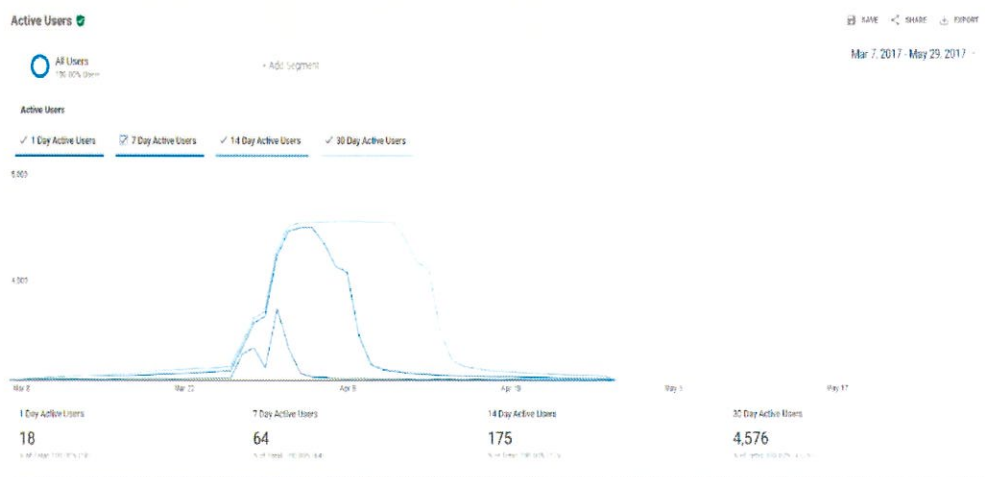
Het Hoofdstembureau heeft voor de verkiezing van 2017 een nieuwe brochure “Leidraad” gemaakt met daarin alle relevante informatie, richtlijnen en taken voor de stembureauleden. Deze werd tijdens de voorlichting sessies van de stembureauleden gebruikt en op de dag der stemmen zelf.

6.4 Website en social media

Het Hoofdstembureau heeft het onderhoud van de website volledig in eigen handen gehad. Ten behoeve van de verkiezingen is ervoor gekozen dat de website een meer informatief dan communicatief karakter te laten hebben. Zowel kiezers, pers, sociale- als politieke groeperingen hebben intensief gebruik gemaakt van de website om officiële informatie en documentatie te vergaren.

De website-functionaliteiten waren:

- Tweetalig
- Databank eerdere verkiezingen
- Overzichtelijke informatie
- Voorlichting
- Communicatiemiddel

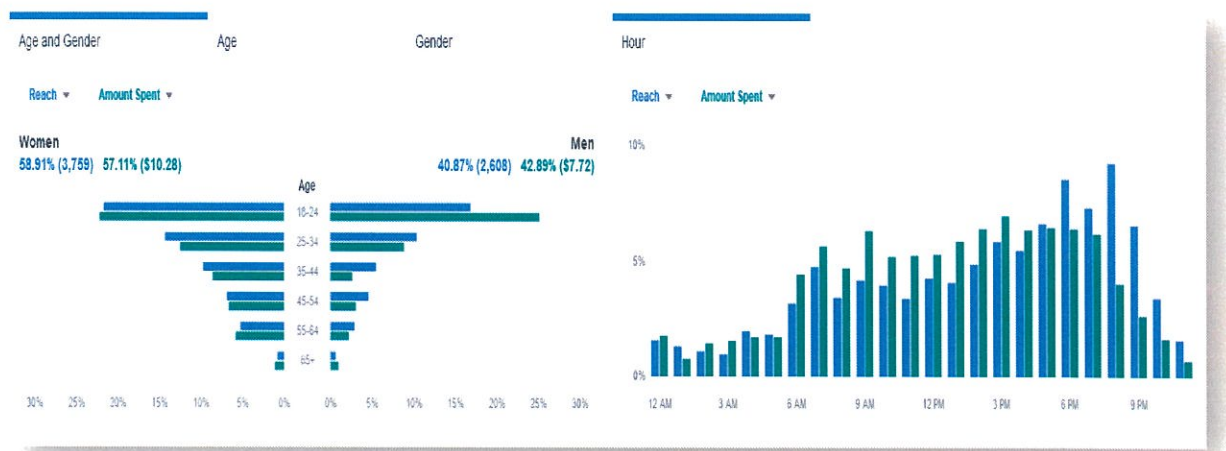
Gebruikers van de website van het Hoofdstembureau

Informatie over de verkiezingen kon tevens gevolgd worden via Facebook. Alle nieuwe informatie op de website werd direct vermeld via de FB-page van het Hoofdstembureau. Voor de verkiezing van 2017, heeft het Hoofdstembureau haar FB-page zelf geregeld, extra 'boosting' en ook live-streaming om de resultaten direct te volgen.

TV-spot

Vergeleken met de 2016 en eerdere verkiezingen, zag het Hoofdstembureau in 2017 een enorme toename in volgers op Facebook. Dit brengt met zich mee dat het Hoofdstembureau in de toekomst snel, continue, actiever en 'on-time' moet blijven communiceren met kiesgerechtigden die gelijk informatie willen krijgen.

Facebook statistieken

De RSS feed werd voornamelijk geïmplementeerd voor het vergemakkelijken van het doorgeven van resultaten aan degenen die via de website de resultaten wilden. Elk stemlokaal resultaat werd als een nieuw artikel gepubliceerd.

6.5 Relatie met media

Vanwege de expertise, professionaliteit, onpartijdigheid, kennis en kunde, heeft het Hoofdstembureau gedurende de hele verkiezingsperiode een zeer goede relatie met de media gehad. De relatie met journalisten was van essentieel belang omdat een groot deel van de informatie die gegeven moest worden, via hen moest verlopen. Dus het was van belang om de leden van de pers te allen tijde het gevoel te geven en kon bewijzen dat het Hoofdstembureau objectief is, ook in omgang, geven van informatie en transparantie.

De logistieke aspecten voor de persleden ten aanzien van de dag der kandidaatstelling, lijstondersteuning, verkiezingsdag zelf en alle persconferenties waren zeer goed georganiseerd. De pers was zeer geïnteresseerd in de verkiezing en dus wilde altijd aanwezig zijn om live uit te zenden en of direct met hun publiek te kunnen communiceren en informeren. Het is noemenswaardig om aan te geven dat bijna alle media groeperingen veel meer digitaal en op de social-media aanwezig zijn dan voorheen. Dit vergt modernere aanpassingen van het Hoofdstembureau om de lokale pers beter te kunnen dienen.

Per slot, de 2017 verkiezing op Curaçao werd ook door de media van Aruba, Bonaire, Sint Maarten en Nederland gevolgd.

Leden van verschillende media voor het eerst samen op de foto

6.6 Bekendmaking voorlopige uitslag

Tijdens de verkiezing van april 2017, heeft het Hoofdstembureau voor het eerst het resultaat van de verkiezing via HD live-streaming over de website en internet getest. Het was een succes en zeer innovatief, maar moet in het vervolg eerder naar de media en het algemeen publiek worden gecommuniceerd.

Bekendmaking van de voorlopige uitslag van de verkiezing werd direct na sluitingstijd van de stembureaus aan het publiek genotifieerd. Zodra het resultaat van een stembureau binnenkwam werd deze via diverse kanalen gecommuniceerd. Vertegenwoordigers van diverse media waren aanwezig om het resultaat te becommentariëren en ook om de laatste persconferentie bij te wonen.

Tijdens de bekendmaking van de voorlopige uitslag waren de internationale waarnemers ook aanwezig. Dit was een bijzondere gebeurtenis omdat op dit moment werd voor iedereen duidelijk waar het Hoofdstembureau voor staat, eerlijke en geheime verkiezingen.

Na de bekendmaking, werd een officieel persbericht naar alle persvoorlichters gestuurd met de voorlopige uitslag van de 2017 Staten Verkiezing van land Curaçao. Vijf dagen daarna, op 3 mei 2017, werd tijdens een officiële zitting de definitieve uitslag bekendgemaakt.

7. Contacten en Waarnemers

7.1 Overheid

Het Hoofdstembureau heeft bij de uitvoering van zijn taken ondersteuning nodig en doet dit in de eerste plaats door het betrekken van deskundigheid, faciliteiten en mankracht vanuit de overheidsdiensten en overheidsgerelateerde entiteiten. Om dit te kunnen wordt altijd gestreefd naar een goede relatie met een aantal ministeries en andere betrokken actoren. Hieronder wordt kort toegelicht hoe het Hoofdstembureau relaties heeft onderhouden met de desbetreffende ministeries en actoren.

Ministerie van Bestuur, Planning en Publieke Dienstverlening (BPD)

De organisatie van de verkiezingen valt onder de verantwoordelijkheid van de minister van BPD. De minister van BPD benoemt de voorzitter, plv. voorzitter en (plaatsvervangende) leden van het Hoofdstembureau en stelt de begroting vast waarmee het Hoofdstembureau de organisatie van de verkiezingen kan uitvoeren. De minister van BPD heeft daarbij ten behoeve van de organisatie van deze verkiezingen gezorgd voor een mandaat aan het Hoofdstembureau ten aanzien van een aantal bevoegdheden die normaal gesproken onder de directe verantwoordelijkheid van de minister zelf vallen. Verder heeft BPD ten behoeve van de organisatie van de verkiezingen faciliteiten en mankracht van vooral Publieke Zaken beschikbaar gesteld. In paragraaf 9.1 van dit rapport wordt een beschrijving gegeven van de verschillende werkzaamheden die door de ter beschikking gestelde medewerkers zijn uitgevoerd.

Ministerie van Justitie

Op de dag van de verkiezing is het element van veiligheid altijd erg belangrijk. Via het ministerie van Justitie worden de desbetreffende instanties ingeschakeld voor de nodige beveiliging zowel van het proces (zoals productie stembiljetten) en de zetel van het Hoofdstembureau alsook van de leden van het Hoofdstembureau, internationale waarnemers e.a. personen van cruciaal belang tijdens de verkiezingen. Op de verkiezingsdag waren tevens bijzondere beveiligingsmaatregelen van kracht voor de beveiliging van verschillende gebouwen en locaties zoals alle stembureaus en Publieke Zaken. Zowel de beveiliging van personen als van de gebouwen en locaties werd uitgevoerd door het Korps Politie Curaçao (KPC). De KPC heeft ook vanaf de dag voor de verkiezingsdag de zorg voor transport en opslag van alle stembescheiden voor de verschillende stembureaus op zich genomen. Waar nodig werd de KPC door het Vrijwilligerskorps Curaçao (VKC) ondersteund.

Beveiliging

Door de gespannen politieke verhoudingen vanaf het uitroepen van de verkiezing van de leden van de Staten door het Kabinet Koeiman op 12 februari was het al gauw duidelijk dat zwaarder ingezet moest worden op de handhaving van de openbare orde.

Aangezien de beveiliging van het Hoofdstembureau, de stembureaus, de stembiljetten en overige strategische zaken altijd al de bijzondere aandacht had van het Hoofdstembureau werd ook deze keer in een vroeg stadium besprekingen gevoerd met het Korps Politie (KPC) en het Vrijwilligerskorps (VKC). Deze besprekingen hadden betrekking op tactische en operationele zaken en werden structureel in een gecombineerd werkgroep-verband gehouden op het kantoor van het Hoofdstembureau of op de politiestad Otrobanda. Vaste deelnemers waren het hoofd rayon Otrobanda, een lid van het managementteam KPC en de politie woordvoerder en zijdens het Hoofdstembureau de plv. voorzitter Do Rego en secretaris Roosburg. Daarnaast namen ook anderen regelmatig deel aan de voorbereidende besprekingen.

Inzet van het korpspolitie en persconferentie voor o.a. ordemaatregelen bij de verkiezing

We zien een verdere escalatie van de politieke tegenstellingen door de opschorting van de verkiezing op 28 april door het toen pas aangetreden Kabinet Pisas die het vigerend landsbesluit negeerde en de opstelling van het Hoofdstembureau dat de voorbereidingen onverkort doorgang zullen vinden. De weigering van de Gouverneur om voornoemd Landsbesluit te vernietigen, de daaruit voortvloeiende Algemene Maatregel van Rijksbestuur, aangekondigde rechtszaken en de escalatie van het burgerprotest brachten een verdere verscherping van de politieke standpunten met zich mee. Dit alles maakte duidelijk dat de beveiliging op een hoger niveau gebracht moest worden. Door de korpschef is de Staf Grootchalig en Bijzonder Optreden (SGBO) ingesteld. Het SGBO heeft een compleet draaiboek gemaakt voor deze verkiezingen en gezorgd voor de uitvoering ervan in nauw overleg met het Hoofdstembureau, welke steeds bij de besprekingen en coördinatie betrokken was.

Door het voortduren van de onzekere situatie werd op het hoogste niveau een "Beleidsoverleg Openbare Orde Verkiezingen 2017" ingesteld door de gouverneur waarin naast de politiediensten ook het OM en Hoofdstembureau betrokken werden. Dit alles om te verzekeren dat de verkiezing op een zorgvuldige wijze en volgens het kiesreglement kon plaatsvinden en waarin de burger zich vrij kon voelen en zonder enige vrees om zijn stem uit te brengen. Uitgangspunt was steeds om te zorgen voor een ongestoord en veilig verloop van de parlementsverkiezing. Er is steeds veel aandacht geweest voor het onderdeel "inlichtingen" alsook voor de persoonlijke beveiliging van sleutelfiguren en de internationale waarnemers.

Op verkiezingsdag zelf waren alle eenheden, met de nodige versterkingen uit Aruba, Sint Maarten en de BES operationeel en het resultaat was dan ook een zeer rustig verloop zonder incidenten. De VKC heeft een directe rol gespeeld in de bewaking van de zetel van het Hoofdstembureau en de beveiliging van stembiljetten en overig stembescheiden en assisteerde de politie op verkiezingsdag.

De gemeenschap werd steeds op de hoogte gehouden van alle relevante ontwikkelingen middels persberichten en persconferenties waarbij de PR functionaris KPC, naast de leiding van het Hoofdstembureau, een belangrijke rol had. Ook het parket PG heeft goede ondersteuning gegeven. We kunnen concluderen dat er sprake was van een hechte en vruchtbare samenwerking tussen Hoofdstembureau, KPC, OM, VKC en andere onderdelen en entiteiten onder het wakend oog van de gouverneur

Ministerie van Algemene Zaken

Het ministerie van Algemene zaken, met name de afdeling Wetgeving & Juridische Zaken zorgt dat voor de verkiezingen de benodigde wetgeving tijdig klaar is.

Gouverneur van Curaçao

De Gouverneur van Curaçao, mw. Lucille George-Wout, heeft bij deze verkiezing een centrale rol gespeeld. Om de voortgang van de verkiezing op 28 april te waarborgen heeft de Ministerraad van het Koninkrijk de Gouverneur alle bevoegdheden verstrekt om het verkiezingsproces te garanderen en alle diensten en middelen daartoe nodig tot haar beschikking te stellen. Mede door haar bijzondere inzet is deze verkiezing een succes kunnen worden. Haar inbreng was met name bijzonder groot ten aanzien van de beveiliging, garanties, inzetbaarheid diensten en de uitnodigingen aan de waarnemers. De Gouverneur heeft hierbij het Hoofdstembureau steeds betrokken bij alle beslissingen en acties en zijn onafhankelijkheid in de uitvoering van zijn taken gerespecteerd. De plv. voorzitter maakte deel uit van het coördinatie team.

Politieke groeperingen en lijsttrekkers

Het contact met de politieke groeperingen verliep formeel via de lijsttrekkers van deze groeperingen. Hiervoor was onder andere bij het Hoofdstembureau een lijst van contactgegevens samengesteld waarop de namen van de lijsttrekkers met hun telefoonnummer stonden.

7.2 Internationaal

Waarnemers

Het inzetten van waarnemers heeft niet zoveel te maken met het organisatievermogen, de wettelijke inbedding of met de betrouwbaarheid van de uitslag van een verkiezing te maken. Het is veeleer om de transparantie en daarmee de acceptatie van de verkiezingsresultaten een groter draagvlak te geven. Ook wordt dit systeem internationaal steeds meer bevorderd door de verschillende electorale organisaties.

Het inzetten van onafhankelijke waarnemers uit internationale electorale organisaties is bedoeld als een extra waarborg voor vrije en eerlijke verkiezingen en eventueel zelfs om een legitimering van het betreffend electoraal proces. In het licht van de regelmatig opduikende problemen rondom verkiezingen in de regio en

daarbuiten ijveren internationale democratische organisaties voor het op structurele en systematische wijze inzetten van internationale waarnemers.

Reeds in de periode waarin Curaçao nog een deel was van de Nederlandse Antillen zijn internationale waarnemers uitgenodigd en wel om de invoering van de stembusmachine in 2002 een zekere legitimering te geven. De eerste waarnemers kwamen uit de Dominicaanse Republiek, Aruba en van de ACEO (vertegenwoordiger uit Belize, door tussenkomst van de "International Foundation for Electoral Systems", IFES). In die periode kon de uitnodiging door de gezaghebber geschieden, terwijl de plv. voorzitter bekend was met de procedures doordat hij had deelgenomen als waarnemer bij verkiezingen in de Dominicaanse Republiek.

In 2005 is wederom een waarnemer gekomen, deze keer van de UN, om het referendum over de staatkundige toekomst te evalueren en te legitimeren zoals vereist bij een referendum om de staatkundige toekomst in een niet onafhankelijk gebied te bepalen.

Nadat Curaçao de status van autonoom land verwierf in 2010 en vooral door het ontstaan van een zeer woelige politieke situatie in 2012 heeft het toenmalige interim Kabinet Betrian het Hoofdstembureau verzocht om waarnemers te laten komen. Het interim kabinet kreeg van politieke tegenstanders een stempel van coupplagers opgeplakt en wilde daarom ook alles doen om de stembusgang correct volgens de regels te laten verlopen. Met behulp van de ambassade in Port of Spain (Trinidad & Tobago) en het CARICOM Secretariaat is het gelukt om een drietal gezaghebbende personen uit de regio evenals electorale vertegenwoordigers van Aruba en Sint Maarten over te laten komen. Hun oordeel was dat de verkiezing correct volgens de wet was georganiseerd en dat het resultaat als betrouwbaar kon worden gekenmerkt.

Door de sterk opgelaaide politieke tegenstellingen sedert februari 2017 is besloten om wederom internationale waarnemers uit te nodigen. Deze keer wilde men zich verzekeren van waarnemers met een directe link met internationale electorale organisaties of die in ieder geval met entiteiten die een bijzonder belang hebben in de bescherming van de democratische rechtsstaat. Reeds in februari heeft de toenmalige Minister BPD (mw. Zita Jesus-Leito) door tussenkomst van de Minister President (Koeiman) een brief laten uitgaan naar de Rijksministerraad en i.h.b. de Minister van Buitenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (en via deze de Minister van Buitenlandse Zaken) om behulpzaam te zijn bij het benaderen van de betreffende internationale organisaties. In Curaçao heeft het Ministerie van Algemene Zaken en de Secretaris Generaal goed meegewerkt.

Hoewel Curaçao geen zelfstandig lid is van de CARICOM noch van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) hebben beide internationale organisaties hun medewerking gegeven. Hierbij heeft de invloed van Nederland (het Koninkrijk is geassocieerd) en de lobby op diplomatiek niveau (mw. Lucita Moeniralam zijnde oud ambassadeur) en de Gevolmachtigde Minister van Curaçao in Washington (Xavier Prens) een belangrijke rol gespeeld. De rol van de Gouverneur, H.E. Lucille George-Wout, is hierbij van niet te onderschatten waarde geweest.

Beide genoemde organisaties hebben elk drie waarnemers gestuurd samen met een functionaris van het CARICOM secretariaat. Van Aruba en Sint Maarten zijn afgevaardigden van de electorale raden gekomen zodat de waarnemers missie uit negen personen bestond. Te weten van de

- OAS : Dhr. Steven Griner (head of delegation),
Mevr. Jeanella Van Glaanenwygel en
Mevr. Melene Glynn.
- CARICOM : Mevr. Pauline Welsh,
Dhr. Ian Browne,
Dhr. Stephen Robert Surujbally en
Mevr. Helen Marshall.
- Aruba : Mevr. Sharine Luydens.
- St. Maarten : Mevr. Kathy Snijders.

Het Carter Center kon vanwege hun strikte procedurele eisen (o.m. een minimaal verblijf van enige (3) weken) niet participeren.

Speciaal voor de waarnemingsmissie is mw. Moeniralam vanwege haar ruime ervaring gevraagd om de Hoofdstembureau te ondersteunen en vooral van advies te dienen alsook om de missie te begeleiden. Zij heeft voor de begeleiding ondersteuning gekregen van Gladys Cuales en Arjun Montanari. Vanuit het Hoofdstembureau is de missie door de plaatsvervangend voorzitter met ondersteuning van Sheryl Losiabaar, Irving Roosburg en Theo Caris georganiseerd en begeleid. De algemene coördinatie was in handen van de plv. voorzitter.

De delegaties kwamen twee dagen voorafgaand aan de verkiezing op 26 april 2017 aan en werden opgevangen door de afdeling Protocol van Buitenlandse Betrekkingen die hen later op 30 april 2017 ook terugbrachten naar het vliegveld. Zij werden allemaal in het Renaissance Hotel ondergebracht en volledig verzorgd inclusief een permanente bewaking, ook 'on site'. Hun programma was vol maar is zinvol gebleken met kennismakingsbezoeken aan de Gouverneur en de Minister President en zijn kabinet, gevolgd door ontmoetingen met vertegenwoordigers van de 'civil society' en de politieke groeperingen.

Vergadering van de buitenlandse verkiezingswaarnemers met de Ministerraad van Curaçao

Vergadering van de buitenlandse verkiezingswaarnemers met de Gouverneur van Curaçao

Voor de nodige inhoudelijke voorbereiding is de Rechten Faculteit van de Universiteit van Curaçao bereid gevonden een lezing te geven terwijl alle deelnemers vooraf een nota in het Engels met alle essentiële zaken uit het Kiesreglement en de Staatsregeling hebben ontvangen.

Buitenlandse verkiezingswaarnemers bij de Rechten Faculteit van de Universiteit van Curaçao

Het Hoofdstembureau heeft met o.m. het Ministerie van Algemene Zaken, c.q. Dienst Buitenlandse Betrekkingen, voorbereidend beraadslaagd en contacten gelegd voor een eventuele buitenlandse waarnemers delegatie. Het Ministerie heeft hierbij op een professionele wijze deze taak uitgevoerd en de relevante internationale organisaties onderzocht.

Het Hoofdstembureau adviseert om in de toekomst veel aan dacht te besteden aan de opbouw van relaties met andere internationale kiesraden. Hierdoor kan geleerd worden van hun ervaring en expertise.

Buitenlandse verkiezingswaarnemers op de verkiezingsdag.

Voor een goed beeld van de ervaringen van de delegaties verwijzen wij hierbij naar de evaluatie verslagen van resp. Aruba & Sint Maarten, CARICOM en OAS die hierbij zijn gevoegd.

Het Hoofdstembureau overweegt om in het vervolg weer gebruik te maken van internationale waarnemers. Er zal ernaar gestreefd worden om internationale waarneming een vast onderdeel te laten zijn van het verkiezingsprogramma.

Vergadering van de buitenlandse verkiezingswaarnemers bij Gouverneur van Curaçao

8. Financiën

8.1 Financiële raming

De Raad van Ministers heeft op 12 februari 2017 het besluit genomen om voor de datum van 28 april 2017 nieuwe verkiezingen uit te schrijven (Landsbesluit no. 17/0223 d.d. 12 februari 2017). Gezien de beperkte beschikbare tijd moest meteen worden gestart met het organiseren van de verkiezingen. Reden waarom het budget al op 14 februari gereed was en op diezelfde dag ter goedkeuring aan de regering werd aangeboden. De toenmalige regering ging ook zeer voortvarend te werk en keurde de begroting goed.

De goedgekeurde begroting voor het organiseren van de verkiezingen op 28 april 2017 bedraagt NAf. 1.977.925 en bestrijkt het gehele verkiezingsproces. Hoofdstembureau is bij het opstellen van het budget zoveel als mogelijk uitgegaan van de werkelijke kosten die gemaakt zijn bij de laatst gehouden Statenverkiezingen van het Land Curaçao op 5 oktober 2016. Eventuele extra kosten die toen gemaakt zijn vanwege het uitstellen van de verkiezing in verband met noodweersvoorspelling, zijn zoveel mogelijk buiten de raming gehouden. Ook heeft het Hoofdstembureau voor de volledigheid rekening gehouden met de kosten voor het inzetten van mensen en middelen door overheidsdiensten, en –afdelingen voor het ondersteunen van het Hoofdstembureau bij het organiseren van de verkiezingen. Het betreft de kosten voor ondersteuning door:

het Korpspolitie Curaçao van het Ministerie van Justitie en Vrijwilligerskorps Curaçao [VKC]) en de dienst Publieke Zaken (“Kranshi”) van het Ministerie van Bestuur, Planning en Dienstverlening.

Een groot deel van de kosten van deze ministeries loopt via het budget van de eigen ministeries en worden achteraf bij het Hoofdstembureau in rekening gebracht. Belangrijkste voorwaarde is dat de continuïteit van de verkiezingswerkzaamheden geen last mogen ondervinden van eventuele financiële beperkingen bij de betreffende ministeries. Dit is een van de redenen waarom deze kosten apart worden gecalculeerd en in de verkiezingsbegroting worden opgenomen.

Daarnaast is ook rekening gehouden met extra kosten die gemaakt moeten worden in verband met het inhuren van externe deskundigheid.

De goedgekeurde begroting inclusief toelichting is in paragraaf 12.8 als bijlage bij dit verslag toegevoegd.

8.2 Financiële verantwoording

De financiële verantwoording vormt onderdeel van het verslag van de op 28 april 2017 gehouden verkiezing voor de Staten van het Land Curaçao en is door het Hoofdstembureau vastgesteld.

Hoofdstembureau schenkt veel aandacht aan het beheersen van haar uitgaven. Zo ook voor de kosten van de verkiezing op 28 april. Onze verwachting is dat de verkiezingsperiode met een onderschrijding zal worden afgesloten. Het voorlopige positieve begrotingsresultaat, stand per 14 september 2017, bedraagt NAf162.362. Wel moet worden opgemerkt dat dit resultaat aan wijzigingen onderhevig is. Dit bedrag namelijk is inclusief een aantal kostenramingen betrekking hebbende op Korpspolitie Curaçao en Dienst Publieke Zaken. Het Hoofdstembureau is nog in afwachting van de definitieve cijfers van de dienst Publieke Zaken en het ministerie van justitie. Een groot deel van de kosten van de door deze entiteiten geleverde diensten zijn namelijk door het ministerie van financiën verwerkt en moeten nog bij het Hoofdstembureau in rekening worden gebracht. Ook werden internationale waarnemers uitgenodigd om het verkiezingsproces bij te wonen. Het Kabinet van de Gouverneur heeft een deel van de kosten van deze buitenlandse waarnemers op zich genomen. Dit heeft het Hoofdstembureau een besparing opgeleverd van ca. NAf 54.000.

Wat onze begroting onder grote druk heeft gezet zijn de extra uitgaven verbonden aan beveiliging door de Korpspolitie Curaçao, VKC en andere beveiligingsbedrijven. Het hoofdstembureau was namelijk genoodzaakt extra beveiligingsmaatregelen te nemen naar aanleiding van de gespannen situatie die is ontstaan na het uitroepen van de verkiezing.

Ook heeft het hoofdstembureau extra mankracht moeten inhuren om alle werkzaamheden tijdig en op het vereiste niveau afgerond te krijgen. De korte tijd die ons ter beschikking stond voor het organiseren van de verkiezingen is hier aan debet geweest. Deze extra kosten hebben wij voor een groot deel kunnen opvangen door elders in de begroting te compenseren.

Voor een toelichting op de uitgaven wordt verwezen naar de hiernavolgende paragraaf 8.3 “Besteedbaar budget vs realisatie”.

8.3 Besteedbaar budget vs realisatie

In onderstaande tabel wordt een overzicht verstrekt van de geraamde kosten vs de uitgaven onderverdeeld naar de diverse categorieën.

	Begrotingspost	Budget	Uitgaven*	Nog te verwachten rekeningen**	Saldo
1	Inrichting en huur stemlokalen	90.000	91.834		-1.834
2	Telecommunicatiefaciliteiten	40.000	61.015		-21.015
3	Druk- en printwerk	225.000	184.640		40.360
4	Productie oproepingskaarten	70.000	44.638		25.362
5	Ondersteuning bij de voorverkiezing	25.000	41.241		-16.241
6	Kantoorbenodigdheden	25.000	23.396		1.604
7	Vergoeding stemlokalen	18.725	19.775		-1.050
8	Bezorging oproepingskaarten	175.000	212.165		-37.165
9	Transport- en autovergoeding	25.000	13.460		11.540
10	Advertenties en voorlichting	250.000	192.254		57.746
11	Vergoeding stembureau leden	150.000	141.910		8.090
12	Inhuren externe krachten	100.000	131.694	20.000	-51.694
13	Transport werkzaamheden	25.000	6.345		18.655
14	Ondersteuning Dienst Publieke Zaken	315.000	19.812	295.188	-
15	Consumptie en overige voorzieningen	40.000	40.311	500	-811
16	Handhaven van openbare orde en veiligheid	250.000	183.835	66.165	-
17	Kosten buitenlandse waarnemers	20.000	25.385		-5.385
18	Vergoeding leden Hoofdstembureau	19.200			19.200
20	Inrichten archiefsysteem	50.000			50.000
22	Inhuren externe deskundigen	40.000			40.000
23	Onvoorzien	25.000			25.000
	Totaal	1.977.925	1.433.710	381.853	162.362

* Dit overzicht is een voorlopige weergave. Er moeten nog een beperkt aantal financiële transacties worden afgewikkeld. De impact hiervan op het budget is minimaal (m.u.v. Dienst Publieke Zaken en het Ministerie van Justitie).

** Het Hoofdstembureau is nog in afwachting van de definitieve cijfers van Dienst Publieke Zaken en het Ministerie van Justitie. Een groot deel van de kosten van de door deze entiteiten geleverde diensten zijn namelijk door het ministerie van financiën verwerkt.

"Noot: naast de vastgestelde kosten en saldo moet nog een verdere verfijning van de kwaliteitsslag plaatsvinden, waar door onderlinge reallocatie van kosten de definitieve begrotingsafrekening kleine verschuivingen tussen begrotingsposten kan laten zien".

Toelichting

Begrotingsresultaat

De begroting voor de verkiezing van 28 april 2017 laat een voorlopige besparing zien van ca. NAf 162.400. Deze besparing heeft met diverse oorzaken te maken die hieronder worden toegelicht.

Kosten Dienst Publieke Zaken en Korpspolitie Curaçao

In het verleden werden de kosten van de ondersteunende overheidsdiensten, departementen en -afdelingen binnen de eigen begroting gedragen. Met ingang van de nieuwe bestuurlijke organisatie van de overheid in 2010 moeten de ondersteunende diensten deze kosten uit oogpunt van een goed financieel beheer aan het Hoofdstembureau doorberekenen. Voor de verkiezing van 28 april 2017 is voor deze werkzaamheden een bedrag geraamd van ANG 565.000.

Het betreft de kosten voor ondersteuning door:

- Het Korps Politie Curaçao van het Ministerie van Justitie inclusief de dienst Controle en Beveiliging (SKS) en het Vrijwilligerskorps Curaçao (VKC);
- Dienst Publieke Zaken (Kranshi) van het Ministerie van Bestuur, Planning en Dienstverlening.

Uit bovenstaande tabel blijkt dat de gerealiseerde kosten op deze posten sterk achter zijn gebleven bij de ramingen. Deze onderschrijdingen worden veroorzaakt doordat het grootste deel van de kosten van de door deze entiteiten geleverde diensten, door het ministerie van financiën zijn betaald. De doorberekening hiervan heeft (nog) niet plaatsgevonden.

Kosten buitenlandse waarnemers

Deze kostenpost laat een overschrijding zien van ca. NAf 5.385. Het Kabinet van de Gouverneur heeft een groot deel van de kosten in verband met het bezoek van de buitenlandse waarnemers op zich genomen. Hierdoor zijn de kosten veel lager uitgevallen dan gerealiseerd. De totale kosten inclusief het deel dat door het Kabinet van de Gouverneur is overgenomen bedragen in totaal NAf 79.801.

Zoals hiervoor reeds aangegeven heeft de beslissing van de regering om op 28 april een nieuwe Statenverkiezing te organiseren, tot vele discussies en politieke tegenstellingen geleid. Op een bepaald moment werd het risico zeer groot dat het democratisch proces van vrije en eerlijke verkiezingen niet kon worden gegarandeerd. Op verzoek van het toen nog in functie zijnde Kabinet-Koeiman heeft minister Bert Koenders van Buitenlandse Zaken verschillende internationale organisaties uitgenodigd om een waarnemingsmissie naar Willemstad af te vaardigen. De toenmalige regering vertrouwde erop dat het inzetten van onafhankelijke waarnemers een positieve bijdrage zal leveren aan het democratische proces van vrije en eerlijke verkiezingen. CARICOM en OAS hebben de uitnodiging aanvaard. Beide organisaties hebben waarnemers gestuurd. Naast deze internationale organisaties zijn ook van Aruba en Sint Maarten waarnemingsmissies uitgenodigd voor het bijwonen van de verkiezing. In totaal hebben negen waarnemers de verkiezing bijgewoond.

Inhuren externe krachten

Deze post laat ondanks een budgettaire stijging ten opzichte van de vorige verkiezing, een overschrijding zien van ca. NAf 51.700.

Zoals reeds eerder naar voren gebracht is deze overschrijding voornamelijk het gevolg geweest van het steeds meer positioneren van het Hoofdstembureau als een onafhankelijke entiteit. Steeds meer werkzaamheden die vroeger onder de verantwoordelijkheid van Dienst Publieke Zaken vielen worden nu in eigen beheer uitgevoerd. De kosten hiervan zijn hoger uitgevallen dan voorzien.

Bezorgen van oproepingskaarten

De overschrijding op deze post bedraagt NAf 37.200.

Deze post laat een onvoorziene kostenstijging zien t.o.v. zowel de vorige verkiezing in 2016 als de raming voor de afgelopen Statenverkiezing op 28 april. De overschrijding bedraagt ca. NAf 37.200 en wordt veroorzaakt door een substantiële stijging van het bezorgtarief van C-post. Volgens C-post moesten veel overwerkuren worden gemaakt en ook in de weekeinden worden gewerkt om de oproepingskaarten tijdig bij de kiezers te kunnen bezorgen. Dit heeft een opwaartse druk op het tarief gehad, aldus C-post.

Ondersteuning bij de voorverkiezing

Deze post laat een relatief hoge kostenoverschrijding zien van ca. NAf 16.200 (65%).

Deze toename in de kosten wordt veroorzaakt door een uitbreiding van het aantal ondersteuningslokalen. De afgelopen jaren waren steeds zes lokalen aangewezen voor de ondersteuning van de kandidatenlijsten. Bij de laatste verkiezingen is telkens de behoefte gewuit om dit aantal uit te breiden. Naar aanleiding hiervan is besloten om het aantal ondersteuningslokalen met drie uit te breiden. Deze uitbreiding heeft geleid tot vorengenoemde overschrijding van NAf 16.200.

Vergoeding leden Hoofdstembureau

Alle Hoofdstembureauleden hebben op pro deo basis hun bijdrage geleverd. Het was dus niet nodig om een beroep te doen op dit deel van het budget ad. NAf 19.200.

Inrichten archiefsysteem

Het proces om te komen tot een geheel nieuw systeem voor het archiveren is lopende. De onderschrijding op deze post is dan ook van tijdelijke aard en zal worden aangesproken zodra overeenstemming is bereikt over de wijze waarop het archief zal worden ingericht.

Inhuren externe deskundigen

Het Hoofdstembureau heeft geen gebruik hoeven te maken van deze post. Het Hoofdstembureau was weliswaar betrokken bij een aantal rechtszaken; echter de kosten van de raadsman werden door de regering van het Land gedragen. Een bedrag van NAf 40.000 kon hierdoor worden bespaard.

Kosten van advertenties en voorlichting

Uit de realisatiecijfers blijkt dat de kosten voor advertenties en voorlichting sterk zijn achtergebleven bij de begroting. Om de kosten van advertentie en voorlichting te drukken heeft het Hoofdstembureau voor zover mogelijk gebruik gemaakt van materiaal die over is gebleven van de op 5 oktober 2016 gehouden verkiezing. Door deze werkwijze kon een belangrijke besparing op deze kostenpost worden gerealiseerd.

Verantwoording ontvangen begrotingsgelden Statenverkiezing 2017 Begrotingspost	NAf	NAf
Begrotingsverantwoording		
Goedgekeurde begroting Statenverkiezing 2016		1.977.925
Ontvangen van het Land Curaçao d.d. 3 maart 2017		1.977.925
Restant te ontvangen		0
Te verantwoorden ontvangen gelden t.b.v. Statenverkiezing		1.977.925
Totaal uitgaven (stand per 14 september 2017)		1.433.710
Restant te verantwoorden begrotingsgelden per 14 september 2017		544.215
Stand liquide middelen		
Beschikbaar per 14 september 2017		
Saldo Bankrekening	880.729	
Saldo Kasboek	1.233	
Totaal beschikbaar	881.962	
Specificatie beschikbaar bedrag per 14 september:		
Restant begroting verkiezing 2017	544.215	
Restant begroting verkiezing 2016 (per 28 februari 2017)	237.747	
Ontvangen voorschot reguliere kosten secretariaat	100.000	
	881.962	
Saldo Kas/Bank	130.738	

9. Aanverwante taken

9.1 Zelfstandigheid en secretariaat

Zoals eerder vermeld, zijn met de staatkundige herstructurering de organen gezaghebber en bestuurscollege komen te vervallen en zijn nu in handen gelegd van de minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening. Het is niet meer de overheid die de organisatie rechtstreeks organiseert maar het Hoofdstembureau zelf. Het Hoofdstembureau is dan ook grotendeels gemandateerd. Dit bracht een grotere verantwoordelijkheid met zich mee en heeft het werk aanzienlijk zwaarder gemaakt. Bij de verkiezingen diende het Hoofdstembureau als zelfstandig orgaan op te treden en zich steeds meer te positioneren als een onafhankelijke entiteit. Een lid van het Hoofdstembureau werd voltijds belast met de coördinatie en uitvoering van werkzaamheden van o.a. de secretariaatsfunctie m.n.:

- proces-, kwaliteitsmanagement en processturing;
- het verkiezingsproces;
- voorbereidende juridische aangelegenheden;
- proces verbaal- en besluitvastlegging;
- aansturing van ingehuurde krachten;
- coördinatie met de coördinatoren van Publieke Zaken;
- coördinatie en opstelling van verslagen van het verkiezingsproces;
- uitvoering van de Landsverordening financiën politieke groeperingen;
- nazorg van de verkiezing.

Voor administratieve ondersteuning, heeft het Hoofdstembureau externe krachten op tijdelijke basis moeten inhuren voor het verrichten van ondersteunende werkzaamheden betreffende:

- eigen secretariaat;
- eigen financiële administratie;
- eigen stemlokalencoördinatie en
- eigen logistieke coördinatie.

Medewerkers van het secretariaat bij de verkiezing

Ondersteuning door Publieke Zaken (Kranshi)

Tijdens de uitvoering van de verkiezingen heeft het Hoofdstembureau ondersteuning van personeel van Publieke Zaken ingehuurd. Naast de selectie van het kiezersregister, de oproepkaarten en de districtenindeling heeft het personeel van Publieke Zaken de volgende taken uitgevoerd:

- uitnodiging van voorlichtingsavonden;
- ondersteuning bij de uitvoering van tijdens de verkiezingen benodigde opslag;
- mede-selectie en leden van stembureaus en stemlokalen;
- controle op ondersteuning- en stembiljetten;
- stembescheiden voor stembureaus;
- invoer uitslagen per kandidaat.

Al deze werkzaamheden zijn uitgevoerd naast de reguliere werkzaamheden van het betrokken personeel. Waar zich kwantitatieve capaciteitsproblemen voordeden is gebruik gemaakt van ingehuurd personeel.

9.2 Financiën politieke groeperingen

Ter bevordering van een evenwichtig en verantwoord verkiezingsverloop en ter optimalisatie van het functioneren van politieke groeperingen zijn ten aanzien van de financiën politieke groeperingen is sinds 10 oktober 2010 de Landsverordening financiën politieke groeperingen (bijlage L bij AB 2010, nr. 87) van kracht. De verklaringen en jaarverslagen kunnen persoonlijk of via e-mail bij het Hoofdstembureau tegen ontvangstbewijs ingediend worden.

Het Hoofdstembureau heeft tevens aan de politieke groeperingen die aan de stemming voor de verkiezing van de Staten op 28 april 2017 hebben deel genomen, aangeschreven om een ondertekende verklaring van het op het voorafgaande jaar betrekking hebbende deel van de door de groepering bijgehouden registratie vóór 1 februari 2017 bij het Hoofdstembureau in te dienen. Tevens werden de politieke groeperingen op de hoogte gesteld dat jaarlijks vóór 1 april de politieke groepering aan het Hoofdstembureau een jaarverslag toe dient te zenden. Indiening van deze verklaringen en verslagen is nog gaande.

Verkiezing van 5 oktober 2016

Kandidaten

Ten aanzien van de kandidaten welke aan de verkiezing van 28 april 2017 deel hebben genomen, heeft het Hoofdstembureau de kandidaten schriftelijk - met rappel - verzocht om zich aan de wet te houden om verklaring van ontvangen giften uiterlijk 5 november 2016 in te dienen.

Kandidaten die in bij de verkiezing van 5 oktober 2016 in overtreding zijn, tot tweemaal toe - op 19 oktober 2016 en 6 februari 2017 - aangeschreven.

Op 18 augustus 2017 heeft het Hoofdstembureau bij het Openbaar Ministerie a.d.h.v. artikel 18 van de Landverordening Financiën politieke groeperingen (A.B. 2010 no. 87) aangifte gedaan tegen 40 kandidaten die bij de verkiezing van 5 oktober 2016 in overtreding zijn met artikel 12, lid 2 van voornoemd verordening.

Per 31 oktober 2017 hebben 328 van de 331 kandidaten een verklaring ingediend, waarvan:

- t/m 5 november 2016: 104 kandidaten en
- na 5 november 2016 : 224 kandidaten.

Van de overige drie kandidaten die geen verklaringen hebben ingediend, zijn twee overleden en is een geëmigreerd.

Politieke Groeperingen

Aan de politieke groeperingen welke aan de gehouden verkiezing van 19 oktober 2012, 5 oktober 2016 en 28 april 2017 hebben deelgenomen heeft het Hoofdstembureau schriftelijk verzocht om zich aan de wet te houden en om hun financieel verslag voor de jaren 2013 t/m 2016 vóór 1 april 2017 in te leveren. Dit is succesvol verlopen.

Het Hoofdstembureau heeft conform de wet, de ontvangen verslagen aan de Stichting Overheids-accountantsbureau ter controle op juistheid aangeboden. De controle zal in de tweede helft van 2017 uitgevoerd worden.

Verkiezing van 28 april 2017

Kandidaten

Ten aanzien van de kandidaten welke aan de verkiezing van 28 april 2017 deel hebben genomen, heeft het Hoofdstembureau de kandidaten schriftelijk - met rappel - verzocht om zich aan de wet te houden om verklaring van ontvangen giften uiterlijk 29 mei 2017 in te dienen.

Per 31 oktober 2017 hebben 242 van de 252 kandidaten een verklaring ingediend, waarvan:

- t/m 29 mei 2017: 103 kandidaten en
- na 29 mei 2017 : 139 kandidaten.

Politieke Groeperingen

Het Hoofdstembureau heeft aan de politieke groeperingen die aan de stemming voor de verkiezing van de Staten op 28 april 2017 hebben deel genomen, aangeschreven om een ondertekende verklaring van het op het voorafgaande jaar betrekking hebbende deel van de door de groepering bijgehouden registratie vóór 1 februari 2017 bij het Hoofdstembureau in te dienen. Tevens werden de politieke groeperingen op de hoogte gesteld dat jaarlijks vóór 1 april de politieke groepering aan het Hoofdstembureau een jaarverslag toe dient te zenden. Indiening van deze verklaringen en verslagen is nog gaande.

10. Aanbevelingen

10.1 Huidige status van het hoofdstembureau

In het vorig staatsstelsel is de verantwoordelijkheid voor de voorbereiding en de verkiezing van de leden van de Staten en de Eilandsraad onder gebracht bij het bestuurscollege van het betreffende eilandgebied, waarbij het de gewoonte is bij het eilandgebied Curaçao, dit te doen ressorteren onder de portefeuille van de gezaghebber. In het kader van de status van land is de functie van gezaghebber op te houden te bestaan en is de politieke verantwoordelijkheid onder de Minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening geressorteed. De werkzaamheden verband houdende met de daadwerkelijke voorbereiding van de verkiezingen, de verkiezing zelf en de vaststelling van de uitslag van de verkiezingen is aan het hoofdstembureau opgedragen.

De verantwoordelijkheid die de landsverordening aan het hoofdstembureau toekent is zoals de historie heeft aangetoond van niet te onderschatten belang. De deskundigheid, de neutraliteit en het verantwoordelijkheidsbesef van het hoofdstembureau hebben er toe bijgedragen, dat de verkiezingen en de uitslagen van de verkiezingen over het algemeen goed en efficiënt verlopen, en dat de uitslag van de verkiezingen door de bevolking wordt vertrouwd en geaccepteerd.

Door overname van de taken en verantwoordelijkheden van het hoofdstembureau dient gegarandeerd te worden dat de verkiezingen ordelijk en betrouwbaar verlopen.

Bij het opdragen van de werkzaamheden verband houdende met de daadwerkelijke voorbereiding van de verkiezingen, is de minister politiek verantwoordelijk gebleven voor de taakuitoefening van het hoofdstembureau. De praktijk heeft echter geleerd dat de politieke verantwoordelijkheid van de minister anders dan bedoeld uitgevoerd kan worden - en uitgevoerd werd - en de taken van het hoofdstembureau aanzienlijk kan frustreren.

Het Hoofdstembureau heeft een uitermate intensieve verkiezingsperiode achter de rug. Het Hoofdstembureau heeft veel waardering ontvangen uit de gemeenschap alsook van de buitenlandse waarnemers. Ondanks de korte voorbereidingstijd, de ongekende druk, onzekerheid, gebrekkige infrastructuur, tekortschietende regelgeving, extra zware last van beveiliging en waarnemers, kan het Hoofdstembureau terugkijken op een efficiënt georganiseerde verkiezing. Dit, dankzij de (belangeloze) inzet van de leden, ondersteuners en de waarborgfunctie.

Dit hoofdstuk bevat een aantal aanbevelingen voor toekomstige verkiezingen die voornamelijk gebaseerd zijn op zaken die door het Hoofdstembureau is geconstateerd tijdens de voorbereidingen, organisatie en uitvoering van de verkiezingen. Deze zaken werden als knelpunten ervaren en dienen in de toekomst anders te worden aangepakt. Het is ook van belang dat teruggekeken wordt om de verbeterpunten te inventariseren.

De belangrijkste opgave die het Hoofdstembureau nu voor ogen heeft is te komen tot een onafhankelijke en goed functionerende electorale raad / kiesraad.

10.2 Kiesraad en Secretariaat Kiesraad

Onafhankelijke Kiesraad/Hoofdstembureau

Het huidige hoofdstembureau is onvoldoende onafhankelijk van de politiek.

Naar aanleiding van de strategische uitgangspunten in het Regeerprogramma inzake "Nation Building" en de daaraan gekoppelde participatie van burgers in het democratisch proces, past een onafhankelijk en onpartijdig opererend hoofdstembureau. Ook Transparency International heeft in 2013 een sterk pleidooi gehouden voor een onafhankelijk en onpartijdig hoofdstembureau dat ook het totaalproces van de verkiezingen dient te beheersen.

Het doel van de realisatie van de onafhankelijk en onpartijdige hoofdstembureau is om de mate van democratie van Curaçao te versterken, waarborgen van de democratische rechtstaat bij verkiezingen en referenda op basis van het algemeen kiesrecht en het vertrouwen van de burgers te behouden.

Het onafhankelijk en onpartijdige hoofdstembureau dient een organisatie te zijn die wettelijk verantwoordelijk is voor de organisatie, beheer en supervisie van verkiezings- en referendumprocessen en die vrije, geheime, transparante en eerlijke verkiezingen en referenda garandeert. Tevens dient het hoofdstembureau de andere aan haar opgedragen taken op een onafhankelijke en doelmatige wijze uit te kunnen oefenen.

Uiteindelijk zal het hoofdstembureau als een Electorale Raad / Kiesraad functioneren.

Criteria

Uit te werken criteria zijn:

- een wettelijk verankerd en onafhankelijk zelfstandig hoofdstembureau dient het primaire doel te zijn in de komende periode;
- juridische status van een zelfstandig bestuursorgaan conform artikel 111 van de Staatsregeling;
- wetgeving voor de positionering van het hoofdstembureau;
- samenstelling, taken en bevoegdheden van het onafhankelijk hoofdstembureau;
- rolverdeling, samenstelling, taken voorzitter, benoeming, schorsing en ontslag van de leden;
- benoemingscriteria en wijze van benoeming, schorsing en ontslag van de leden;
- de volledige bevoegdheid om het complete verkiezingsproces te besturen;
- een functionele organisatiemodel;
- inrichting van de organisatie met een eigen secretariaat met eigen beheer van reguliere, administratieve taken dat juridisch geen onderdeel vormt van het hoofdstembureau maar wel verantwoording aan de voorzitter van het hoofdstembureau legt;
- wettelijke vastlegging van voldoende personele en financiële middelen en zelfstandig beheer hiervan;
- financiering van de oprichtingskosten en operationalisering;
- operationalisering in 2018.

Extra bevoegdheden

Ter beheersing van het totaalproces van de verkiezingen en referenda door een onafhankelijk en onpartijdig hoofdstembureau dienen o.a. ook de volgende bevoegdheden aan het hoofdstembureau toegekend te worden:

- de verkrijgbaarheid/openbaarheid en om zorg te dragen voor het van het kiezersregister;
- oproep om aan de verkiezing deel te nemen
- aanwijzen zittingslokaal;
- benoeming leden van de ondersteuningsbureaus en de stembureaus;
- vaststellen van de kleuren van de kleuropdruk;
- oproep om aan de verkiezing deel te nemen;
- aanwijzing en de inrichting van de stemlokalen;
- zorgen voor de stembiljetten;
- goedkeuren van de merken en types en inrichting van stemmachines;
- aanwijzing en aansturing van de ondersteuning in verkiezingstijd voor verkiezingsaangelegenheden door afdeling Publieke Zaken, Korpspolitie Curaçao en handelingen ten aanzien van Landsverordening openbare orde 2015 no. 31 inzake artikel 16, vierde en vijfde lid;
- uitoefening van de taken ingevolge de landsverordening financiën politieke groeperingen;
- adviesfunctie aangaande versterking van de democratie, verkiezing, referendum, vergroting van vertrouwen en participatie van de burgers;
- dagelijkse activiteiten met een eigen secretariaat met eigen beheer van reguliere, administratieve taken.

Deze taken dienen nog uitgewerkt te worden.

Financieel beheer

Voor een gedegen financieel beheer zullen de volgende punten uitgewerkt worden:

- jaarlijks continue toekenning van voldoende middelen aan het hoofdstembureau;
- beschikking over voldoende middelen bij verkiezingen en referenda;
- een zelfstandig begrotingsbeheer.

Kieswet, kiesreglement en kiesbesluit

Ten aanzien van een nieuw kieswet/-reglement en kiesbesluit dienen de volgende noodzakelijke punten de aandacht en aangepast en/of uitgewerkt te worden:

- herziening wetten, documenten, procedures, werkwijzen etc.;
- 3-maanden termijn wanneer de Staten voortijdig ontbonden worden;
- processen zoals kandidaatstelling;
- geloofsbrieven;
- bijhouden kiezersregister (naam en adressen);
- toetsing en registratie van aanduidingen van politieke partijen;
- landsverordening Financiën politieke groeperingen;
- samenwerkingsovereenkomsten, ervaringsuitwisseling vooral en eerst binnen het koninkrijk.

Adviesfunctie

Bij de onafhankelijke hoofdstembureau als Electorale Raad / Kiersraad wordt ook de adviestaak meegenomen, waarbij de taak van de Kiesraad als hoofdstembureau voorop wordt gesteld, gevolgd door de adviestaak.

De onafhankelijke hoofdstembureau als Electorale Raad / Kiesraad wordt het adviesorgaan van regering en staten inzake technische aangelegenheden die het kiesrecht of de verkiezingen betreffen. De kaderwet adviescolleges zal van toepassing zijn op de Electorale Raad / Kiesraad.

Voor het (deson)gevraagd advies als Electorale Raad / Kiesraad worden de volgende gebieden genoemd welk uitgewerkt dienen te worden:

- adviezen aan de regering en de Staten van Curaçao van advies te dienen in organisatorische uitvoeringstechnische aangelegenheden die het kiesrecht, de verkiezingen en referenda betreffen;
- adviezen betreffende de versterking van de democratie, verkiezing, referendum, vergroting van vertrouwen en participatie van de burgers;
- educatie van het belang van verkiezing en referendum en diens proces;
- educatie van de basiswerking van de staatsinrichting;
- informatie aan burgers, politieke groeperingen, ambtenaren, pers en andere belanghebbenden over kiesrecht, verkiezingen en referenda.

Relaties

Het Hoofdstembureau adviseert vooral om in de toekomst veel aandacht te besteden aan de opbouw van relaties en met andere internationale electorale organisaties. Door het aangaan van deze relaties kan geleerd worden van de ervaringen van deze andere kiesraden en kunnen “best practices” van deze instituten worden toegepast bij verkiezingen in Curaçao. Hierdoor hoeft Curaçao niet elke keer zelf het spreekwoordelijke wiel uit te vinden voor al de uitdagingen die zij bij de organisatie van verkiezingen tegenkomt.

11. Slot.

Het voorbereiden en organiseren van de verkiezing op 28 april 2017, amper zes maanden nadat op 5 oktober 2016 reeds een verkiezing was gehouden was een grote uitdaging voor het Hoofdstembureau. Saillant punt was dat praktisch op dezelfde datum (12 februari 2017) waarop bekend werd dat de Staten zou worden ontbonden en dat er een nieuwe verkiezing georganiseerd moest worden het Hoofdstembureau het verkiezingsverslag van 2016 had afgerond.

De leden van het Hoofdstembureau hadden zich nl. al mentaal voorbereid op een periode waarin zij op een 'relaxte' wijze konden werken aan de verzelfstandiging van het Hoofdstembureau. Ontbinding van de Staten per 11 mei 2107 betekende echter dat het Hoofdstembureau minder dan 90 dagen beschikbaar had om de verkiezing te organiseren en de Staten te informeren omtrent de 21, nieuw gekozen leden die uiterlijk op 11 mei 2017 moesten aantreden. Het Hoofdstembureau had wel het voordeel dat het draaiboek dat was opgesteld voor het organiseren van de verkiezing van 5 oktober 2016 gebruikt kon worden met aanpassing van de 'deadlines' waarop de diverse trajecten binnen het proces afgerond moesten zijn.

Er werd door de zittende coalitie snel afgezien van de reeds ondernomen pogingen om het verkiezingsproces te belemmeren of stop te zetten mede dankzij de grote bijval vanuit de gemeenschap om de verkiezing doorgang te laten vinden.

De grote bijval vanuit de gemeenschap was voor de leden van het Hoofdstembureau een extra stimulans om de werkzaamheden met nog meer enthousiasme uit te voeren, terwijl de gouverneur de nodige waarborging bood.

Het Hoofdstembureau had het ordelijk en transparant verloop van de verkiezing niet kunnen realiseren zonder het verkregen vertrouwen en de medewerking van tal van instanties en is daarvoor zeer erkentelijk. Een speciale dank gaat daarom uit naar:

- Gouverneur van Curaçao;
- Publieke Zaken;
- Kiezers en het publiek in het algemeen;
- Media;
- Politieke groeperingen en kandidaten;
- Ministerie van Algemene Zaken;
- Korps Politie Curaçao en het Vrijwilligerskorps Curaçao en
- Schoolbesturen, beheerders van buurtcentra en de Sentro di Detenshon i Korekshon Kòrsou.

Verkiezingscoördinatoren Narvaez en Haddocks van de ondersteuning door Publieke Zaken

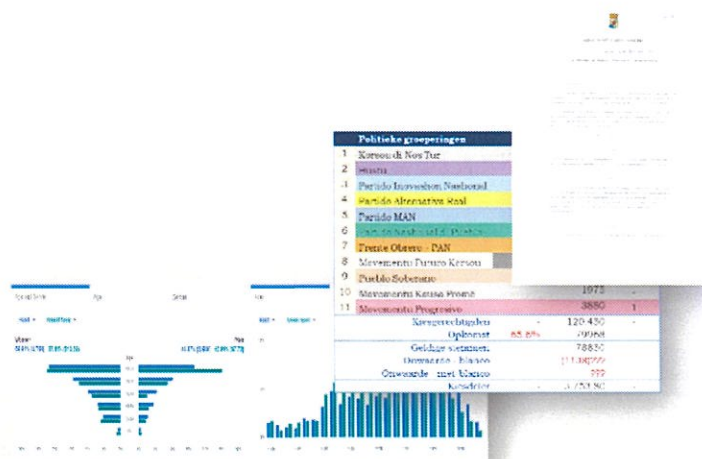

Leden van het Hoofdstembureau

*****

BIJLAGE

12. Bijlage

12.1 Kiesgerechtigden

Kiesgerechtigden naar geslacht	
Vrouwen	64.703
Mannen	55.727

Kiesgerechtigden die voor de eerste keer deelnemen aan een verkiezing	
Vrouwen	524
Mannen	557

Kiesgerechtigden ingedeeld naar leeftijdsgroepen	
Minder dan 20 jaar oud	3.559
Tussen de 20 en 34 jaar oud	26.329
Tussen de 35 en 59 jaar oud	52.957
60 jaar of ouder	36.905

Kiesgerechtigden naar leeftijd en geslacht				
Leeftijd	Geslacht		Totaal	%
	Man	Vrouw		
18	916	860	1.776	48,4
19	905	878	1.783	49,2
20 - 24	4.483	4.473	8.956	49,9
25 - 29	3.933	4.596	8.529	53,9
30 - 34	3.972	4.872	8.844	55,1
35 - 39	3.734	4.527	8.261	54,8
40 - 44	4.230	4.911	9.141	53,7
45 - 49	5.229	5.694	10.923	52,1
50 - 54	5.820	6.359	12.179	55,2
55 - 59	5.881	6.590	12.471	52,8
60 - 64	5.232	5.856	11.088	52,8
65 - 69	4.179	4.823	9.002	53,6
70 - 74	3.152	3.978	7.130	55,8
75 - 79	1.990	2.713	4.703	57,7
80 - 84	1.262	1.899	3.161	60,1
85 - 89	559	1.035	1.594	64,9
90 - 94	210	455	665	68,4
95 - 99	33	147	180	81,7
100 +	7	37	44	84,1
Totaal	55.727	64.703	120.430	53,7

Kiesgerechtigden naar geboorteland			
Geboorteland	Vrouw	Man	Totaal
Curaçao	46.284	5.1271	97.556
Nederland	4.213	4.029	8.242
Eilanden van de voormalige Nederlandse Antillen	1.431	2.256	3.687
Suriname	621	871	1.492
Dominicaanse Republiek	686	2.317	3.003
Colombia	446	1.178	1.624
Venezuela	341	489	830
Madeira	253	297	550
China	186	172	358
India	235	90	325
Haiti	119	167	286
Jamaica	50	186	236

Kiesgerechtigden naar geboorteplaats en geslacht				
Geboorteplaats	Geslacht		Totaal	% Vrouwen
	Man	Vrouw		
Aruba	584	991	1.575	62,9
Bonaire	602	887	1.489	59,6
China	186	172	358	48,0
Colombia	446	1178	1624	72,5
Curaçao	46.284	51.271	97.556	52,6
Dominicaanse Republiek	17	106	123	86,2
Dominica	686	2.317	3.003	77,2
Guyana	50	87	137	63,5
Haiti	119	167	286	58,4
India	235	90	325	27,7
Indonesië	71	79	150	52,7
Jamaica	50	186	236	78,8
Libanon	110	43	153	28,1
Madeira-eilanden	253	297	550	54,0
Nederland	4.213	4.029	8.242	48,9
Saba	35	49	84	58,3
Saint Kitts-Nevis	24	107	131	81,7
Saint Martin	21	39	60	65,0
Sint Eustatius	44	106	150	70,7
Sint Maarten	166	223	389	57,3
Sint Vincent	36	197	233	84,5
Suriname	621	871	1.492	58,4
Trinidad en Tobago	26	40	66	60,6
USA	58	54	112	48,2
Venezuela	341	489	830	58,9
Elders	449	627	1.076	58,3
Totaal	5.5727	64.702	120.430	53,7

12.2 Stemdistricten

Nr. District	Naam Stemdistrict	Adres Stemdistrict	Kiezers Man	O	Kiezers Vrouw	Kiezers
1	Sentro di Bario Westpunt	Westpunt z/n	451	0	443	894
2	Skol Tekniko Joseph Civillis	Barber z/n	578	0	577	1.155
3	Kolegio Don Sarto	Soto 6	478	0	551	1.029
4	Kolegio Don Sarto	Soto 6	565	0	590	1.155
5	Kolegio San Hose	Barber 8	615	0	772	1.387
6	Kolegio San Hose	Barber 8	567	0	562	1.129
7	Sentro di Bario San Willibrordo	San Willibrordo 9	538	0	546	1.084
8	Kolegio Annie Koenraad	Tera Cora	537	0	708	1.245
9	Skol Elis Juliana	Tera Cora	503	0	583	1.086
10	Sentro di Bario Boca Sami	Redaweg 26	437	0	529	966
11	Kolegio Santa Clara	Jan Doret 4	502	0	605	1.107
12	Kolegio Santa Clara	Jan Doret 4	629	0	703	1.332
13	Atanacio Emilio Goiloschool	St. Michielsweg 14C	544	0	720	1.264
14	H.J.A. Schroederschool	St. Michielsweg 14A	618	0	774	1.392
15	Springplank	Zijweg Parkweg	422	0	476	898
16	Atanacio Emilio Goiloschool	St. Michielsweg 14C	532	0	557	1.089
17	University of Curacao	Jan Noorduynweg 111	706	0	775	1.481
18	St. Joris College	Salsbachweg 7	487	0	627	1.114
19	Kolegio Maria Auxiliadora	Salsbachweg 22 A	696	0	772	1.468
20	Sentro di Bario Santa Maria	Seru Fortunaweg 5	364	0	392	756
21	Kolegio Dodo Palm	Kaya Meteorologico	400	0	656	1.056
22	Kolegio Dodo Palm	Kaya Meteorologico	514	0	648	1.162
23	Maduroschool (Skol Basiko)	Kaya Yaspe	445	0	545	990
24	Kolegio Maria Auxiliadora	Sta. Maria 80	440	0	462	902
25	Kolegio Maria Auxiliadora	Salsbachweg 22	658	0	749	1.407
26	St. Joris College	Salsbachweg 7	447	1	448	896
27	University of Curacao	Jan Noorduynweg 111	673	0	796	1.469
28	St. Antonius College	Seru Fortunaweg 3	403	0	460	863
29	Kolegio Nechie Pieters	Manhattanweg 6A	395	0	432	827
30	Sentro di Bario Buena Vista	Manhattanweg 6B	395	0	473	868
31	Juan Pablo Duarteschool	Sto. Domingoweg 20	366	0	419	785
32	Juan Pablo Duarteschool	Sto. Domingoweg 20	427	0	504	931
33	Prinses Margrietschool	Bahamasweg 18	421	0	470	891
34	Kolegio Nechie Pieters	Manhattanweg 6A	443	0	510	953
35	Cola Debrot School	Heintje Koolweg 14	547	0	603	1.150
36	Kolegio Mgr. Willem Ellis	Weg naar Welgelegen	474	0	504	978
37	Sentro di Bario Tera Kora	Tera Kora z/n	424	0	448	872
38	Sentro di Bario Wishi-Marchena	Wishi 224	617	0	703	1.320
39	Maria Immaculata Lyceum	Gouverneur van Lansbergeweg 24	317	0	403	720
40	Mgr. Nieuwindt College	W.I. Compagniestraat 25	365	0	418	783
41	Mgr. Nieuwindt College	W.I. Compagniestraat 25	426	0	460	886
42	Maria College	Gouverneur van Lansbergeweg 22	349	0	470	819

Nr. District	Naam Stemdistrict	Adres Stemdistrict	Kiezers Man	O	Kiezers Vrouw	Kiezers
43	Kolegio Santa Famia	Mgr. Nieuwindtstraat 25	1.252	0	962	2.214
44	Scholengemeenschap O'banda	van Leeuwenhoekstraat 7	473	0	580	1.053
45	Kolegio Santa Famia	Mgr. Nieuwindtstraat 25	584	0	550	1.134
46	Atanacio Emilio Goiloschool	St. Michielsweg 14C	665	0	731	1.396
47	Stella Maris College	Garipitoweg 19	418	0	460	878
48	Fatima College	Maasstraat 9	573	0	627	1.200
49	Maduro Kleuterschool	Kaya Yaspe	583	0	910	1.493
50	Emmy Berthold Kleuterschool	IJsselstraat 4	338	0	440	778
51	Fatima College	Fatimaweg 12	366	0	430	796
52	Prins Bernhard Kleuterschool	Rio Canarioweg 9	410	0	438	848
53	Marnix Kleuterschool	Topekaweg 2	430	0	465	895
54	Berg Carmel College	Groot Kwartier	406	0	442	848
55	St. Ignatius College	Navajosweg 18	452	0	562	1.014
56	Gouv. J.R. Laufferschool	Adjudantenweg 1	515	0	623	1.138
57	Prof. Dr. I.C. van Houteshool	Bethencourtstraat 3	517	0	620	1.137
58	Sentro di Bario Brievengat	Andres Belloweg z/n	485	0	642	1.127
59	Glorieux College	Vondelstraat 36	365	0	469	834
60	Skol Preparatorio Immanuel	Bonamweg 31	662	0	842	1.504
61	Kolegio Sur Herman Joseph	Kaya Doy Sille 1	417	0	610	1.027
62	Glorieux College	Vondelstraat 36	290	0	467	757
63	Skol Basiko Immanuel	Bonamweg z/n	528	0	651	1.179
64	Kolegio Alejandro Paula	Schottegatweg-Noord 105	445	0	532	977
65	Regina Pacis Onderbouw (P. Lauffer)	Djonoramarthaweg 4B	487	0	585	1.072
66	Michiel Martinus Romerschool	Magdalenaweg 9	584	0	641	1.225
67	Albert Schweitzer Parera VSBO	Nieuwe Pareraweg 20	342	0	340	682
68	Frater Aurelio SBO	Kaya Zusternan di Schijndel	545	0	605	1.150
69	Atanacio Emilio Goiloschool	St. Michielsweg 14C	723	0	791	1.514
70	Oranjeschool	Oranjestraat 7	636	0	728	1.364
71	St. Franciscus College	Tulpenboomstraat 2	674	0	731	1.405
72	Kolegio Iris Bruyning (Kleutersch.)	Ronde Klipweg 65	852	0	1066	1.918
73	St. Albertus College	Wageningenstraat 22	620	0	732	1.352
74	Hub. den Ambiente Sano (Dep. RKMTS)	Mato Grossostraat	374	0	452	826
75	Bokshal Marie Pampoen	Balaoestraat 23	386	0	476	862
76	B.T.G. gebouw	Dr. Martin Luther King-boulevard 95	348	0	371	719
77	Skol Marieta Alberto	Paseo Koraal Specht 8	600	0	737	1.337
78	J.W.Th. Schotborgh Kleuterschool	Tumbastraat 38	439	0	553	992
79	Advent School Koraal Specht	Kaya Lando 38	626	0	688	1.314
80	Dr. Albert Schweitzer Kleuterschool	Salinja Abau	368	0	453	821
81	St. Franciscus College	Tulpenboomstraat 2	353	0	368	721
82	VSBO St. Paulus	Salinja Abau Straat A 79	577	0	681	1.258
83	St. Margarethaschool	Seru Loraweg 4	467	0	531	998
84	Sentro di Bario Janwe	Janwestraat z/n	657	0	735	1.392
85	Maris Stella VSBO	Montanja di Rey 4	664	0	738	1.402
86	Johan van Walbeek Kleuterschool	Fransche Bloemweg	449	0	540	989
87	Radulphus College	Cas Coraweg 57	459	0	569	1.028

Nr. District	Naam Stembedistrict	Adres Stembedistrict	Kiezers Man	O	Kiezers Vrouw	Kiezers
88	Kolegio Iris Bruyning (Kleutersch.)	Ronde Klipweg 65	698	0	816	1.514
89	Sentro di Bario Bonam	Ronde Klipweg	640	0	811	1.451
90	Kolegio Iris Bruyning	Ronde Klipweg 67	444	0	511	955
91	Kolegio Iris Bruyning	Ronde Klipweg 67	678	0	817	1.495
92	Sentro di Bario Santa Rosa	Sta. Rosa 50A	579	0	720	1.299
93	Kolegio Bellefaas Martis	Sta. Rosa 42	777	0	921	1.698
94	Kolegio San Martin de Porres	Sta. Rosaweg 343	656	0	718	1.374
95	Kolegio Bellefaas Martis	Sta. Rosaweg 43	679	0	814	1.493
96	Regina Pacis Bovenbouw	Sta. Catharinaweg 63	577	0	611	1.188
97	Kolegio San Dominico	Montanja di Rey 11	665	0	744	1.409
98	Kolegio San Dominico	Montanja di Rey 9	541	0	592	1.133
99	Openbaar A.G.O.	Montanja di Rey 7	487	0	622	1.109
100	Kolegio San Dominico	Montanja di Rey 11	675	0	747	1.422
101	Sentro di Bario Montanja di Rey	Stakamahachiweg z/n	637	0	812	1.449
102	Angela Jessurunschool	Kaya Berom	574	0	804	1.378
103	Kol. Mgr. J. Henriquez (Giovanni)	Seru Grandi 92	512	0	532	1.044
104	Kolegio Mgr. J. Henriquez (Girasol)	Seru Grandi 92	491	0	554	1.045
105	Openbaar A.G.O.	Montanja di Rey 7	686	0	829	1.515
106	Kolegio Bellefaas Martis	Sta. Rosa 42	612	0	720	1332
107	Sentro Detenshon i Korekshon Korsou	Kaya Shèrs 182				
			55.727	1	64.702	120.430
			46,3%		53,7%	

12.3 Lijstondersteuning

Deelname aan verkiezing de hand van de lijstondersteuning

Eerste lijst	Partido Democraat	603
Tweede lijst	Movementu PUSH Kòrsou	501
Derde lijst	Movementu Kousa Promé	1.218
Vierde lijst	Frente Obrero - Partido Aliansa Nobo	1.124
Vijfde lijst	Partido Inovashon Nashonal	2.260
Zesde lijst	Liberashon Klàsiko Komunidat di Kòrsou	113

Uitkomst van de ondersteuning

De ondersteuning is op 18 en 19 maart 2017 gehouden. De uitkomst van de gehouden ondersteuning was als volgt:

Ondersteuningsbureaus										
	Barber	Tera Cora	Santa Maria	Juliana-dorp	Brievengat	Mon-tanja	Koraal Specht	SDKK	Publieke Zaken	TOTAAL
Partido Democraat	56	62	161	47	93	56	41	5	82	603
Movementu PUSH Kòrsou	11	17	137	19	103	48	37	59	70	501
Movementu Kousa Promé	55	67	277	49	251	283	112	3	121	1.218
Frente Obrero – Partido Aliansa Nobo	22	9	450	61	271	103	55	25	128	1.124
Partido Inovashon Nashonal	67	101	480	246	622	598	224	2	320	2.660
Liberashon Klásiko Komunitat di Kòrsou	4	6	22	7	21	15	3	19	16	113
Geldig-TOTAAL	215	262	1.527	429	1.361	1.103	472	113	737	6.219
Onwaarde Totaal (Ongeldig-Totaal)	3	2	16	4	15	12	2	3	6	63
Onwaarde (Ongeldig waarvan Blanco)	1	0	2	1	0	10	0	1	0	15
Onbruikbaar	0	0	2	0	0	0	0	0	0	2

12.4 Oproepingskaarten

Bezorgen oproepingskaarten voor de verkiezingen 2006, 2007, 2010, 2012, en 2017

	Staten 2006	Eilands- raad 2007	Staten 2010	Eilands- raad 2010	Staten 2012	Staten 2016	Staten 2017
Aantal kiezers	111.790	112.543	114.215	114.828	116.857	120.455	120.430
Oproepingskaarten							
Niet afgedrukte oproepingskaarten	5.901	5.005	3.737	3.733	2.439	4.020	3.342
Door ingehuurd freelancer bezorgd			1.278	1.416	1.824	1.808	1.322
Door de post rondgebrachte oproepingskaarten	105.889	107.538	109.200	109.679	110.599	114.618	115.766
Onbesteld geretourneerde door de post	4.526	5.164	2.930	2.236	2.007	2.433	1.881
Bezorgde oproepingskaarten	101.363	102.374	106.270	107.443	110.599	112.083	113.885
Totaal aantal bezorgde oproepingskaarten			107.400	108.825	112.423	113.891	115.207
Bereikte adressen	90%	91%	94%	95%	96%	98%	98%
Redenen voor het niet bezorgen							
Geen reden vermeld	190	316	18	3	32	88	54
Onbekend op adres/verhuisd of vertrokken	2.352	928	920	677	762	1.268	735
Geen brievenbus/niemand thuis/honden	1.315	3.574	1.945	1451	970	716	684
Huis onbewoond	234	119	63	61	174	17	75
Huis afgebrand/afgebroken	16	10	1	3	17	9	4
Adres niet te vinden/huisnummer bestaat niet	390	206	302	185	174	394	343
Persoon overleden	29	11	12	6	21	16	7
Totaal	4.536	5.164	3.261	2.386	2.150	2.505	1.902
Duplicaten							
Aantal afgehaalde duplicaten bij de balie	1.347	2.668	1.512		1.067	974	n/a
Aantal niet afgehaald	3.179	2.496	1.749		1.083	1.531	n/a
Totaal afgehaalde duplicaten bij de balie	4.221	5.545	4.708	3.332	4.149	3.679	3.292
Niet afgedrukte oproepingskaarten							
Personen op nog nader vast te stellen adres	3.218	3.179	2.019	2.016	938	2.139	2.147
Uitgeschreven personen (opgeschorte persoonslijst)		121	190	245	376	785	225
Personen op een adres zonder huisnummer		1.687	1.528	1.472	1.125	1.096	970
Totaal	5.901	5.005	3.737	3.733	2.439	4.020	3.342

Uitgereikte duplicaat oproepingskaarten

Dag	Augustus 2010	September 2012	Oktober 2016	April 2017
1 (ma)	25	80	20	--
2 (di)	71	95	26	--
3 (wo)	45	--	58	--
4 (do)	62	129	86	59
5 (vr)	57	95	33	60
6 (za)	93	173	164	220
7 (ma)	194	304	176	248
8 (di)	304	470	399	346
9 (wo)	415	610	453	523
10 (do)	702	822	5	459
11 (vr)	1.364	1.371	0	1.377
12 (za)	--	--	158	--
13 (ma)	--	--	431	--
14 (di)	--	--	628	--
15 (wo)	--	--	1.042	--
Totaal	3.332	4.149	3.697	3.292

12.5 Verkiezingsuitslagen

Geldige kandidatenlijsten met vastgestelde -kleuren en lijstnummers

Nummer	Kandidatenlijst	Kleur
1	Korsou di Nos Tur	Zilver
2	Hustu	Violet
3	Partido Inovashon Nashonal	Licht blauw
4	Partido Alternativa Real	Geel
5	Partido MAN	Blauw
6	Partido Nashonal di Pueblo	Groen
7	Frente Obrero - PAN	Oranje
8	Movimentu Futuro Kòrsou	Wit
9	Pueblo Soberano	Crème
10	Movimentu Kousa Promé	Grijs
11	Movimentu Progresivo	Magenta

Stembiljet

STEMBILJET
Voor de verkiezing van de Staten op VRIJDAG, 28 APRIL 2017

KÓRSOU DI NOS TUR 1	HUSTU 2	PARTIDO INOVASHON NASHONAL 3	PAR 4	PARTIDO MAN 5	PARTIDO NASHONAL DI PUEBLO 6
1. JOEL SANDOZ, M.A. (Kòrsou)	1. DEJARA, Dorena S.A. (Hustu)	1. TAMARA KLOON, S.T.O. (P.N.)	1. ...	1. ...	1. ...
2. ...	2. ...	2. ...	2. ...	2. ...	2. ...
3. ...	3. ...	3. ...	3. ...	3. ...	3. ...
4. ...	4. ...	4. ...	4. ...	4. ...	4. ...
5. ...	5. ...	5. ...	5. ...	5. ...	5. ...
6. ...	6. ...	6. ...	6. ...	6. ...	6. ...
7. ...	7. ...	7. ...	7. ...	7. ...	7. ...
8. ...	8. ...	8. ...	8. ...	8. ...	8. ...
9. ...	9. ...	9. ...	9. ...	9. ...	9. ...
10. ...	10. ...	10. ...	10. ...	10. ...	10. ...
11. ...	11. ...	11. ...	11. ...	11. ...	11. ...
12. ...	12. ...	12. ...	12. ...	12. ...	12. ...
13. ...	13. ...	13. ...	13. ...	13. ...	13. ...
14. ...	14. ...	14. ...	14. ...	14. ...	14. ...
15. ...	15. ...	15. ...	15. ...	15. ...	15. ...
16. ...	16. ...	16. ...	16. ...	16. ...	16. ...
17. ...	17. ...	17. ...	17. ...	17. ...	17. ...
18. ...	18. ...	18. ...	18. ...	18. ...	18. ...
19. ...	19. ...	19. ...	19. ...	19. ...	19. ...
20. ...	20. ...	20. ...	20. ...	20. ...	20. ...
21. ...	21. ...	21. ...	21. ...	21. ...	21. ...
22. ...	22. ...	22. ...	22. ...	22. ...	22. ...
23. ...	23. ...	23. ...	23. ...	23. ...	23. ...
24. ...	24. ...	24. ...	24. ...	24. ...	24. ...
25. ...	25. ...	25. ...	25. ...	25. ...	25. ...
26. ...	26. ...	26. ...	26. ...	26. ...	26. ...

FRENTE OBRERO - PAN 7	M.F.K. 8	PUEBLO SOBERANO 9	KOUSA PROMÉ 10	MOVEMENTU PROGRESIVO 11
1. ...	1. ...	1. ...	1. ...	1. ...
2. ...	2. ...	2. ...	2. ...	2. ...
3. ...	3. ...	3. ...	3. ...	3. ...
4. ...	4. ...	4. ...	4. ...	4. ...
5. ...	5. ...	5. ...	5. ...	5. ...
6. ...	6. ...	6. ...	6. ...	6. ...
7. ...	7. ...	7. ...	7. ...	7. ...
8. ...	8. ...	8. ...	8. ...	8. ...
9. ...	9. ...	9. ...	9. ...	9. ...
10. ...	10. ...	10. ...	10. ...	10. ...
11. ...	11. ...	11. ...	11. ...	11. ...
12. ...	12. ...	12. ...	12. ...	12. ...
13. ...	13. ...	13. ...	13. ...	13. ...
14. ...	14. ...	14. ...	14. ...	14. ...
15. ...	15. ...	15. ...	15. ...	15. ...
16. ...	16. ...	16. ...	16. ...	16. ...
17. ...	17. ...	17. ...	17. ...	17. ...
18. ...	18. ...	18. ...	18. ...	18. ...
19. ...	19. ...	19. ...	19. ...	19. ...
20. ...	20. ...	20. ...	20. ...	20. ...
21. ...	21. ...	21. ...	21. ...	21. ...
22. ...	22. ...	22. ...	22. ...	22. ...
23. ...	23. ...	23. ...	23. ...	23. ...
24. ...	24. ...	24. ...	24. ...	24. ...
25. ...	25. ...	25. ...	25. ...	25. ...
26. ...	26. ...	26. ...	26. ...	26. ...

Stembiljet

Verkiezingsuitslag per kandidatenlijst

In de zitting van het Hoofdstembureau van 28 april 2017 is de uitslag van de verkiezingen conform artikel 94 van het Kiesreglement Curaçao vastgesteld en bekend gemaakt. De definitieve uitslag was als volgt:

	Politieke groeperingen	%	Stemmen	Zetels
1	Korsou di NosTur		7439	2
2	Hustu		3206	-
3	Partido Inovashon Nashonal		4200	1
4	Partido Alternativa Real		18368	6
5	Partido MAN		16070	5
6	Partido Nashonal di Pueblo		3099	-
7	Frente Obrero - PAN		859	-
8	Movimentu Futuro Kòrsou		15706	5
9	Pueblo Soberano		4028	1
10	Movimentu Kousa Promé		1975	-
11	Movimentu Progresivo		3880	1
	Kiesgerechtigden	-	120.430	-
	Opkomst	65,6%	79968	-
	Geldige stemmen		78830	-
	Onwaarde inclusief blanco		1138	-
	Kiesdeler	-	3.753,80	-

Verkiezingsuitslag per kandidaat

Aanduiding van de groepering: Kòrsou di Nos Tur		
Lijstnummer: 1		
Volgnummer op de lijst	Namen en voorletters of voornamen der kandidaten	Aantal stemmen
1	dos Santos, Miro Amparo	5.369
2	Rojer, Meindert N.J. (Menky)	374
3	Braam, Edward D.	418
4	Monk, Carlos A.	91
5	Petroudis, Tirso E.	134
6	Doran, Mercée M.T.	73
7	Chirino, Yurswin G. (Juni)	153
8	de Freitas, Francisco B. (Queno)	117
9	Nita, Maria C.H.C.R.	63
10	Jansen, Lionel J.F. (Layo)	62
11	Peters, Leroy C.	32
12	Fidanque- Paula, Angelique M.	4
13	Jamanika, Siegnald Ellis (Siki)	38
14	Boerhout-Martis, Mayra R. (Boerin)	27
15	Meyer, Gregory G.A.	14
16	Stefania, Mystica J.	18
17	Muller, Audy E.	30
18	Webster, Najantara A.A.	30
19	Otto, Petrus J.	52
20	Bolivar, Oscar E.	33
21	Hart-Petronia, Marilyn E.	17
22	Melfor, Humphrey R.F. (Boy)	33
23	Calvenhoven, Eric J.	25
24	Barrow, Diedrich A.E.	23

25	Cathalina, Manual F. (Mingo)	24
26	Nepomuceno, Xerxes M.M.W. (Cheko)	16
27	Inees, Danila S.	32
28	Goeloe, Errol M.	62
29	Vieira Ribeiro, Norberto	75
	Stemcijfer:	7.439
Aanduiding van de groepering: Hustu		
Lijstnummer: 2		
Volgnummer op de lijst	Namen en voorletters of voornamen der kandidaten	Aantal stemmen
1	Leeflang, Omayra V.E. (LOVE)	2.097
2	Mercelina, Gwendell A.J.	374
3	Delfina-Baromeo, Sonia L.M.	141
4	Doran, Benjamin B. (Boy)	99
5	Joe, Renate L.F. (Neetje)	97
6	Lourens, Engelbert D.	57
7	de Meza, Erwin C.F.	29
8	Doorson-Dinzey, Iliana B.C. (ili)	22
9	Lijfrock, Reinier E.	47
10	Luckert, Jonathan H.	14
11	Pieter, Athony L.	8
12	Jansen, Suhaily A.	11
13	Casimiri, Nataly C.J.	27
14	Wilson-Sprockel, Arceli C.	28
15	Vos-Albert, Daniella A.M.	16
16	van der Steen , Yvonne J.	4
17	Brown, Tyrone V.	27
18	Look, Richendel I.D.	44
19	Monte, Elvis J.	17
20	Demali, Valdrich M.A. (vally-D)	7
21	de Graaff, Cornelis P. (Cor)	17
22	Pandt, William L.C. (Billy)	23
	Stemcijfer:	3.206
Aanduiding van de groepering: Partido Inovashon Nashonal		
Lijstnummer: 3		
Volgnummer op de lijst	Namen en voorletters of voornamen der kandidaten	Aantal stemmen
1	Camelia-Römer, S.F.C. (Suzy)	2.559
2	Calmes, R.F. (Rennox)	458
3	Isenia, M.E.F.	228
4	Paula, A.R.A. (Abigail)	161
5	Van Tijs-Senora, S.A.A.	98
6	Girigorie, N.P. (Nooi)	93
7	Martis, K.R.E.	79
8	Cozijns- Isenia, J.M.	25
9	Obispo-Noor, M.J. (Mila)	48
10	Pieter, K.F. (Kenny)	74
11	Maduro, C.M.	49
12	Reinita, J.C.L.F	18
13	Sophia, R.R.C. (Gino)	22
14	Broos, G.E.G.	64
15	Gibbs, S.A. (Yuni-Toro)	40
16	Francisco-Kleinmoedig, A.L.	108
17	Pikero, A.P.	76
	Stemcijfer:	4.200

Aanduiding van de groepering: Partido Alternativa Real		
Lijstnummer: 4		
Volgnummer op de lijst	Namen en voorletters of voornamen der kandidaten	
1	Rhuggenaath, Eugene Philip	15.049
2	Jesus geb. Leito, Zita Altagracia Maria	945
3	Alcala geb. Wallé, Marilyn Maria	522
4	Obispo, Curtley Saturnino	127
5	Walroud, Stephen Christopher Andrew	99
6	el Ayoubi, Jeser	191
7	Pauletta, Ana Maria Virginia	73
8	Seferina, Gisette Gregoria	180
9	Millerson, William Walter	56
10	Elhage, Shaheen Saad	264
11	Capriles, Emmilou Andrea Jennifer	27
12	Conquet, Aron Edmund	48
13	Briceño Reyes, Juvira Edunor	24
14	Hensen, Saïd Ismaël Jonathan	40
15	Cecilia, Malvina Nathalia	102
16	Ng, Tsz Ming	83
17	Mercera, Rebecca Johanna	25
18	Schoop, Frensel Bernardo	48
19	Hart, Evelia Lucrecia Joana	38
20	Palm geb. Goilo, Greta Rosario Virginia	33
21	Leito, Marilou Gregoria Virginia	13
22	Jourdain geb. Toppenberg, Luijalane Ramona	60
23	Leito, Veronica Leoncia	33
24	Braun , Carolus Werner	4
25	Doran, Tirzah Talitha Naomi	29
26	López, Kamir Elaim	83
27	Da Costa Gomez, Ottmar Clenton Carl	22
28	Juliana, Gershwin Gregory	50
29	Rach, Gerold Hubertus	100
Stemcijfer:		18.368
Aanduiding van de groepering: Partido MAN		
Lijstnummer: 5		
Volgnummer op de lijst	Namen en voorletters of voornamen der kandidaten	Aantal stemmen
1	Koeman, Hensley F.	4.935
2	Martina, Ivan Steve (Steven)	5.864
3	Gijsbertha, Kenneth (Kenene)	1.070
4	Rozendal, Elsa	651
5	Mc William, Giselle	556
6	Konket, Armin	138
7	Plet, Yaël	212
8	Hato, Wimbert	233
9	Cleopa, Eugéne G.	414
10	Schoop, Yves (Payo)	417
11	Pinedo-Brandao, Zulajka (Zuzu)	180
12	Valks, Shaerelin (Shani)	108
13	Lourens-de Lanoy, Miriëta P.	56
14	Kleinmoedig, Kenville (Kenny)	146
15	Monte, Ishahier (Icho)	119
16	Troeman, Joweny	71
17	Bottse, Roy P.	70

18	Virginie, Djurany	166
19	Gilbert, Franklin	108
20	Panneflek, Shirdon (Don)	47
21	Walle, Emil	44
22	Koeiman, Shendel	64
23	Angelista, Franklin (Don Franko)	45
24	da Silva de Goes, Angeline	78
25	Rosini, Wineyfried A.	29
26	Saez, Rudy	27
27	Koots, Elfried	54
28	Allee, Jossy	37
29	Eisden, Eunice	131
Stemcijfer:		16.070
Aanduiding van de groepering: Partido Nashonal di Pueblo		
Lijstnummer: 6		
Volgnummer op de lijst	Namen en voorletters of voornamen der kandidaten	Aantal stemmen
1	Davelaar, Humphrey A.	989
2	Martina, Ornelio A. (Kid)	849
3	Reinilla, Henny	145
4	Gerard, Elvin R.	215
5	van der Gen, Gimena F.	217
6	Brazil, Norendy C.	45
7	Sosa, Idelgar G.R.	46
8	Santiago, Mary-Lou M.	54
9	Cijntje, Ruisandro M.	130
10	Hanst, Vanessa M.L.	32
11	Casper, Desmond A.	29
12	Tromp, Rensley F.Z.	25
13	Hous, Sandro A.	27
14	Eduarda, Etiënne T.	55
15	Dick, Earlic C.	11
16	Poulina, Rignald M.	24
17	Gerard, Kelly P.	37
18	Poulo, Carils R.	23
19	Schmidt, Sharline R.	53
20	Wilson, James L.N.	15
21	Concession, Rudsel O.	10
22	Emelina, Aufridus A.	6
23	Pieter, Julian R.	11
24	Pikero, Oswin A.	33
25	Melfor, Edward S. L (Pursey)	18
Stemcijfer:		3.099
Aanduiding van de groepering: Frente Obrero – Partido Aliansa Nobo		
Lijstnummer: 7		
Volgnummer op de lijst	Namen en voorletters of voornamen der kandidaten	Aantal stemmen
1	Rojer, Amado G	179
2	Godett, Anthony A	545
3	Landburg, Sharlon S E	21
4	Ferreras López, Barbara L	25
5	Sarabia, Etienne C E	8
6	Bouthisma, Oeloff M	9
7	Blanken, Soraya S J	10
8	Yanez, Gillian F	12

9	Monte, Etienne C T	5
10	Cleofa, Melton E	4
11	Granviel, Efrèn G N	4
12	Lauffer, Terrence K	1
13	Rojer, Shuraima R	3
14	Inecia, Johnnyson M	4
15	Middelhof, Jose G P	29
Stemcijfer:		859
Aanduiding van de groepering: Movementu Futuro Kòrsou		
Lijstnummer: 8		
Volnummer op de lijst	Namen en voorletters of voornamen der kandidaten	Aantal stemmen
1	Schotte, Gerrit Fransisco	8.888
2	Cooper, Charles Fernandes	894
3	Constancia, Jacinta Venancia Adelaida	692
4	Pisas, Gilmar Simon (Pik)	3247
5	Doran, Gilbert Joseph Anthony (Gibi)	157
6	Carolina, Juniël Reinaldo	165
7	Eduarda geb. Francisca, Charetti Maria	487
8	Gonzales, Gregory Cassius M. (Chayenne)	225
9	Perigault Monte, Michael Gabriel Perrigault	58
10	van Heydoorn, Sithree Adalbert (Cey)	70
11	Schotte, Sylvia Maria	53
12	Lourens, Frençiss Anthonie (Renny)	45
13	Yung, Ramón Antonio	73
14	Desroches, Benito (Toto)	59
15	Bishop, Errold Thaddues (Joy)	51
16	Garmes, Rudney Archangel	68
17	Thode, Rigoletto Ligorio (Rigo)	52
18	Mattew, Jason Oliver	68
19	Thielman, Sherwin Anthony	48
20	Polanco, Raythell Gregorio Narciso	33
21	van Lierop, Shinor Lionel (Danny)	22
22	Kelly, John Marvin	39
23	Elizabeth, Churder Orlando	14
24	Solognier, Ashur Jeremy	15
25	Latina, Yzuary Gioconda Jesusita (Suze)	15
26	Hernandez, Amado Maria	17
27	Francisco geb. Bonafasia, Raisa Flavia Zita	43
28	Pietersz geb. Janga, Dorothy Maria Elisabeth	55
29	Thode, Amerigo Canstantino Maria	53
Stemcijfer:		15.706
Aanduiding van de groepering: Pueblo Soberano		
Lijstnummer: 9		
Volnummer op de lijst	Namen en voorletters of voornamen der kandidaten	Aantal stemmen
1	Córdoba, Jaime L.	1.490
2	Cijntje, Melvin V.E. (Mac)	236
3	Larmonie geb. Cecilia, Ruthmilda D.	1.722
4	Wilsoe, Elmer R. (Kadé)	117
5	Rosales, Raul N.E. (Lucho)	107
6	Raveneau, Winifred A. (Wini)	43
7	Provence, Sidney J. (Chi)	48
8	Santiroma, Gershwin A.	55
9	Isidora geb. Colina, Chimène N.C.	39

10	Orphelin, Disrael G.D.	25
11	Rosalia geb. Stacie, Aivi A.	21
12	Ellensburg, Rutven A.T.	11
13	Kastaneer, Arno D.	8
14	Philips, Erwin A.	8
15	Martina, Hensley G.	13
16	Sint Jacobs geb. Seraus, Monique E.	6
17	Meulens, Richard A.	14
18	Eisden, Rudly A. (Ray)	39
19	Rosaria, Ephraim R.	9
20	Semerel, Oscar I.	17
Stemcijfer:		4.028
Aanduiding van de groepering: Kousa Promé		
Lijstnummer: 10		
Volnummer op de lijst	Namen en voorletters of voornamen der kandidaten	Aantal stemmen
1	Rosalia, René V.	1.333
2	Chong, Leun Fat (Ostiana)	71
3	Boelbaai, Indira E.	48
4	Rosalia, R?ndel	139
5	Merien-Martha, Ardieth Paulien S.	77
6	Pietersz, Ronald A. (Pietje)	31
7	Emelina, Reynold A.	48
8	Harrigan, Ringo C.	41
9	Martien, Karel L.	23
10	Caldera, Victor Rafael	49
11	Bazoer-Schoop, Joséphien M.A.	23
12	Inees-Rosalia, Giselle E.	29
13	Johanns, Clinton E.A.	16
14	Gooding- Poulina, Agnes M.	7
15	Franca, Rayand I.	8
16	Dollison, Rafael A.	7
17	Tujeehut, Johnny	25
Stemcijfer:		1.975
Aanduiding van de groepering: Movementu Progresivo		
Lijstnummer: 11		
Volnummer op de lijst	Namen en voorletters of voornamen der kandidaten	Aantal stemmen
1	Moses, Marilyn C.	2.489
2	Dannawi, Gassan	501
3	Santiago, Naïsha F.	78
4	Veeris, Egbert A.D.	94
5	Mamber, Muriëll N.	113
6	Inesia geboren Wright, Rosita M.	49
7	Costa Gomez da, Radameh M.F.	57
8	Klooster, Marian G.	53
9	Welvaart geboren Wright, Xenia A.	40
10	Provacia, Maria A.	29
11	Pinedo, Milenshka A.E.	80
12	Supriana, Pennie A.	14
13	Sophia, Elton John A.	49
14	Felida, Evelia C.	38
15	Wasker, Solange A.A.	27
16	Antersijn, Sharine E.	30
17	Gericho geboren Girigoria, Sisline V.	99

18	Pauciulo geboren Maduro, Radioka V.E.	4
19	Gaari, Gilmertz	14
20	Veeris, Hendrik J.S.	22
Stemcijfer:		3.880

Gekozen verklaarde Statenleden

In de zitting van het Hoofdstembureau van 28 april 2017 zijn middels besluit conform artikel 94 de volgende leden tot de Staten gekozen.

Gekozen leden van de Staten van Curaçao (in alfabetische volgorde)

Alcala geb. Wallé, Marilyn Maria
Camelia-Römer, S.F.C. (Suzy)
Constancia, Jacinta Venancia Adelaida
Cooper, CharlesFernandes
Córdoba, Jaime L.
Doran, Gilbert Joseph Anthony (Gibi)
dos Santos, Miro Amparo
el Ayoubi, Jeser
Gijsbertha, Kenneth (Kenene)
Jesus geb. Leito, Zita Altagracia Maria
Koeiman, Hensley F.
Martina, Ivan Steve (Steven)
Mc William, Giselle
Moses, Marilyn C.
Obispo, Curtley Saturnino
Pisas, Gilmar Simon (Pik)
Rhuggenaath, Eugene Philip
Rojer, Meindert N.J. (Menky)
Rozendal, Elsa
Schotte, Gerrit Fransisco
Walroud, Stephen Cristopher Andrew

12.6 Stemgedrag

Percentage stemmers naar geboorteland Verkiezing 28 april 2017					
Geboorteland	Kies- gerechtigden	Aantal Stemmers	% Stemmers	Niet- stemmers	% Niet- stemmers
Curaçao	97.555	65.880	67,5	1.675	32,5
Nederland	8242	4.903	59,5	3.339	40,5
Aruba	1.575	1.097	69,7	478	30,3
Bonaire	1.489	952	63,9	537	36,1
Saba	84	59	70,2	25	29,8
Sint Eustatius	150	76	50,7	74	49,3
Sint Maarten	389	204	52,4	185	47,6
Suriname	1.492	924	61,9	568	38,1
Dominicaanse Republiek	3.003	1.497	49,9	1.506	50,1
Colombia	1.624	893	55,0	731	45,0
Venezuela	830	492	59,3	338	40,7
Madeira	550	372	67,6	178	32,4
China	358	103	28,8	255	71,2
India	325	180	55,4	145	44,6
Haiti	286	176	61,5	110	38,5
Jamaica	236	106	44,9	130	55,1

Opkomst

De opkomst bij de verkiezingen van 28 april 2017 bedroeg 66,40%. Dit is bijna gelijk aan de opkomst van 66,76% van de verkiezing van 2016 en een daling van bijna 10% vergeleken met de verkiezing van 2012.

Opkomst 28 april 2017						
Orgaan	Jaar	Aantal kiezers	Geldige stemmen	Onwaarde stemmen	Totaal	Opkomst percentage
Staten	1949	n.a.	30.700	476	31.176	n.a.
Staten	1950	39.776	32.423	767	33.190	83.44
Eilandsraad	1951	n.a.	34.234	574	34.808	n.a.
Staten	1954	n.a.	37.097	857	37.954	n.a.
Eilandsraad	1955	44.713	38.881	556	39.437	88.20
Staten	1958	49.636	44.614	546	45.160	90.98
Eilandsraad	1959	49.174	43.480	615	44.095	89.67
Staten	1962	50.958	45.852	686	46.538	91.33
Eilandsraad	1963	51.970	43.444	1.180	44.624	85.86
Staten	1966	54.609	49.086	688	49.774	91.15
Eilandsraad	1967	59.784	51.859	1.027	52.886	88.46
Staten	1969	63.785	54.621	1.159	55.780	87.45
Eilandsraad	1971	66.448	53.568	1.272	54.840	82.53
Staten	1973	79.771	59.554	1.874	61.428	77.01
Eilandsraad	1975	84.287	67.549	1.602	69.151	82.04
Staten	1977	89.681	69.441	1.643	71.084	79.26
Eilandsraad	1979	93.371	68.267	1.744	70.011	74.98
Staten	1979	95.339	65.399	1.336	66.735	70.00
Staten	1982	102.176	71.906	1.845	73.751	72.18
Eilandsraad	1983	104.328	69.130	1.606	70.736	67.80
Staten	1985	110.077	70.192	2.881	73.073	66.38
Eilandsraad	1987	111.408	71.225	2.385	73.610	66.07
Staten	1990	112.044	72.925	3.302	76.227	68.03
Eilandsraad	1991	113.495	70.508	1.798	72.306	63.71
Staten	1994	117.108	72.205	1.717	73.922	63.12
Eilandsraad	1995	n.a.	70.868	n.a.	n.a.	n.a.
Staten	1998	126.193	77.314	1.663	78.977	62.58
Eilandsraad	1999	124.672	70.062	1.403	71.465	57.37
Staten	2002	111.136	67.151	997	68.148	61.32
Eilandsraad	2003	109.629	67.173	948	68.121	62.14
Staten	2006	111.790	70.508	808	71.316	63.79
Eilandsraad	2007	112.541	74.444	469	74.913	66.57
Staten	2010	114.215	74.203	510	74.713	65.41
Eilandsraad	2010	114.828	74.340	1.231	75.571	65.81
Staten	2012	116.856	86.971	1.963	88.934	76.12
Staten	2016	120.456	79.120	1.303	80.423	66.76
Staten	2017	120.430	78.830	1.138	79.968	66.40

N.a. = data niet beschikbaar

Stemmers en niet-stemmers naar leeftijd

2016				2017			
Percentage niet-stemmers naar leeftijd				Percentage niet-stemmers naar leeftijd			
Leeftijd	Kies-gerechtigden	Niet-stemmers	%	Leeftijd	Kies-gerechtigden	Niet-stemmers	%
18	1874	833	44,4	18	1776	697	39,2
19	1994	919	46,1	19	1783	803	45,0
20	1860	915	49,2	20	1850	866	46,8
21	1816	850	46,8	21	1728	831	48,1
22	1900	936	49,3	22	1883	968	51,4
23	1740	840	48,3	23	1787	856	47,9
24	1686	821	48,7	24	1708	845	49,5
25	1754	868	49,5	25	1689	810	48,0
26	1812	802	44,3	26	1787	828	46,3
27	1679	717	42,7	27	1781	807	45,3
28	1609	657	40,8	28	1625	681	41,9
29	1689	701	41,5	29	1647	701	42,6
30	1719	703	40,9	30	1722	739	42,9
31	1816	671	36,9	31	1788	678	37,9
32	1698	633	37,3	32	1818	715	39,3
33	1791	653	36,5	33	1715	653	38,1
34	1733	614	35,4	34	1801	666	37,0
35	1752	601	34,3	35	1731	599	34,6
36	1603	572	35,7	36	1720	637	37,0
37	1624	546	33,6	37	1566	573	36,6
38	1603	542	33,8	38	1636	604	36,9
39	1635	544	33,3	39	1608	550	34,2
40	1692	535	31,6	40	1642	566	34,5
41	1655	509	30,8	41	1691	579	34,2
42	1943	594	30,6	42	1795	610	34,0
43	1952	617	31,6	43	1974	638	32,3
44	2192	703	32,1	44	2039	661	32,4
45	2256	679	30,1	45	2272	755	33,2
46	2082	625	30,0	46	2113	718	34,0
47	2169	644	29,7	47	2167	661	30,5
48	2243	673	30,0	48	2152	664	30,9
49	2187	627	28,7	49	2219	671	30,2
50	2242	663	29,6	50	2171	653	30,1
51	2383	643	27,0	51	2328	664	28,5
52	2636	741	28,1	52	2468	703	28,5
53	2568	720	28,0	53	2616	769	29,4
54	2613	723	27,7	54	2596	734	28,3
55	2593	716	27,6	55	2664	756	28,4
56	2560	742	28,0	56	2595	721	27,8
57	2461	654	26,6	57	2481	702	28,3
58	2342	658	28,1	58	2342	630	26,9
59	2394	644	26,9	59	2389	682	28,5
60	2138	571	26,7	60	2229	540	24,2
61	2180	601	27,6	61	2123	560	26,4
62	2140	598	27,9	62	2197	602	27,4

2016				2017			
Percentage niet-stemmers naar leeftijd				Percentage niet-stemmers naar leeftijd			
Leeftijd	Kies-gerechtigden	Niet-stemmers	%	Leeftijd	Kies-gerechtigden	Niet-stemmers	%
63	2089	548	26,2	63	2100	576	27,4
64	2058	564	27,4	64	2439	639	26,2
65	1988	544	27,4	65	1622	411	25,3
66	2001	506	25,3	66	1975	547	27,7
67	1808	512	28,3	67	1983	525	26,5
68	1645	489	29,7	68	1674	467	27,9
69	1707	498	29,1	69	1748	447	25,6
70	1685	475	28,2	70	1612	474	29,4
71	1473	409	27,8	71	1617	436	27,0
72	1432	409	28,6	72	1371	370	27,0
73	1225	382	31,2	73	1335	384	28,8
74	1143	374	32,7	74	1195	373	31,2
75	964	309	32,1	75	1037	300	28,9
76	991	317	32,0	76	915	302	33,0
77	990	322	32,5	77	974	311	31,9
78	873	339	38,8	78	905	289	31,9
79	828	305	36,8	79	872	327	27,5
80	733	304	41,4	80	761	282	37,1
81	714	306	42,9	81	642	257	40,0
82	636	260	40,9	82	677	279	41,2
83	550	262	47,6	83	553	256	46,3
84	441	192	43,5	84	528	241	45,6
85	390	196	50,3	85	352	161	45,7
86	397	209	52,6	86	394	191	48,5
87	333	191	57,4	87	331	172	52,0
88	267	162	60,7	88	290	160	55,2
89	203	114	56,2	89	227	132	58,1
90	179	115	64,2	90	183	111	60,7
91	163	103	63,2	91	153	95	62,1
92	119	81	68,1	92	116	80	69,0
93	126	91	72,2	93	101	72	71,3
94	83	58	69,9	94	112	79	70,5
95	55	40	72,7	95	62	48	77,4
96	33	25	75,8	96	40	25	62,5
97	30	17	56,7	97	27	18	66,7
98	38	28	73,7	98	34	24	70,6
99	17	15	88,2	99	17	13	76,5
100+	40	34	79,0	100+	43	41	95,3
Totaal	120.455	40.923	34,0	Totaal	120.430	41261	34,3

12.7 Communicatie en informatie

Voor de voorlichtingscampagne heeft het Hoofdstembureau de volgende campagne geheel ontworpen.

- "Vota, ta bo Derecho...uz'é bon!"
- "Stem, het is je recht.....gebruik het goed!"
- "Vote, es su derecho.....úselo bien".

Advertenties

Audio Spot

- 2 verschillende "Mi ta bai vota, ban bo tambe!" audio spots in het Papiamentu die zijn geplaatst bij de radiostations Radio Direct, Radio Mas99, Radio Curom, Radio Hoyer, Radio TCFM en FB-page van het Hoofdstembureau.
  - Spot 1: "Kon ta vota"
  - Spot 2: "Instrukshon pa bai vota"

Audiovisueel Spot

- Het "Mi ta bai vota, ban bo tambe!" audiovisueel spot in het Papiamentu werd bij alle 4 televisiezenders, Telecuracao, CBA-Television, Nos Pais Television, TV Direct geplaatst en ook op de FB-page van het Hoofdstembureau.

Bo ta kla pa vota?

Tene kuenta ku lo siguiente
pa bo voto tambe konta!

- Duna e miembro di e urna un identifikashon bálido. (Un identifikashon bálido ta sèdula, reibeweis di Kòrsou of pasport).
- Riba e papel di sosten tin e nòmber di e kabesante di e diferente listanan. **Wak e lista bon promé ku bo vota.**
- Yena e rònchi parti robes di e nòmber di e kandidato ku bo ke vota pe.
- Bo por vota **pa UN (1) lista so!**
- Skirbi i pinta riba e papel di sosten òf pone kualke mensahe pa e lista di preferensha, **automátikamente ta hasi e voto inbálido!**
- Skirbi ku algu ku no ta e pòtlot kórà speshal ta hasi e sosten inbálido!
- **Si bo yena algu robes òf hasi un fout**, duna e presidente di urna bo papel di sosten será bèk i pidi un nobo pa bo vota di nobo. Esaki por sosodé solamente UN (1) biaha.
- Dobra e papel i depositá bo sosten den buzón.
- Si tòg bo ta duda den e prosedura, kòrda pidi pa asistensia serka e presidente di urna.

KONSEHO SUPREMO ELEKTORAL DI KÒRSOU

REGLANAN DEN URNA

For di aki
mester tene kuenta ku:

- **NO** ta pèrmití pa saka potrèt den urna, ni ku **kámara** ni ku **telefòn selular**
- **NO** ta pèrmití **filma** den urna

E reglanan ta konta pa:
Siudadano, prensa i partidonan polítiko

KONSEHO SUPREMO ELEKTORAL DI KÒRSOU

VOTA

TA BO DERECHO

Papel di vota bálido:

Rònchi kompletamente kórà	Punta kórà	Krabel kórà	Señal di chekko kórà	Krus	Flecha of strepi

Papel di vota inbálido:

Skirbi ku algu ku no ta e pòtlot kórà speshal	Mas ku un hoku kórà	Ta kua awo?	Anotashon di e votadó	Un mensahe di e votadó	Firma di e votadó	Anotashon di e votadó					

UZ'É BON!

**KONSEHO SUPREMO
ELEKTORAL DI KÒRSOU**

**ANUNSIO POSTULASHON DI KANDIDATO
PA ELEKSHON DI STATEN 28 DI APREL 2017**

Pa kumpli ku artíkulo 15 insiso 4 di e Ordenansa di elekshon (A.B. 2010 no. 87) Konseho Supremo Elektoral ta partisipá ku djabièrnè 10 di mart 2017 ta dia di postulashon di kandidato pa elekshon di Staten riba 28 di aprel 2017.

Segun artíkulo 15 insiso 1, riba dia di postulashon (10-3-2017) agrupashonnan polítiko por entregá nan lista di kandidato na Konseho Supremo Elektoral for di 9'or di mainta te ku 4'or di atardi. Pa hasi esaki mester hasi uso di formularionan ku ta optenibel na Konseho Supremo Elektoral, situá na Kranshi, Rondeweg 42. Por optené e formularionan tambe via di wèpsait di Konseho Supremo Elektoral www.kse.cw. No tin mester paga pa e formularionan.

Artíkulo 15 insiso 2 ta stipulá ku entrega di e lista di kandidato mester tuma lugá personalmente pa un persona ku ta kualifiká pa partisipá na elekshon di 28-4-2017. E kandidatonan riba lista por ta presente.

Por tuma kontakto ku Konseho Supremo Elektoral via email: info@kse.cw

Presidente di Konseho Supremo Elektoral
Drs. Raymond Römer

**HOOFDSTEMBUREAU
CURAÇAO**

**ANUNSIO
REGISTRO DI VOTADO A SERA**

Pa kumpli ku stipulashon di artíkulo 3 di Reglamente Elektoral di Kòrsou, A.B. 2010 no. 87, Konseho Supremo Elektoral ta pone na konosementu di públiko, ku registro di votadó pa Elekshon di Staten di 28 di aprel a sera dia 8 di febrüari 2017.

Presidente di Konseho Supremo Elektoral
Drs. Raymond Römer

12.8 Finansiën

Besteedbaar budget

	Begrotingspost	Budget	Uitgaven*	Nog te verwachten rekeningen**	Saldo
1	Inrichting en huur stemlokalen	90.000	72.737	30.000	12.737
2	Telecommunicatiefaciliteiten	40.000	6.333	20.724	12.943
3	Druk- en printwerk	225.000	181.902		43.098
4	Productie oproepingskaarten	70.000	44.638		25.362
5	Ondersteuning bij de voorverkiezing	25.000	41.241		16.241
6	Kantoorbenodigdheden	25.000	22.704		2.296
7	Vergoeding stemlokalen	18.725	19.775		1.050
8	Bezorging oproepingskaarten	175.000	212.157		37.157
9	Transport- en autovergoeding	25.000	11.700		13.300
10	Advertenties en voorlichting	250.000	192.243		57.757
11	Vergoeding stembureau leden	150.000	141.860		8.140
12	Inhuren externe krachten	100.000	109.783	20.000	29.783
13	Transport werkzaamheden	25.000	6.345		18.655
14	Ondersteuning Dienst Publieke Zaken	315.000	19.958	298.468	3.425

15	Consumptie en overige voorzieningen	40.000	42.578	500	3.078
16	Handhaven van openbare orde en veiligheid	250.000	181.221	200.000	131.221
17	Kosten buitenlandse waarnemers	20.000	79.797		59.797
18	Vergoeding leden Hoofdstembureau	19.200		19.200	-
20	Inrichten archiefsysteem	50.000		50.000	-
22	Inhuren externe deskundigen	40.000			40.000
23	Onvoorzien	25.000		15.000	10.000
	Totaal	1.977.925	1.386.972	653.892	62.938

* Dit overzicht is een voorlopige weergave. Er moeten nog een aantal financiële transacties worden afgewikkeld. De impact hiervan op het budget is nog niet in te schatten.

** Het Hoofdstembureau is nog in afwachting van de definitieve cijfers van Dienst Publieke Zaken en het Ministerie van Justitie. Een groot deel van de kosten van de door deze entiteiten geleverde diensten zijn namelijk door het ministerie van financiën verwerkt.

12.9 Financiën politieke groeperingen

Verkiezing 28 april 2017

 Voldoening Lv. Financiën Politieke Groeperingen Kandidaten deelname aan verkiezing 28 april 2017						
2017	Kandidaten			Wel	Overleden	Nog
KdNT	1		29	28	0	1
Hustu	2		22	22	0	0
PIN	3		17	17	0	0
PAR	4		29	29	0	0
MAN	5		29	29	0	0
PNP	6		25	25	0	0
FOL-PAN	7		15	12	0	3
MFK	8		29	29	0	0
PS	9		20	18	0	2
MKP	10		17	17	0	0
MP	11		20	20	0	0
	TOTAAL		252	246	0	6

12.10 Rechtszaak

Eis

Nashaira S. Desbando
Kerkstraat 34
4247EL, Kerkrade, Nederland
e-mail: nashaira1@hotmail.com
Tel: 5210982/+41672284380

Dennis C. Anthony
Wolkhovenseweg 88
5625WA, Eindhoven, Nederland
e-mail: dennis.anthony@zu2.eu
Tel: +31620998889

VERZOEK/KLACHTBRIEF BESLUIT HOOFDSTEMBUREAU

Datum: 20 februari 2017

Het Hoofdstembureau ingesteld ex artikel 13 van het Kiesreglement Curaçao
t.a.v. de voorzitter, de heer drs. Raymond Romer
Rondweg 42

Inleiding en achtergrond

Bij landsbesluit van 12 februari 2017 is de Staten ontbonden ex artikel 54, eerste lid van de Staatsregeling (Bijlage 1, het "Ontbindingsbesluit"). In het Ontbindingsbesluit is tevens een last tot nieuwe verkiezingen voor de ontbonden Staten gegeven ex artikel 53, tweede lid van de Staatsregeling. De datum voor de verkiezingen is in het Ontbindingsbesluit van 12 februari 2017 vastgesteld op 28 april 2017. De dag van de kandidaatstelling is bepaald op 10 maart 2017.

Krachts artikel 3 jo. 24 van het Kiesreglement Curaçao ("Kiesreglement") worden de leden van de Staten gekozen door degenen die op de dertigste dag voor de dag der kandidaatstelling, ingezetenen zijn en de Nederlandse nationaliteit hebben.

By publicatie van 17 februari 2017 heeft het Hoofdstembureau bekendgemaakt dat het kiezersregister ex artikel 5 van het Kiesreglement per 8 februari 2017 is gesloten.

Verzoek

Ondergetekenden maken bezwaar tegen het besluit tot sluiting van het kiezersregister op 8 februari 2017 en verzoeken de voorzitter van het Hoofdstembureau alsnog te worden geregistreerd als stemgerechtigden voor de verkiezingen van 28 april 2017.

Hiermee beogen zij niet alleen uitoefening van het actief kiesrecht op de verkiezingsdatum, maar zich kandidaat te kunnen stellen op 10 maart 2017 en daarmee gebruik te maken van het passief recht en zich in dat kader kandidaat te stellen op de in het ontbindingsbesluit gestelde dag der kandidaatstelling.

Ondergetekenden menen recht te hebben op registratie in het kiezersregister. De door het Hoofdstembureau bepaalde datum van sluiting van het kiezersregister ligt namelijk vier (4) dagen voor de datum van ondertekening, dan wel de publicatie van het Ontbindingsbesluit. Door het antideren van de sluitingsdatum van het kiezersregister, heeft de voorzitter van het Hoofdstembureau de ondergetekenden feitelijk onmogelijk gemaakt om zich tijdig voor de verkiezingen als stemgerechtigden te laten registreren.

Hoogachtend,

Verweer

0. De eis

Eisers vragen de rechter te bevelen dat zij worden ingeschreven in het kiezersregister zodanig dat zij zich op 10 maart 2017 verkiesbaar kunnen stellen. Eisers stellen dat hun het grondwettelijk recht op actief en passief kiesrecht is ontnomen nu het op het moment dat het bekend werd dat er op 28 april 2017 verkiezingen zullen worden gehouden, geen mogelijkheid meer bestond om alsnog in het kiezersregister te worden opgenomen.

1. Wettelijk kader (hieronder genoemde wetsartikelen zijn, tenzij anders blijkt, bepalingen van het Kiesreglement Curaçao).

- 1.1. Kiesgerechtigd is elke Nederlander die op de dertigste dag vóór de dag van de kandidaatstelling ingezetene is en op de verkiezingsdag minimaal 18 jaar oud zal zijn (artikel 3 en 36, tweede lid).
- 1.2. Ingezetene: degenen die daadwerkelijk woonachtig zijn op Curaçao: in ieder geval (tenzij het tegendeel wordt bewezen) degenen die in de basisadministratie zijn opgenomen (artikel 2).
- 1.3. De minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening (BPD) houdt het kiezersregister bij (artikel 5).
- 1.4.1. De dertigste dag vóór de dag van de kandidaatstelling is de dag waarop het kiezersregister, zagezegd, wordt gesloten. Daarna kunnen nog verbeteringen in het kiezersregister worden doorgevoerd via een verzoek daartoe aan de rechter in eerste aanleg (artikel 10, tweede lid). Een dergelijk verzoek kan niet later worden ingediend dan op de vijfde dag na de dertigste dag vóór de dag van de kandidaatstelling.
- 1.4.2. Een verzoek om verbetering van het kiezersregister wordt door de griffie gedurende drie dagen ter inzage gelegd (artikel 11, tweede lid). Tijdens de drie daaropvolgende dagen kan tegenspraak worden ingediend (artikel 11, derde lid). Binnen achttien dagen na de indiening van het verzoek om verbetering doet de rechter uitspraak (artikel 11, vijfde lid).
- 1.4.3. De rechterlijke uitspraken gedaan op of na de dag vóór die van de kandidaatstelling, worden niet in aanmerking genomen (artikel 36, tweede lid).
- 1.5. De minister van Justitie doet aan de minister van BPD mededeling van al hetgeen betrekking heeft op de uitsluiting van het kiesrecht (artikel 8).
- 1.6. De voorzitter van het Hoofdstembureau verklaart in overeenstemming met het kiezersregister of een kandidaat op een lijst kiesgerechtigd is (artikel 23, eerste lid, onderdeel A).
- 1.7. Een landsbesluit tot ontbinding van de Staten (op grond van artikel 53, eerste lid, van de Staatsregeling) moet tevens inhouden het uitschrijven van nieuwe verkiezingen (artikel 53, tweede lid, van de Staatsregeling). De nieuw gekozen Staten moet samenkomen binnen drie maanden na het ontbindingsbesluit (artikel 53, tweede lid, van de Staatsregeling). Het landsbesluit tot het uitschrijven van nieuwe verkiezingen vermeldt de dag van de stemming en de dag van de kandidaatstelling (artikel 37).
- 1.8.1. Het ontbindingsbesluit dateert van 12 februari 2017. De nieuw gekozen Staten moet dan uiterlijk op 11 mei 2017 samenkomen. Tussen 12 februari 2017 en 11 mei 2017 liggen 87 dagen.
- 1.8.2. De uitslag van de verkiezingen wordt bekendgemaakt op de vijfde dag na die van de verkiezingen. Tussen de dag van bekendmaking van de uitslag en de dag waarop de nieuw gekozen Staten samenkomen moet voldoende ruimte bestaan voor het proces van aanvaarding door betrokkenen van hun verkiezing, voor het proces van de geloofsbrieven en voor de beëdiging van de nieuw gekozen leden van de Staten.
- 1.8.3. Tussen de dag van de kandidaatstelling en de dag van de verkiezing moeten minimaal 48 dagen liggen (artikel 37). Die 48 dagen zijn nodig met het oog op de termijnen die gelden bij de ondersteuning (artikel 16, derde lid), bij de besluitvorming over de geldigheid van de kandidatenlijsten (artikelen 25, 26 en 27) en bij een eventueel bij de rechter in eerste aanleg ingesteld beroep tegen een beslissing omtrent de geldigheid van de kandidatenlijsten (artikelen 30, 31 en 32).
- 1.8.4. Drie weken voor de dag van de kandidaatstelling wordt dat openbaar bekend gemaakt (artikel 15, vierde lid).

1.8.4. De datum van sluiting van het kiezersregister is 8 februari 2017. Die datum volgt automatisch (van rechtswege) uit de beslissing houdende de vaststelling van de dag van de kandidaatstelling op 10 maart 2017.

3. Verweer

- 3.1. Eisers zijn niet ontvankelijk. Een verzoek tot verbetering van het kiezersregister kon niet later worden ingediend dan op de vijfde dag na de dertigste dag vóór de dag van de kandidaatstelling. Die uiterste datum was 13 februari 2017.
- 3.2. Ook als na 13 februari 2017 een verzoek door de rechter zou zijn ontvangen, blijft gelden dat rechterlijke uitspraken gedaan op of na de dag vóór die van de kandidaatstelling (c.q. op of na 9 maart 2017), niet in aanmerking mogen worden genomen (artikel 36, tweede lid).
- 3.3. Tot 7 maart 2017 waren eisers geen ingezetene van Curaçao. De rechter is niet bevoegd om verzoeken van niet-ingezetenen te ontvangen. Niet-ingezetenen ontlene aan de Staatsregeling geen grondwettelijk recht op actief en passief kiesrecht. Een verzoek tot opname in het kiezersregisters kon door eisers niet eerder dan 7 maart 2017 worden gedaan. De verzoeken gedaan bij de brief van 20 februari 2017, gericht aan de voorzitter van het hoofdstembureau, en bij een ongedateerde brief maar kennelijk op 28 februari 2017 aan de minister van Justitie gezonden brief, waren niet alleen aan de verkeerde instantie gericht (dat had het gerecht in eerste aanleg moeten zijn) maar waren dus ook voorbarig.
- 3.4. Er is geen spoedeisend belang. Een verzoek om verbetering van het kiezersregister wordt door de griffie gedurende drie dagen ter inzage gelegd (artikel 11, tweede lid). Tijdens de drie daaropvolgende dagen kan tegenspraak worden ingediend (artikel 11, derde lid). Ter waarborgen van het belang bij de mogelijkheid van tegenspraak, is een uitspraak op zeer korte termijn niet te verwachten. Voor eisers is het daardoor niet mogelijk om zich op 10 maart 2017 kandidaat te stellen.
- 3.5. Het besluit tot vaststelling van de dag van de verkiezing, 28 april 2017, en de dag van de kandidaatstelling, 10 maart 2017, zijn niet onrechtmatig jegens eisers. Bij een tussentijdse ontbinding van de Staten, moet het proces van verkiezingen binnen drie maanden zijn afgerond. Bij de bepaling van de datum voor de dag van de verkiezing en de datum voor de dag van de kandidaatstelling moeten wettelijke termijnen in acht worden genomen. Tussen de dag van de verkiezing en de dag van de kandidaatstelling moeten ten minste 48 dagen liggen. Gelet op die termijn en de overige wettelijke termijnen is het niet mogelijk om de dag van de verkiezing zodanig te bepalen dat de dag waarop het kiezersregister sluit, na de dag komt te liggen waarop tot het uitschrijven van verkiezingen wordt besloten. Dat is ook gebleken bij de in 2012 gehouden verkiezingen. Die verkiezingen waren toen ook uitgeschreven in verband met een tussentijdse ontbinding van de Staten. Hierbij moet ook niet worden vergeten dat alleen de dag van de verkiezing en de dag van de kandidaatstelling onderwerp van besluitvorming zijn. De overige voor de procedure van de verkiezingen relevante dagen komen daarmee automatisch vast te staan.

Vonnis Kantongerecht

Registratienummer: AR KG 82203/2017
Datum uitspraak: 10 maart 2017

3. De beoordeling

3.1 Vandaag is de dag van de kandidaatstelling voor de voor 28 april 2017 uitgeschreven verkiezingen voor de Staten van Curacao. Deze dag van kandidaatstelling is vastgesteld bij Landsbesluit no. 17/0233 van 12 februari 2017, bij welk besluit op de voet van artikel 53 Staatsregeling de Staten per 11 mei 2017 (de dag van de eerste samenkost van de nieuw gekozen Staten) zijn ontbonden en nieuwe verkiezingen zijn gelast. Het Hoofdstembureau heeft bij publicaties van 17 februari 2017 bekendgemaakt dat het kiezersregister ex artikel 5 *Landsverordening houdende vaststelling van het kiesreglement Curaçao* (A.B. 2010 no. 87), hierna: Kiesreglement, per 8 februari 2017 is gesloten.

3.2 Eisers wensen zich beiden verkiesbaar te stellen. Het Hoofdstembureau heeft eisers echter te verstaan gegeven dat dat niet mogelijk is, omdat zij niet voldoen aan de wettelijke eis omtrent ingezetenschap zoals neergelegd in de artikel 3 en 36 lid 2 Kiesreglement.

3.3 Eisers stellen recht te hebben op registratie in het kiezersregister om aldus te kunnen stemmen bij de verkiezingen van 28 april 2017 en om zich voor die verkiezingen verkiesbaar te kunnen stellen. Zij stellen daartoe dat de door het Hoofdstembureau bepaalde datum van sluiting van het kiesregister vier dagen voor de datum van het Ontbindingsbesluit ligt en dat het eisers onmogelijk is gemaakt om zich tijdig voor de verkiezingen als stemgerechtigden te laten registreren. Eisers waren tot voor kort ingeschreven in Nederland, maar hebben zich inmiddels beiden, op 7 en 8 maart 2017, in laten schrijven in de basisadministratie van Curacao. Eisers achten hun uitsluiting van het kiezersregister onrechtmatig en strijdig met internationale verdragsbepalingen terzake fundamentele democratische rechten en vrijheden. Zij willen hedenmiddag om 15:30 uur de kandidatenlijst van hun politieke partij indienen, met eiseres als lijsttrekker.

3.4 Ter zitting is namens gedaagden op goede grond aangevoerd dat de openbare rechtspersoon het Land Curaçao de partij is tot wie eisers zich met hun onderhavige civiele vordering zouden moeten richten. Gedaagden hebben in civilibus geen procesbevoegdheid, het Land als rechtspersoon heeft dat wel. Nu namens eisers ter zitting is benadrukt dat er bewust voor is gekozen gedaagden in het geding te betrekken, is het niet goed mogelijk om, zoals ter zitting door de rechter voorgesteld, de aanduiding door eisers van de gedaagde partij verbeterd te lezen. In hun vordering tegen gedaagden kunnen eisers niet worden ontvangen. Ten overvloede wordt echter nog het volgende overwogen.

3.5 Voorts hebben gedaagden erop gewezen dat eisers de rechtsgang van de artikelen 11 en 12 Kiesreglement hadden moeten volgen om de door hen gewenste opname in het kiezersregister te bewerkstelligen. Daartoe hadden zij uiterlijk op de vijfde dag na het sluiten van het kiezersregister een verzoek bij dit Gerecht moeten indienen. Afgezien van de vraag in hoeverre die vijfdagetermin in het onderhavige geval (op het moment van bekendmaking van het sluiten van het kiezersregister was die termijn al verstreken) aan eisers zou kunnen zijn tegengeworpen, staat ook dit verweer van gedaagden aan de onderhavige vordering van eisers in de weg.

Datum uitspraak: 10 maart 2017
Registratienummers: AR KG 82203 / 2017

HET GERECHT IN EERSTE AANLEG VAN CURAÇAO

Vonnis
in kort geding

in de zaak van:

Nashaira Solange DESBARIDA,
en
Dennis Christian ANTHONY
beiden wonend te Curaçao,
eisers in kort geding,
gemachtigden: mr. B.W. Scheperboer en mr. G.C.A. Scheperboer-Parris,

--tegen--

Raymond RÖMER,
in diens hoedanigheid van **Voorzitter van het Hoofdstembureau,**
en
DE MINISTER VAN BESTUUR, PLANNING EN DIENSTVERLENING,
en
DE MINISTER VAN JUSTITIE,
allen te Curacao,
gedaagden in kort geding,
gemachtigden: mrs. M.F. Bonapart en D.M. Soares.

1. Het procesverloop

Eisers hebben op 7 maart 2017 een verzoekschrift ingediend. Gedaagden zijn bij deurwaardersexploot van 9 maart 2017 opgeroepen. Het kort geding is ter zitting van heden 10 maart 2017 behandeld. De advocaten van gedaagden hebben gepleit conform hun pleitnotities. Vonnis is bepaald om 14:00 uur.

2. De vordering en het verweer

2.1 Eisers vorderen dat gedaagden bij vonnis in kort geding, bij wijze van ordemaatregel, een bevel aan gedaagden hen in te schrijven in de kiezersregisters, met hun veroordeling in de proceskosten.

2.2 Gedaagden hebben verweer gevoerd en hebben eveneens een proceskostenveroordeling gevorderd.

Registratienummer: AR KG 82203/2017

Datum uitspraak: 10 maart 2017

3.6 In het midden kan blijven of, zoals gedaagden hebben gesteld, uit artikel 36 lid 2 Kiesreglement voortvloeit dat rechterlijke uitspraken die zijn gedaan op of na de dag van de kandidaatstelling, geen effect meer kunnen sorteren op de kandidaatstelling.

3.7 Uit hetgeen is overwogen onder 3.5 en 3.6 volgt reeds dat de vordering van eisers in dit kort geding niet kan slagen. Ook op meer inhoudelijke gronden zou echter tot dat oordeel moeten worden gekomen. Op zichzelf is juist dat eisers door het vereiste ingezetenschap worden beperkt in hun actieve en passieve kiesrecht. Zoals ter zitting besproken geldt daarbij dat in geval van vervroegde verkiezingen, gelet op de wettelijke termijnen voor het houden van nieuwe verkiezingen en de sluiting van het kiezersregister, niet-ingezetenen de facto niet de mogelijkheid hebben om (na hun inschrijving in Curacao) deel te nemen aan de verkiezingen. Deze beperking van het kiesrecht en in het bijzonder het vereiste dat de kiesgerechtigde dertig dagen voor de dag van de kandidaatstelling ingezetene van Curacao moet zijn, is echter niet ontoelaatbaar. In de eerste plaats is deze beperking geschied bij wet, de Landsverordening Kiesreglement, en bovendien kan niet worden geoordeeld dat deze beperking, mede uit het oogpunt van een ordentelijk verloop van het verkiezingsproces, disproportioneel is of geen redelijk doel dient. Het Gerecht verwijst in dit verband nog naar de uitspraak van het Gemeenschappelijk Hof van 27 oktober 1998, ECLI:NL:OGHNA:1998:AD2953, *Brown vs De Nederlandse Antilen*, waarin onder meer werd geoordeeld dat het onderscheid dat in de wetgeving gemaakt wordt tussen ingezetenen en niet-ingezetenen niet ongerechtvaardigd is, dat niet gezegd kan worden dat het geen legitiem doel dient en dat proportionaliteit tussen doel en middelen ontbreekt, en dat van discriminatie (artikel 26 IVBPR en artikel 14 EVRM) evenmin sprake is.

3.8 De slotsom is dat de vorderingen van eisers niet kunnen slagen. Zij zullen als de in het ongelijk gestelde partij de proceskosten moeten dragen.

4. De beslissing

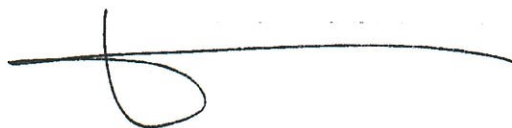
Het gerecht:

rechtdoende in kort geding

4.1 wijst af het gevorderde;

4.2 veroordeelt eisers in de kosten van het geding, aan de zijde van het Land Curacao begroot op NAF 1.000 voor salaris gemachtigden.

Aldus gewezen door mr. P.E. de Kort en uitgesproken ter openbare zitting van het Gerecht in eerste aanleg van Curaçao op 10 maart 2017 in tegenwoordigheid van de griffier.

12.10 Besluiten

Besluit benoeming leden Hoofdstembureau

No. 2017/0068/a

MINISTERIËLE BESCHIKKING

van 14 - 2 - 2017 no.

De Minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening

Overwegende:

dat in verband met de op 28 april 2017 te houden verkiezingen voor de Staten leden en plaatsvervangende leden voor het hoofdstembureau moesten worden benoemd;

dat uit de te benoemen leden de voorzitter en plaatsvervangend voorzitter van het hoofdstembureau moesten worden aangewezen;

dat in verband met de op 28 april 2017 te houden verkiezingen voor de Staten een lokaal moet worden aangewezen voor het houden van de zittingen van het hoofdstembureau;

Gelet op:

artikel 13 van van het Kiesreglement Curaçao;

Heeft besloten:

Artikel 1

In deze beschikking wordt onder hoofdstembureau verstaan het hoofdstembureau, bedoeld in artikel 13, eerste lid, van het Kiesreglement Curaçao.

Artikel 2

1. Lid van het hoofdstembureau zijn:
  - a. de heer R.Ph. Romer, tevens voorzitter;
  - b. de heer Ch.P. do Rego, tevens plaatsvervangend voorzitter;
  - c. de heer E.R.L. Pannefiek;
  - d. de heer I.T. Roosburg; en
  - e. de heer Th.M.J. Caris.
2. Plaatsvervangend lid van het hoofdstembureau zijn:
  - a. de heer A.J.R. Kranwinkel;
  - b. mevrouw M.Th.B. Hatma;
  - c. mevrouw S.A. Losiabaar.

No. 2017/006072

Artikel 2

Als lokaal voor het houden van de zittingen van het hoofdstembureau wordt aangewezen het kantoor van de afdeling Publieke Zaken van de Sector Publieke Dienstverlening van het Ministerie van Bestuur, Planning en Dienstverlening aan de Roodeweg 42.

Artikel 3

Deze beschikking treedt in werking met ingang datum van dagtekening.

Afschrift van deze beschikking wordt gezonden aan:

- de Gouverneur,
- de Raad van Ministers,
- de Staten,
- de voorzitter van het hoofdstembureau;
- de Algemene Rekenkamer;
- de Raad van Advies;
- de Sociaal Economische Raad.

Willemstad, 14 februari 2017

De Minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening,

Vastgestelde -kleuren en lijstnummers

HOOFDSTEMBUREAU
CURAÇAO

Besluit inzake het bepalen van kleuren voor de kleuropdruk van de lijsten voor de te houden verkiezing van de leden van de Staten op 28 april 2017.

Overwegende:

- dat het noodzakelijk is, in verband met het houden van verkiezing voor de leden van de Staten van Curaçao op 28 april 2017, de beschikbare kleuren voor de kandidatenlijsten vast te stellen;

Gelet op:

- artikel 33, tweede lid, van het Kiesreglement Curaçao;
- besluit no. 2017/006872 van 14 februari 2017 van de Minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening inzake mandaat aan het Hoofdstembureau voor o.a. het vaststellen van de kleuren voor de opdruk van de lijst of lijsten welke gebezigd kunnen worden;

heeft het Hoofdstembureau besloten:

- I. Voor de op 28 april 2017 te houden verkiezing van de leden van de Staten mogen de navolgende kleuren voor de kleuropdruk van de lijst of lijsten worden gebezigd:
  - a. geel (PMS Yellow U);
  - b. rood (PMS Red 032U);
  - c. blauw (PMS Process Blue U);
  - d. groen (PMS 355U);
  - e. oranje (PMS 151U);
  - f. violet (PMS 252U);
  - g. grijs (PMS 402U);
  - h. bruin (PMS 167U);
  - i. roze (PMS 176U);
  - j. wit;
  - k. zwart (Process black 2C);
  - l. crème (PMS 155U);
  - m. magenta (Process Magenta-2U);
  - n. goud (PMS 874C);
  - o. zilver (PMS 877C);
  - p. licht blauw (PMS 304).
- II. Dit besluit treedt in werking met ingang van de datum van dagtekening.

Gedaan op Curaçao, 16 februari 2017.

drs. R.Ph. Romer
Voorzitter

Mandatering Kiesreglement Curaçao

- Oproepingskaarten (artikel 41 eerste, vierde en vijfde lid);
- Stemlokalen in te richten (artikel 48 tweede lid);
- Aantal benodigde stembiljetten (artikel 54);
- Het in ontvangst nemen verzegelde pakken (artikel 73 tweede en derde lid).

No. 2017/ 0068/2/1

MINISTERIËLE-BESCHIKKING

van de 14de februari 2017

De Minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening

Overwegende:

dat de Minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening ingevolge het Kiesreglement van Curaçao bevoegdheden toekomen ter zake van de voorbereiding en organisatie van de dag van de stemming betreffende de verkiezing voor de Staten;

dat de Minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening ter zake van die bevoegdheden mandaat wenst te verlenen aan het hoofdstembureau, bedoeld in artikel 13 van het Kiesreglement van Curaçao, voor zover het betreft de op 28 april 2017 te houden verkiezing voor de Staten;

Heeft besloten:

Artikel 1

Voor de toepassing van dit mandaatbesluit wordt verstaan onder Hoofdstembureau: het hoofdstembureau, bedoeld in artikel 13 van het Kiesreglement van Curaçao.

Artikel 2

Hierbij mandateert de Minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening ter zake van de op 28 april 2017 te houden verkiezing voor de Staten de dienaangaande aan die minister toekomende bevoegdheden, genoemd in de artikelen 18, derde lid, 33, tweede lid, derde volzin, 40, eerste lid, 41, eerste, vierde en vijfde lid, 48, 54, en 73, eerste, tweede en derde lid, van het Kiesreglement van Curaçao, aan het Hoofdstembureau.

Artikel 3

Deze beschikking treedt in werking met ingang van de datum van dagtekening ervan.

Afschrift van deze beschikking wordt gezonden aan:

- de Raad van Ministers,
- de Staten,
- het Hoofdstembureau.

Willemstad, 14 februari 2017

De Minister van Bestuur, Planning en
Dienstverlening

Besluiten en beschikkingen i.v.m. intrekken mandaat aan Hoofdstembureau

HOOFDSTEMBUREAU
CURAÇAO

Datum	Contactpersoon	E-mail
28 maart 2017	Raymond Römer	pachecorom@yahoo.com
Uw kenmerk	Ons kenmerk	Ons nummer
--	--	2018-032
Onderwerp		Zaaknummer
Uitsluiting van het kiesrecht		2018-032 rektatie MinBPD
		Pagina
		1
		Aantal bijlagen

Aan
de Minister van Bestuur, Planning en
Dienstverlening,
de heer mr. N. Vieira Ribeiro,

Plasa Horacio Hoyer,
Willemstad,
Curaçao.

Geachte Minister,

Aan de minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening

Bij landsbesluit van 12 februari 2017, no. 2017/0223, is de Staten ontbonden ingaande op 11 mei 2017. Bij dat landsbesluit is tevens bepaald dat op 28 april 2017 kan worden gestemd voor de verkiezing van de op 11 mei 2017 nieuw aan te treden Staten.

Bij Ministeriële Beschikking van 27 maart 2017, No. 2017/011400, is, met terugwerkende kracht tot en met 25 maart 2017, besloten om alle "voorbereidingen voor de voor 28 april 2017 uitgeschreven verkiezingen voor de Staten, zoals vastgelegd in het Landsbesluit d.d. 12 februari 2017, No 17/0233, per onmiddellijk aan te houden, in ieder geval totdat de in de considerans gesignaleerde procedurele/processuele knelpunten en tekortkomingen zijn verholpen".

Tevens is bij de hiervoor genoemde Ministeriële Beschikking van 27 maart 2017 besloten dat ieder "in het kader van de organisatie van de voor 28 april 2017 uitgeschreven verkiezing door de Minister van Bestuur Planning en Dienstverlening verleend mandaat wordt ingetrokken".

Die in de Ministeriële Beschikking van 27 maart 2017 neergelegde beslissingen komen er op neer dat aan het Hoofdstembureau de mogelijkheden zijn ontnomen om de verkiezingen voor de Staten voor te bereiden. Uit de Ministeriële Beschikking van 27 maart 2017 moet ook worden afgeleid dat de Minister van Bestuur Planning en Dienstverlening zelf ook niet meer aan die voorbereiding zal werken.

In de Ministeriële Beschikking van 27 maart 2017 is sprake van het aanhouden van de voorbereidingen van de voor 28 april 2017 uitgeschreven verkiezingen voor de Staten totdat de in de considerans gesignaleerde procedurele en processuele knelpunten zijn verholpen.

Opgemerkt wordt dat een deel van de gesignaleerde knelpunten zich al heeft voltrokken en dus niet meer kan worden hersteld. Van een aanhouden in afwachting van een herstel kan in die zin geen sprake zijn.

Het betreft onder andere het feit dat de leden van het Hoofdstembureau met ingang van 14 februari 2017 door de Minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening zijn benoemd en het feit dat het kiezersregister op 8 februari van rechtswege is gesloten.

Bij een besluit tot tussentijdse ontbinding van de Staten, schrijft artikel 53, tweede lid, van de Staatsregeling van Curaçao voor dat het proces van verkiezingen binnen drie maanden na dat besluit moet zijn afgerond:

- a. Het ontbindingsbesluit dateert van 12 februari 2017. De nieuw gekozen Staten moet dan uiterlijk op 11 mei 2017 samenkomen. Tussen 12 februari 2017 en 11 mei 2017 liggen 87 dagen.
- b. Tussen de dag van de verkiezing en de dag van de kandidaatstelling moeten ten minste 48 dagen liggen.
- c. De uitslag van de verkiezing wordt bekendgemaakt op de vijfde dag na die van de verkiezing zelf. Tussen de dag van bekendmaking van de uitslag en de dag waarop de nieuw gekozen Staten samenkomen moet voldoende ruimte bestaan voor het proces van aanvaarding door betrokkenen van hun verkiezing, voor het proces van de geloofsbrieven en voor de beëdiging van de nieuw gekozen leden van de Staten.
- d. Het kiezersregister sluit automatisch (van rechtswege) 30 dagen voor de dag van de kandidaatstelling.
- e. De leden van het Hoofdstembureau moeten 30 dagen voor de dag van de kandidaatstelling worden benoemd, terwijl de benoeming van de leden van het Hoofdstembureau vanzelfsprekend niet eerder dan op of kort na 12 februari 2017 kon geschieden.

Gelet op die termijnen is het niet mogelijk om bij een tussentijdse ontbinding van de Staten de dag van de kandidaatstelling zodanig te bepalen dat die 30 of meer dagen ligt na de dag van het besluit tot ontbinding van de Staten. Een benoeming van de leden van het Hoofdstembureau zal korter dan 30 dagen voorafgaande aan de dag van de kandidaatstelling geschieden. Het kiezersregister zal voorafgaande aan de dag van het besluit tot ontbinding van de Staten sluiten.

Dat is ook gebeurd bij de tussentijdse ontbinding van de Staten in 2012. Dat was destijds geen reden om de in verband met die ontbinding op 19 oktober 2012 gehouden verkiezing voor de Staten als onwenselijk of onverantwoord te beschouwen. Ook toen konden burgers niet tijdig binnen de in artikel 5 van het Kiesreglement Curaçao bepaalde termijn van 5 dagen om herstel vragen van het al dan niet zijn opgenomen in het kiezersregister. Bij die gelegenheid is evenmin de geldigheid van de benoeming van de leden van het Hoofdstembureau in twijfel getrokken.

Voor het beheer van het kiezersregister draagt het Hoofdstembureau geen verantwoordelijkheid. De verantwoordelijkheid voor het kiezersregister berust bij de Minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening. Door die minister is ter zake van het beheer van het kiezersregister geen mandaat aan het Hoofdstembureau verstrekt.

Anders dan wat in de considerans van de Ministeriële Beschikking van 27 maart 2017 wordt gesteld volgt uit de uitspraak in kort geding van het Gerecht in Eerste Aanleg van 10 maart 2017 (AR KG 82203/2017) dat de voor de in die zaak betrokken twee burgers nadelige gevolgen van het sluiten van kiezersregister op 8 februari 2017, juridisch gezien niet onaanvaardbaar zijn.

Het klopt dat de voorzitter, leden en plaatsvervangende leden van de stembureaus nog niet zijn benoemd. Ingevolge artikel 40, tweede lid, dient die benoeming tijdig voorafgaande aan de dag van de stemming te geschieden. Het is gebruikelijk dat de benoeming in de voorlaatste week voor de dag van de stemming 28 april 2017 zal geschieden.

Anders dan wat in de considerans van de Ministeriële Beschikking van 27 maart 2017 wordt gesteld, is de ondersteuning van de kandidatenlijsten wel conform de wettelijk voorgeschreven procedure verlopen. Op maandag 20 maart 2017 heeft het Hoofdstembureau in een (niet openbare) zitting de kandidatenlijsten onderzocht en zijn de verzuimen vastgesteld. Ter zake van de verzuimen is bijtijds kennis gegeven. Op vrijdag 24 maart 2017 is in een openbare zitting vastgesteld dat alle alsnog te herstellen verzuimen waarvan kennis is gegeven, zijn hersteld. Tijdens die zitting zijn geen bezwaren ingebracht.

Wat betreft het gebruik van de kartonnen dozen wordt opgemerkt dat op dit punt sprake is van een bestendig gebruik gedurende de afgelopen ruim vijftien jaar. Daarvan is alleen afgeweken in de gevallen dat er gebruik is gemaakt van stemmachines. De systematiek en procedure bij het gebruik van de kartonnen dozen, zijn transparant. De kiezers zijn aanwezig bij het opvouwen en opzetten van de dozen en kunnen daarbij zelf vaststellen dat de dozen leeg zijn bij het sluiten

daarvan. De dozen verlaten tot aan het openen van de dozen, bij aanvang van de telling, niet het stembureau. Er zijn steeds kiezers aanwezig.

Wat betreft de stembokjes in een stemlokaal is steeds voldaan aan de eis van één stembokje per 300 kiezers. In de grote stemdistricten is steeds voldoende materiaal aanwezig voor het opzetten van vijf stembokjes. Daarvan worden er altijd vier opgesteld. De afmetingen van een stemlokaal kunnen het echter wenselijk maken dat niet alle vijf stembokjes worden opgesteld. Mocht in de loop van de dag blijken dat de behoefte opkomt aan het opstellen van een vijfde stembokje, dan kan dat dus altijd gebeuren.

Gelet op het bovenstaande is het Hoofdstembureau van mening dat de in de considerans van de Ministeriële Beschikking van 27 maart 2017 gesignaleerde knelpunten niet van dien aard zijn dat de op 28 april 2017 te houden verkiezingen geen doorgang kunnen vinden.

Gelet op het landsbesluit van 12 februari 2017, no. 2017/0223, tot het uitschrijven van verkiezingen voor de Staten op 28 april 2017, geeft het Hoofdstembureau u met grote nadruk in overweging om de Ministeriële Beschikking van 27 maart 2017, No. 2017/011400, in te trekken.

Het Hoofdstembureau acht het niet juist en onverantwoord om de Ministeriële Beschikking van 27 maart 2017, No. 2017/011400, in stand te laten. Het Hoofdstembureau zal bij het in stand laten echter niet zelf in staat zijn om de verkiezingen voor de Staten op 28 april 2017 verder voor te bereiden.

In aanvulling op dat laatste merkt het Hoofdstembureau op dat een aantal reeds aangegeven financiële verplichtingen nog moeten worden afgewikkeld. Een belangrijk onderdeel daarvan betreft de uitbetaling van salaris aan ingehuurd personeel dat het Hoofdstembureau heeft ondersteund bij de werkzaamheden. Graag uw aandacht hiervoor.

Het Hoofdstembureau zal tot slot in staat moeten worden gesteld om de eigen werkzaamheden, waaronder de financiële verantwoording, ordelijk af te ronden.

Hoogachtend,

Voorzitter Hoofdstembureau

drs. R. Ph. Römer
Voorzitter

No. 2017/011400-1

MINISTERIËLE-BESCHIKKING

van 29 maart 2017 van

DE MINISTER VAN BESTUUR, PLANNING EN DIENSTVERLENING

Overwegende:

- dat de Raad van Ministers op 24 maart 2017 heeft besloten om de bij Landsbesluit van 12 februari 2017 (17/0233) uitgeschreven verkiezingen aan te houden;
- dat naar aanleiding van bovengenoemde beslissing van de Raad van Ministers de Minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening bij Ministerieele-beschikking van 27 maart 2017 (2017/011400) heeft besloten om alle inhoudelijke administratieve, technische, organisatorische en overige voorbereidingen voor de voor 28 april 2017 uitgeschreven verkiezingen voor de Staten, zoals vastgelegd in het Landsbesluit van 12 februari 2017 (17/0233), per onmiddellijk aan te houden, totdat de in de considerans gesignaleerde procedurele/processuele knelpunten en tekortkomingen zijn verholpen;
- dat bij bovengenoemde Ministerieele-beschikking van 27 maart 2017 ieder in het kader van de organisatie van de voor 28 april 2017 uitgeschreven verkiezing door de Minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening verleend mandaat werd ingetrokken;
- dat bij vergadering van de Staten van Curacao van 28 maart 2017 de Staten een motie hebben aangenomen waarbij zij de Minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening aandringen om zorg te dragen dat de bepalingen van het Kiesreglement worden gerespecteerd en nageleefd;
- dat gelet op het vorenstaande aanleiding bestaat om het Hoofdstembureau het mandaat te verlenen om verder te gaan met de voorbereidingen van de aankomende verkiezingen, rekeninghoudende dat de bepalingen van het Kiesreglement Curacao daadwerkelijk worden gerespecteerd en nageleefd zoals verwoord in bovengenoemde motie van de Staten.

HEEFT BESLOTEN:

Artikel 1

De ministerieele ministerieële beschikking van 27 maart 2017, no. 2017/011400, wordt ingetrokken.

No. 2017/011400-1

Artikel 2

Hierbij mandateert de Minister van Bestuur, Planning en Dienstverlening ter zake van de op 28 april 2017 te houden verkiezing voor de Staten de dienaangaande aan die minister toekomende bevoegdheden, genoemd in de artikelen 18, derde lid, 33, tweede lid, derde volzin, 40, eerste lid, 41, eerste, vierde en vijfde lid, 48, 54, en 73, eerste, tweede en derde lid, van het Kiesreglement van Curaçao, aan het Hoofdstembureau.

Afschrift dezès te zenden aan:

de Gouverneur,
de Staten van Curaçao,
de Raad van Ministers,
de Raad van Advies,
de Algemene Rekenkamer,
de Secretaris-Generaal van het Ministerie van Bestuur, Planning en Dienstverlening,
de Voorzitter van het Hoofdstembureau,
het Hoofd Publieke Zaken.

Willemstad, **MAR 29 2017**
De Minister van Bestuur, Planning en
Dienstverlening

Beschikking akkoord verkiezingswaarneming

REGERING VAN CURAÇAO

Kopie bestemd voor
Voorzitter H. Stembureau -3.07

3

Zaaknummer: 2017/012068 + 2017/12327	
Onderwerp: BRIEF INZAKE VERKIEZINGSWAARNEMING	Afkomstig van: AFKOMSTIG VAN MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN DHR. B. KOENDERS Datum: 31/3/2017 Kenmerk:
Voorstel van Minister:	@ Min BZ, zie inliggende Brief van minister Koenders van BZ. MAR 31 2017
Minister:	Ministerie Algemene Zaken en Buitenlandse Betrekkingen Secretaris-Generaal Stella van der Aan: R.V.17 A/BPD-ASB-DM geur - 6 APR. 2017
Minister:	
Minister:	
Minister:	
Minister:	
Besluit Raad van Ministers Datum:	Datum Expeditie:
Nr.:	Datum Expeditie:

Gelieve deze ruimte niet te beschrijven en de omslag voor een onderwerp te gebruiken

Besluit Raad van Ministers Datum: 05 april 2017

De Raad heeft kennisgenomen van de ongedateerde brief van de Minister van Buitenlandse Zaken betreffende het afvaardigen van verkiezingswaarnemers teneinde de op 28 april 2017 te houden Statenverkiezingen bij te wonen. Aan H.E. de Gouverneur voor het nodige op grond van het KB 138 zoals opgenomen in het Staatsblad 2017 138.

*Cc. Het Kabinet van de Gouverneur;
De Raad van Ministers;
De Min.BPD;
De SG a.i. van het Ministerie van BPD;
De voorzitter van het Hoofdstembureau.*

De Minister-president,

Zaaknummer: 2017/012068

Besluit Raad van Ministers

Datum: 05 april 2017

Akkoord dat de in de ongedateerde brief van de Minister van Buitenlandse Zaken vermelde organisaties, te weten OAS, CARICOM, Carter Center en IFES verkiezingswaarnemers afvaardigen teneinde de op 28 april 2017 te houden Statenverkiezingen bij te wonen.

Aan de Minister van Financiën om in overleg met de Minister-president, Minister van Algemene Zaken, financiële dekking te zoeken voor de inzet van de betrokken internationale verkiezingswaarnemers.

*Cc. De Gouverneur;
Het Kabinet van de Gouverneur;
De Raad van Ministers;
De Min.BPD;
De SG a.i. van het Ministerie van BPD;
De voorzitter van het Hoofdstembureau.*

Zaaknummer: 2017/012068

De Minister-president,

MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Zijne Excellentie de heer G.S. Pisas
Minister-President van Curaçao
WILLEMSTAD

Den Haag, maart 2017

Excellentie, *Zier gewitte heer Pisas,*

Uw ambtsvoorganger minister-president Koelman verzocht mij per brief van 14 maart jl. om te bewerkstelligen dat er internationale verkiezingswaarnemers de verkiezingen in Curaçao op 28 april zullen bijwonen.

Vanuit mijn Koninkrijksbevoegdheid als minister van Buitenlandse Zaken heb ik, op basis van dit verzoek, verschillende organisaties uitgenodigd om een waarnemingsmissie te realiseren. OAS en CARICOM hebben inmiddels bevestigd op deze uitnodiging in te gaan. U treft de schriftelijke reacties in de bijlage aan. Ook het Carter Center en IFES hebben bereidheid getoond om bij te dragen aan verkiezingswaarneming.

De modaliteiten van de waarneming dienen nog verder te worden uitgewerkt. In algemene zin geldt dat per organisatie 2-3 personen vanaf enkele dagen voor tot enkele dagen na de verkiezingen in Curaçao aanwezig zullen zijn.

Ik vertrouw erop dat de hogergenoemde organisaties een positieve bijdrage zullen leveren aan het democratische proces van vrije en eerlijke verkiezingen in Curaçao.

Hoogachtend,

Bert Koenders
Minister van Buitenlandse Zaken

Cc:
- De Gouverneur van Curaçao
- Het Hoofdstembureau van Curaçao

Bezuidenhoutseweg 67
Postbus 20061
2500 EB Den Haag

T +31 70 348 6902
F +31 70 348 5098
E m@minbuza.nl

REGERING VAN CURAÇAO

Zaaknummer: 2017/12327 + 2017/12068	
Onderwerp: Staatsblad no. 138 van het Koninkrijk der Nederlanden inz. besluit van 3 april 2017, houdende de overdracht van de bevoegdheden i.h.k. v. de organisatie en de uitvoering van de verkiezingen van de Staten van curacao, bedoeld in het landsbesluit van 12 feb. 2017, houdende de ontbinding van de Staten	Afkomstig van: Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties Datum: 3 april 2017 Kenmerk:
Voorstel van Minister: MIN-AZ - 3 APR. 2017	H/BPD - JSSO - DM Gau - 6 APR. 2017
Minister:	
Minister:	
Minister:	
Minister:	
Minister:	
Besluit Raad van Ministers Datum:	Datum Expeditie:
Nr.:	

Gelieve deze ruimte niet te beschrijven en de omslag voor een onderwerp te gebruiken

Besluit i.v.m. de overdracht van bevoegdheden aan de gouverneur

-4.07

REGERING VAN CURAÇAO

Zaaknummer: 2017/12327 + 2017/12068	
Onderwerp: Staatsblad no. 138 van het Koninkrijk der Nederlanden inz. besluit van 3 april 2017, houdende de overdracht van de bevoegdheden i.h.k. v. de organisatie en de uitvoering van de verkiezingen van de Staten van curacao, bedoeld in het landsbesluit van 12 feb. 2017, houdende de ontbinding van de Staten	Afkomstig van: Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties Datum: 3 april 2017 Kenmerk:
Voorstel van Minister: MIN-AZ - 3 APR. 2017	H/BPD - 110 - DM Gaur - 6 APR. 2017
Minister:	
Minister:	
Minister:	
Minister:	
Minister:	
Besluit Raad van Ministers Datum:	
Nr.:	Datum Expeditie:

Gelieve deze ruimte niet te beschrijven en de omslag voor een onderwerp te gebruiken

Besluit gebruik kartonnen dozen

Bij Eilandsbesluit houdende algemene maatregelen AB 2010 no 51 heeft het Bestuurscollege op 25 augustus 2010 kartonnendozen aangewezen als stembussen.

EILANDBESLUIT, houdende algemene maatregelen, van de **25 AUG. 2010**
ter uitvoering van artikel 14 van de Eilandsverordening vervroegde verkiezingen
eilandsraad (A.B. 2010, no. 50).

HET BESTUURSCOLLEGE VAN HET EILANDGEBIED CURAÇAO,

Overwegende:

dat het ter uitvoering van artikel 14 van de Eilandsverordening vervroegde verkiezingen eilandsraad (A.B. 2010, no. 50) jo. artikel 65 van het Kiesreglement Eilandsraad Curaçao (A.B. 2003, no. 18), zoals laatstelijk gewijzigd, wenselijk is de eisen te stellen waaraan de stembus moet voldoen;

dat in dit kader tevens van belang is, ter waarborging van de vrije en geheime verkiezingen om de vorm van het stemhokje vast te stellen;

BESLUIT:

vast te stellen het navolgende eilandsbesluit, houdende algemene maatregelen:

Artikel 1

De stembus moet aan de volgende vormvereisten voldoen:

- a. de stembus is vervaardigd van karton;
- b. de stembus heeft een rechthoekige vorm, hetwelke in het midden van de bovenkant voorzien is van een sleuf, lang 25,5 cm. en breed 1,5 cm.;
- c. de lengte van de stembus bedraagt 60cm.;
- d. de breedte van de stembus bedraagt 60cm.;
- e. de hoogte van de stembus bedraagt 60 cm.

Artikel 2

De voorzitter vouwt de stembus open in aanwezigheid van de leden van het stembureau. De leden van het stembureau overtuigen zich dat de stembus leeg is. De voorzitter sluit de stembus en verzegelt de stembus zodanig dat deze niet meer te openen is zonder de tape, zoals nader omschreven in artikel 3, te verwijderen of weg te snijden.

Artikel 3

1. De stembus wordt verzegeld door middel van een verpakkingstape met als bedrukking het wapen van het eilandgebied Curaçao.
2. De verpakkingstape is 5,08 cm breed.
3. De kleur van de verpakkingstape is doorzichtig met in het zwart bedrukt het wapen van het Eilandgebied.

Artikel 4

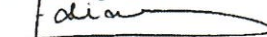
1. Elke stembus wordt geplaatst in een stemlokaal waarin tenminste een stemhokje zich bevindt bestaande uit twee kartonnen zijwanden, elk van 60 cm breed en 90 cm hoog en een kartonnen achterwand van 60 cm breed en 90 cm hoog, geplaatst op een lessenaar van ten hoogste 1,20 meter hoog.
2. In elk stemhokje bevinden zich tenminste twee vastliggende rode potloden.

Artikel 5

Dit eilandsbesluit, houdende algemene maatregelen treedt in werking met ingang van de dag na die zijner afkondiging.

Aldus vastgesteld in de vergadering van **25 AUG. 2010**

De Gezaghebber,

De Secretaris,

Dit eilandsbesluit, houdende algemene maatregelen is door mij afgekondigd op heden, **25 AUG. 2010**

De Gezaghebber,

